

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı

**BİREYLERİN YAŞAMDA ANLAM DÜZEYLERİ İLE KİŞİLİK
ÖZELLİKLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN MESLEKLERİNE
GÖRE İNCELENMESİ**

Cansu TERZİOĞULLARI YILMAZ

Danışman

Prof. Dr. Seher BALCI ÇELİK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Temmuz, 2019

TELİF HAKKI

2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu Ek Madde 40 hükümleri çerçevesinde (Ek:22/2/2018-7100/10 md.) “*Lisansüstü tezler yetkili kurum ve kuruluşlar tarafından gizlilik kararı alınmadıkça, bilime katkı sağlamak amacıyla Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi tarafından elektronik ortamda erişime açılır.*”

Araştırmacılar tezlerin tamamı veya bir bölümünü yazarın izni olmadan ticari veya mali kazanç amaçlı kullanamaz, yayınlamayaz, dağıtamaz ve kopyalayamaz. Ulusal Tez Merkezi Web Sayfasını kullanan araştırmacılar, tezlerden bilimsel etik ve atıf kuralları çerçevesinde yararlanırlar.

YAZARIN

Adı : Cansu

Soyadı : TERZİOĞULLARI YILMAZ

Bölümü : Eğitim Bilimleri

İmza :

Teslim Tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Bireylerin Yaşamda Anlam Düzeyleri ile Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin Mesleklerine Göre İncelenmesi

İngilizce Adı : Examination of the Relationship Between Meaning Levels and
Personality Traits of Individuals According to Their Professions

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Cansu TERZİOĞULLARI YILMAZ

İmza: .....

KABUL VE ONAY

Cansu TERZİOĞULLARI YILMAZ tarafından hazırlanan **Bireylerin Yaşamda Anlam Düzeyleri ile Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin Mesleklerine Göre İncelenmesi** adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Ondokuz Mayıs Üniversitesi **Eğitim Bilimleri** Anabilim Dalı, **Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı**'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Seher BALCI ÇELİK

Eğitim Bilimleri, Ondokuz Mayıs Üniversitesi .....

Başkan: Dr. Öğretim Üyesi Gülden ÖZTÜRK SERTER

Sağlık Bilimleri, Hitit Üniversitesi, ...

Üye: Prof. Dr. Seher BALCI ÇELİK

Eğitim Bilimleri, Ondokuz Mayıs Üniversitesi .....

Üye: Dr. Öğretim Üyesi Esat ŞANLI

Eğitim Bilimleri, Ondokuz Mayıs Üniversitesi .....

Bu tezin **Eğitim Bilimleri** Anabilim Dalı, **Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı**'nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Tarihi: __/__/____

Prof. Dr. Ali ERASLAN

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

(İmza ve Mühür)

Anneme ve babama

TEŞEKKÜRLER

Yüksek lisans eğitimim boyunca engin bilgisi, farklı açılardan bakmayı öğretmesi ve motive edici sözleri ile her türlü desteği sağlayan tez danışmanım sayın Prof. Dr. Seher BALCI ÇELİK'e, hayatımın her döneminde varlığını derinden hissettiğim, her kararında arkamda duran hayattaki en büyük şanslarım olan sevgili annem Aysun TERZİOĞULLARI'na, babam Ali TERZİOĞULLARI'na, her zaman gurur duyduğum canım kardeşim, meslektaşım Ceyhun TERZİOĞULLARI'na, tez yazım sürecinde zorlandığım anlarda beni ayağa kaldıran, varlığı ile yolumu aydınlatan sevgili eşim Mustafa Fevzi YILMAZ'a, bu yaşıma kadar eğitimimde emeği geçen tüm öğretmenlerime, özellikle lisans eğitimim boyunca bana sağlam temeller kazandıran sayın hocalarım Prof. Dr. Müge YILMAZ ve Dr. Mehmet E. SARDOĞAN'a sonsuz teşekkürler...

ÇEŞİTLİ MESLEKLERİ İCRA EDEN BİREYLERİN YAŞAMDA ANLAM DÜZEYLERİ İLE KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Cansu Terzioğulları Yılmaz

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Temmuz 2019

ÖZ

Bu araştırmanın amacı çeşitli meslekleri icra eden bireylerin kişilik özellikleri ile yaşamda anlam düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek ve bu ilişkinin cinsiyet, öğrenim düzeyi, algılanan gelir seviyesi, meslekten alınan doyum değişkenleri ile ne düzeyde farklılaştığını saptamaktır. 2018 yılında Samsun ili sınırları içerisinde çeşitli meslekleri icra eden, Holland tipolojisine göre ayrılan toplamda 328 kadın, 296 erkek olmak üzere 624 kişiyi kapsamaktadır. Katılımcıların yaş aralığı 19 ile 71 arasında değişmektedir. Araştırmanın örneklemini çalışma evrenini temsil edecek şekilde uygun örnekleme türlerinden olasılığa dayalı olmayan amaçlı örnekleme yöntemi oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu”, Akın ve Taş (2015) tarafından Türkçe’ye uyarlanıp geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılan “Yaşam Anlamı Ölçeği (YAÖ)” ve Karancı, Dirik ve Yorulmaz’ın (2007) Türkçe’ye uyarlanıp geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılan “Eysenck Kişilik Anketi Gözden Geçirilmiş/Kısaltılmış Formu (EKA-GGK)” kullanılmıştır. Veriler SPSS 23 paket programı ile analiz edilmiştir. Veriler çift yönlü varyans analizi (ANOVA) ve çoklu regresyon analizi uygulanarak analiz edilmiştir.

Araştırma sonucunda çeşitli meslekleri icra eden bireylerin kişilik özellikleri (nevrotizm, psikotizm ve dışadönüklük) araştırmacı, sanatçı, gerçekçi ve geleneksel kişilik tiplerine sahip mesleklerde çalışan bireylerin mevcut anlam puanlarını anlamlı bir şekilde yordadığı, sosyal ve girişimci kişilik tipine sahip mesleklerde çalışan bireylerin mevcut anlam puanlarını ise anlamlı bir şekilde yordamadığı görülmüştür. Nevrotizm, psikotizm ve dışadönüklük puanları, bir bütün olarak araştırmacı, sosyal, girişimci ve geleneksel kişilik tiplerine sahip mesleklerde çalışan bireylerin aranan anlam puanlarını anlamlı bir şekilde yordamaktadır. Ancak, nevrotizm, psikotizm ve dışadönüklük puanları, bir bütün olarak sanatçı ve gerçekçi kişilik tipine sahip mesleklerde çalışan bireylerin aranan anlam puanlarının anlamlı bir yordayıcısı değildir.

Anahtar Kelimeler : meslek, yaşamın anlamı, kişilik, Holland meslek tipleri

Sayfa Sayısı : 121

Danışman : Prof. Dr. Seher BALCI ÇELİK

EXAMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN MEANING LEVELS AND PERSONALITY TRAITS OF INDIVIDUALS ACCORDING TO THEIR PROFESSIONS

MS Thesis

Cansu Terzioğulları Yılmaz

ONDOKUZ MAYIS UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

July 2019

ABSTRACT

The aim of this study was to investigate the relationship between the personality traits of individuals performing various occupations and their level of meaning in life, and to determine the level of gender, education level, perceived income level, and satisfaction with occupational variables. In 2018, it covers 624 people, 328 women and 296 men, who are employed in various professions within the boundaries of Samsun. The age range of the participants ranged from 19 to 71 years. The sample of the study is a purposive sampling method which is not based on probability from the appropriate sampling types in order to represent the study population. The sample of the study is a purposive sampling method which is not based on probability from the appropriate sampling types in order to represent the study population. Data gathering tool developed by the researchers "Personal Information Form", Akin and Stone (2015) by Turkish, adapted validity and reliability study of "Life Meaning Scale (MLQ)" and Karancı, Diriker and tireless (2007) Turkish 'Eysenck Personality Questionnaire Revised / Abbreviated Form (EKA-GGK) was used. The data were analyzed by two-way analysis of variance (ANOVA) and multiple regression analysis. The data were analyzed with SPSS 23 package program. As a result of the research, personality traits (neurotism, psychotism and extroversion) of the individuals performing various occupations significantly predicted the present meaning scores of the individuals working in the professions with realistic and traditional personality types. It did not significantly predict. Neurotism, psychotism and extroversion scores significantly predict the sought meaning scores of individuals working in research, social, entrepreneurial and traditional personality types. However, neuroticism, psychotism and extraversion scores are not a

significant predictor of the sought meaning scores of artists working in professions with artists and realistic personality types as a whole.

Key Words : meaning of life, personality, occupation, Holland profession typology

Number of Pages : 121

Advisor : Prof. Dr. Seher BALCI ÇELİK

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI.....	II
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	IV
KABUL VE ONAY	V
TEŞEKKÜRLER	VII
ÖZ.....	VIII
ABSTRACT	X
TABLolar LİSTESİ.....	XV
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
I. GİRİŞ.....	1
1.1 Problem Durumu.....	1
1.2 Problem Cümlesi	3
1.3 Alt Problemler	3
1.4 Denenceler	4
1.5 Sayıtlar	5
1.6 Sınırlılık.....	5
1.7 Tanımlar.....	6
1.8 Araştırmanın Önemi	6
İKİNCİ BÖLÜM	8
II. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	8
2.1.Yaşamın Anlamı	8
2.1.1 Felsefede Bireyin Anlam İhtiyacı	14
2.1.2 Varoluşçu Psikolojide Bireyin Anlam İhtiyacı.....	16
2.1.3 Yaşamın Anlamını İnceleyen Kuramlar.....	17
2.2 Kişilik.....	21
2.2.1 Kişiliği Belirleyen Faktörler	24
2.2.2 Kişilik ve Temel Özellikleri.....	25
2.2.3 Kişiliğin Katmanları.....	25
2.2.4 Kişilik Kuramları.....	26
2.3. Meslek.....	47
2.3.1 Meslek Seçimi.....	48
2.3.2 Mesleki Kuramlar.....	49
2.3.2 Holland'ın Tipolojisi.....	50

2.3.3 Roe'nun İhtiyaç Kuramı	52
2.3.4 Ginzberg ve Arkadaşlarının Gelişim Kuramı.....	53
2.3.5 Super'in Benlik Kuramı.....	54
2.4 Yaşamın Anlamı İle İlgili Yayın ve Araştırmalar	55
2.4.1 Yurtiçinde Yapılmış Çalışmalar.....	55
2.4.2 Yurtdışında Yapılmış Çalışmalar	61
2.5 Kişilik İle İlgili Yayın ve Araştırmalar	65
2.5.1 Yurtiçinde Yapılmış Çalışmalar.....	65
2.5.1 Yurtdışında Yapılmış Çalışmalar	68
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	71
III. YÖNTEM.....	71
3.1 Araştırmanın Evren ve Örneklemi	71
3.2 Veri Toplama Araçları.....	72
3.2.1 Kişisel Bilgi Formu	72
3.2.2 Eysenck Kişilik Anketi -Gözden Geçirilmiş Kısaltılmış Formu.....	72
3.2.3 Yaşam Anlamı Ölçeği.....	72
3.3 Verilerin Toplanması Analizi ve Değerlendirilmesi.....	73
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	75
IV. BULGULAR.....	75
4.1 Denence 1'e Dair Bulgular.....	75
4.2 Denence 2'ye Dair Bulgular.....	77
4.3 Denence 3'e Dair Bulgular.....	79
4.4 Denence 4'e Dair Bulgular.....	80
4.5 Denence 5'e Dair Bulgular.....	82
4.6 Denence 6'ya Dair Bulgular	84
4.7 Denence 7'ye Dair Bulgular.....	86
4.8 Denence 8'e Dair Bulgular.....	88
4.9 Denence 9'a Dair Bulgular	90
4.10 Denence 10'a Dair Bulgular	93
BEŞİNCİ BÖLÜM	96
V. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER.....	96
5.1 Sonuç ve Tartışma	96
5.1.1 Yaşamda Mevcut Anlam Düzeyleri Holland'ın Meslek Tiplerine İlişkin Bulguların Cinsiyete Göre Tartışılması ve Yorumlanması.....	96
5.1.2 Yaşamda Mevcut Anlam Düzeyleri Holland'ın Meslek Tiplerine İlişkin Bulguların Öğrenim Düzeyine Göre Tartışılması ve Yorumlanması	97

5.1.3 Yaşamda Mevcut Anlam Düzeyleri Holland'ın Meslek Tiplerine İlişkin Bulguların Meslek Doyum Düzeylerine Göre Tartışılması ve Yorumlanması.....	98
5.1.4 Yaşamda Mevcut Anlam Düzeyleri Holland'ın Meslek Tiplerine İlişkin Bulguların Algılanan Gelir Düzeylerine Göre Tartışılması ve Yorumlanması.....	98
5.1.5 Yaşamda Aranan Anlam Düzeyleri Holland'ın Meslek Tiplerine İlişkin Bulguların Cinsiyete Göre Tartışılması ve Yorumlanması.....	99
5.1.6 Yaşamda Aranan Anlam Düzeyleri Holland'ın Meslek Tiplerine İlişkin Bulguların Öğrenim Düzeyine Göre Tartışılması Ve Yorumlanması	100
5.1.7 Yaşamda Aranan Anlam Düzeyleri Holland'ın Meslek Tiplerine İlişkin Bulguların Mesleki Doyum Düzeylerine Göre Tartışılması ve Yorumlanması.....	101
5.1.8 Yaşamda Aranan Anlam Düzeyleri Holland'ın Meslek Tiplerine İlişkin Bulguların Algılanan Gelir Düzeylerine Göre Tartışılması ve Yorumlanması.....	101
5.1.9 Kişilik Özellikleri (Nevrotizm, Psicotizm ve Dışadönüklük) Holland'ın Meslek Tiplerinden Mevcut Anlamın Anlamlı Bir Yordayıcısı Olup Olmadığının Tartışılması ve Yorumlanması	102
5.1.10 Nevrotizm, Psicotizm ve Dışadönüklük Holland'ın Meslek Tiplerinden Aranan Anlamın Anlamlı Bir Yordayıcısı Olup Olmadığının Tartışılması Ve Yorumlanması	104
5.2 Öneriler	105
5.2.1 Uygulayıcılara Yönelik Öneriler	105
5.2.2 Araştırmacılara Yönelik Öneriler.....	106
KAYNAKÇA	108
EKLER.....	117

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Tutumlar	31
Tablo 2. Meslek Tipi ve Cinsiyete Göre Çeşitli Meslekleri İcra Eden Bireylerin Mevcut Anlam Puanlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmalar	75
Tablo 3. Meslek Tipi ve Cinsiyete Göre Çeşitli Meslekleri İcra Eden Bireylerin Mevcut Anlam Puanlarına İlişkin Çift Yönlü ANOVA Sonuçları	76
Tablo 4. Meslek Tipi ve Öğrenim Düzeyine Göre Çeşitli Meslekleri İcra Eden Bireylerin Mevcut Anlam Puanlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmalar	77
Tablo 5. Meslek Tipi ve Öğrenim Düzeyine Göre Çeşitli Meslekleri İcra Eden Bireylerin Mevcut Anlam Puanlarına İlişkin Çift Yönlü ANOVA Sonuçları	78
Tablo 6. Meslek Tipi ve Doyuma Göre Çeşitli Meslekleri İcra Eden Bireylerin Mevcut Anlam Puanlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmalar	79
Tablo 7. Meslek Tipi ve Doyuma Göre Çeşitli Meslekleri İcra Eden Bireylerin Mevcut Anlam Puanlarına İlişkin Çift Yönlü ANOVA Sonuçları	80
Tablo 8. Meslek Tipi ve Algılanan Gelir Düzeyine Göre Çeşitli Meslekleri İcra Eden Bireylerin Mevcut Anlam Puanlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmalar	81
Tablo 9. Meslek Tipi ve Algılanan Gelir Düzeyine Göre Çeşitli Meslekleri İcra Eden Bireylerin Mevcut Anlam Puanlarına İlişkin Çift Yönlü ANOVA Sonuçları	82
Tablo 10. Meslek Tipi ve Cinsiyete Göre Çeşitli Meslekleri İcra Eden Bireylerin Aranan Anlam Puanlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmalar	83
Tablo 11. Meslek Tipi ve Cinsiyete Göre Çeşitli Meslekleri İcra Eden Bireylerin Aranan Anlam Puanlarına İlişkin Çift Yönlü ANOVA Sonuçları	84
Tablo 12. Meslek Tipi ve Öğrenim Düzeyine Göre Çeşitli Meslekleri İcra Eden Bireylerin Aranan Anlam Puanlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmalar	85
Tablo 13. Meslek Tipi ve Öğrenim Düzeyine Göre Çeşitli Meslekleri İcra Eden Bireylerin Aranan Anlam Puanlarına İlişkin Çift Yönlü ANOVA Sonuçları	86
Tablo 14. Meslek Tipi ve Doyuma Göre Çeşitli Meslekleri İcra Eden Bireylerin Aranan Anlam Puanlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmalar	87
Tablo 15. Meslek Tipi ve Doyuma Göre Çeşitli Meslekleri İcra Eden Bireylerin Aranan Anlam Puanlarına İlişkin Çift Yönlü ANOVA Sonuçları	88
Tablo 16. Meslek Tipi ve Algılanan Gelir Düzeyine Göre Çeşitli Meslekleri İcra Eden Bireylerin Aranan Anlam Puanlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmalar	89
Tablo 17. Meslek Tipi ve Algılanan Gelir Düzeyine Göre Çeşitli Meslekleri İcra Eden Bireylerin Aranan Anlam Puanlarına İlişkin Çift Yönlü ANOVA Sonuçları	90
Tablo 18. Mevcut Anlam Puanlarına İlişkin gerçekleştirilen çoklu regresyon analizlerine ilişkin değişim istatistikleri	90
Tablo 19. Mevcut Anlam Puanlarına İlişkin Gerçekleştirilen Regresyon Analizi Sonuçları	92
Tablo 20. Aranan Anlam Puanlarına İlişkin Gerçekleştirilen Çoklu Regresyon Analizlerine İlişkin Değişim İstatistikleri	93
Tablo 21. Aranan Anlam Puanlarına İlişkin Gerçekleştirilen Regresyon Analizi Sonuçları	94

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi (Cüceloğlu, 2009). 46

SİMGELER VE KISALTMALAR

ANOVA Veriler çift yönlü varyans analizi

EKA-GGK Eysenck Kişilik Anketi Gözden Geçirilmiş /
Kısaltılmış Formu

KAET-Ç Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları-
Çocuk Formu

KTE-III Korku Tarama Envanteri

RBSÖ Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

YAÖ Yaşamda Anlam Ölçeği

BİRİNCİ BÖLÜM

I. GİRİŞ

1.1 Problem Durumu

Bireylerin yaşamlarında başarılı ve mutlu olarak gelişmelerini ve bu şekilde kendilerini gerçekleştirmelerini etkileyecek en önemli olaylardan biri meslek seçimidir (Kepçeoğlu, 2010). Meslek, kişinin mutluluğundan yaşam standartlarına kadar her açıdan yaşamını etkilediği gibi, geçimini nasıl sağladığını, yaptığı işi, sosyoekonomik düzeyini, çevresini, kimlerle ilişki kurduğunu, bazı kişisel özelliklerini ve kültür seviyesini ortaya koyar (Üre, 2011). Bireyin yaşamındaki en önemli seçimlerden biri olan meslek seçiminin bireyin yaşam anlamını da etkilediği düşünülmektedir.

Yaşamın anlamı, insan varlığının özüne yönelik bir arayıştır. Yaşamın anlamı, “Var olmak” ile birlikte “Niçin?” sorusunu da beraberinde getirmektedir. 1960’lı yıllarda ortaya çıkan yaşamın anlamı kavramı, psikoloji literatüründe yeni sayılabilecek bir kavram iken Felsefi temelinin ise insanlık tarihi kadar eski olduğu söylenebilir (Arda, 2011; Sezer, 2012). İnsan, yaşamı boyunca yaşamına anlam katabilmek için sürekli bir arayış içinde olmuştur. Felsefe tarihine bakıldığında “yaşamın anlamı nedir?” sorusunun felsefenin sorduğu en temel sorulardan biri olduğu görülmektedir. Felsefenin sorduğu bu soruları psikoloji daha da ileriye taşımıştır (Demirbaş, 2010).

Günümüzde yaşamda anlam psikolojinin özellikle de pozitif psikolojinin araştırdığı önemli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünyanın hızlıca gelişmesi, değişimi, teknolojinin insan yaşamını pratik hale getirmesi ile insanın kendine kalan zamanı artmaktadır. Bireyin kendine ayırdığı vakti değerlendirebilmesinde, yaşamda anlam bulmak ve bu anlama göre uğraş alanları biçimlendirebilmek önemli bir konu haline gelmiştir. Kişinin yaşam anlamına sahip olup olmama durumunun, onun hayata karşı duruşunu etkileyebileceği düşünülmektedir. Yaşamlarında yüksek anlam bulan insanların zorlayıcı olaylar karşısında daha güçlü oldukları ve yıkıcı duygularla

baş etmede daha başarılı oldukları gözlenmektedir. Yaşamda anlam bulan birey yaşamdan doyum sağlar (Yüksel, 2012). Yaşamı anlamlandırma ya da yaşamda anlam bulma işi, bireydeki ana güdüleyici güçtür. II. Dünya savaşı esnasında Auschwitz ve Dachau toplama kamplarında tutsak olan Frankl, yaşama umudu olan ve olmayan bireyleri karşılaştırdığında, hayattan hiçbir beklentisi ve umudu olmayan, yaşam anlamı ve amacı taşımayan bireylerin daha erken hayatını kaybettiklerini gözlemlemiştir (Frankl, 2013). İnsan, şimdi ve burada varoluşunun anlamı olup olmadığı noktasında kararsız kaldığında, kolayca çaresizliğe sürüklenip ne yapacağını bilmez bir hale gelebilir. Kişi kendini ruhsal yönden bırakınca, özellikle bugün onu ayakta tutan gelecek beklentisi ve yaşama umudu ortadan kalkınca bedenen de yıkılabilmektedir (Frankl, 2014a).

Anlam bulma iradesi, Abraham Maslow'un "the basic needs" olarak nitelendirdiği aşağı düzlemdeki temel ihtiyaçların tatmin edilip üst düzlemdeki ihtiyaçlara yer açıldıktan sonra ortaya çıkan bir olgu değildir. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi yaşamda anlam arayışına bir katkı sağlamamaktadır. Anlam sorunu ölüm döşğinde bile ortaya çıkabilecek temel bir ihtiyaçtır (Frankl, 2014a). Çünkü yaşamın anlamı bireyin yaşamındaki temel bir güdüdür. Maslow ihtiyaçlar piramidinin her bir düzleminde yer almaktadır.

Yaşamın anlamı yalnızca bireyin kendisi tarafından bulunabilir ve ona özgüdür (Frankl, 2013). Her bir bireyin yaşamda kendine özgü anlamlar bulmasında onun tek ve biricik olmasını sağlayan kişilik özelliklerinin etkisi olabilir.

Kişilik bireyin tek ve biricik olmasını sağlayan kendine özgü niteliklerinden ziyade kuramsal olarak belli bir sınıflandırmaya dahil edilen tutumların birleşimidir (Budak, 2009). Kişilik, bireyin iç ve dış çevresiyle kurduğu, kendisini diğer bireylerden ayırt eden, tutarlı ve yapılaşmış bir ilişki biçimidir (Cüceloğlu, 2009). Kalıtım ve bedensel yapı faktörleri, sosyo-kültürel faktörler, aile faktörü, sosyal sınıf etmeni, coğrafi ve fiziki faktörler ve diğer faktörlerdir bireyin kişilik oluşumunu, kişilik özelliklerini etkileyen faktörlerdendir.

Bu faktörlerin bireye etkisi herkes için farklılık göstermektedir. Kişilikler arasındaki farklılıklar aynı aile bireyleri arasında dahi kendini belli etmektedir. Aynı aileye mensup bireylerden kimisi cesur, samimi, iyimser, anlayışlı ve eğlenceli olabilirken

kimisi de dikkatli, içine kapanık, muhafazakâr, kötümser, kontrollü ve hüzünlü olabilmektedir. Farklı özelliklerin değişik ölçülerde bir arada bulunmasıyla sonsuz sayıda yapı ortaya çıkmaktadır (Glasser, 2002).

Birçok faktörün etkisi ile biçimlenen kişilik özelliklerimiz yaşamda yaptığımız seçimlerimizi etkilemektedir. Bireyin yaşam anlamını etkileyen yaşamının neredeyse üçte birini geçirdiği meslek tercihi de bu seçimler arasında yer almaktadır.

Meslek kişiliğın yansıması olarak görülmektedir. İnsanların meslek seçimi, farkında olmasalar bile aynı zamanda birtakım ihtiyaçları giderme amacı da taşımaktadır. Bebeklikten yetişkinliğe kadar yaşamın tüm dönemlerinde aynı içgüdüsel kaynaklar insanları yönlendirmektedir (Kuzgun, 2000).

Frankl,a göre (2013) yaşam anlamını keşfedebileceğimiz üç alandan biri olarak karşımıza bir eser yaratmak, bir iş yapmak yani meslek kavramı çıkmaktadır. Frankl'ın (2013) bir iş yapmayı, yaşamın anlamını keşfetme yollarında biri olarak ortaya koyması, çeşitler meslekler ile yaşamda anlam arasında bir ilişkinin olup olmadığı sorusunu akıllara getirmektedir. Meslek, kişiliğın yansıması olarak da görüldüğü için, çeşitli meslekleri icra eden bireylerin yaşamda anlam düzeyleri ile kişilik özellikleri arasındaki bir ilişkinin olup olmadığı sorusu çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır.

1.2 Problem Cümlesi

Mesleklerine göre bireylerin kişilik özellikleri ile yaşamda anlam düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

1.3 Alt Problemler

1. Çeşitli meslekleri icra eden bireylerin yaşamda mevcut anlam düzeyleri Holland'ın meslek tipleri ve cinsiyete göre anlamlı düzeyde fark göstermekte midir?
2. Çeşitli meslekleri icra eden bireylerin yaşamda mevcut anlam düzeyleri Holland'ın meslek tipleri ve öğrenim düzeyine göre anlamlı düzeyde fark göstermekte midir?
3. Çeşitli meslekleri icra eden bireylerin yaşamda mevcut anlam düzeyleri Holland'ın meslek tipleri ve meslekten alınan doyuma göre anlamlı düzeyde fark göstermekte midir?

4. Çeşitli meslekleri icra eden bireylerin yaşamda mevcut anlam düzeyleri Holland'ın meslek tipleri ve algılanan gelir durumuna göre anlamlı düzeyde fark göstermekte midir?

5. Çeşitli meslekleri icra eden bireylerin yaşamda aranan anlam düzeyleri Holland'ın meslek tipleri ve cinsiyete göre anlamlı düzeyde fark göstermekte midir?

6. Çeşitli meslekleri icra eden bireylerin yaşamda aranan anlam düzeyleri Holland'ın meslek tipleri ve öğrenim düzeyine göre anlamlı düzeyde fark göstermekte midir?

7. Çeşitli meslekleri icra eden bireylerin yaşamda aranan anlam düzeyleri Holland'ın meslek tipleri ve meslekten alınan doyuma göre anlamlı düzeyde fark göstermekte midir?

8. Çeşitli meslekleri icra eden bireylerin yaşamda aranan anlam düzeyleri Holland'ın meslek tipleri ve algılanan gelir durumuna göre anlamlı düzeyde fark göstermekte midir?

9. Kişilik özellikleri (Nevrotizm, psikotizm ve dışadönüklük) Holland'ın meslek tiplerinden hangilerinde mevcut anlamın anlamlı bir yordayıcısıdır?

10. Kişilik özellikleri (Nevrotizm, psikotizm ve dışadönüklük) farklı meslek tiplerinin hangilerinde aranan anlamın anlamlı bir yordayıcısıdır?

1.4 Denenceler

1. Çeşitli meslekleri icra eden bireylerin yaşamda mevcut anlam düzeyleri ile Holland'ın meslek tipleri ve cinsiyete göre anlamlı düzeyde fark göstermemektedir.

2. Çeşitli meslekleri icra eden bireylerin yaşamda mevcut anlam düzeyleri Holland'ın meslek tipleri ve öğrenim düzeyine göre anlamlı düzeyde fark göstermemektedir.

3. Çeşitli meslekleri icra eden bireylerin yaşamda mevcut anlam düzeyleri Holland'ın meslek tipleri ve meslekten alınan doyuma göre anlamlı düzeyde fark göstermektedir.

4. Çeşitli meslekleri icra eden bireylerin yaşamda mevcut anlam düzeyleri Holland'ın meslek tipleri ve algılanan gelir durumuna göre anlamlı düzeyde fark göstermektedir.

5. Çeşitli meslekleri icra eden bireylerin yaşamda aranan anlam düzeyleri ile Holland'ın meslek tipleri ve cinsiyete göre anlamlı düzeyde fark göstermektedir.

6. Çeşitli meslekleri icra eden bireylerin yaşamda aranan anlam düzeyleri Holland'ın meslek tipleri ve öğrenim düzeyine göre anlamlı düzeyde fark göstermektedir.

7. Çeşitli meslekleri icra eden bireylerin yaşamda aranan anlam düzeyleri Holland'ın meslek tipleri ve meslekten alınan doyuma göre anlamlı düzeyde fark göstermektedir.

8. Çeşitli meslekleri icra eden bireylerin yaşamda aranan anlam düzeyleri Holland'ın meslek tipleri ve algılanan gelir durumuna göre anlamlı düzeyde fark göstermektedir.

9. Kişilik özellikleri (Nevrotizm, psikotizm ve dışadönüklük) Holland'ın girişimci meslek tipinde mevcut anlamın anlamlı bir yordayıcısıdır.

10. Kişilik özellikleri (Nevrotizm, psikotizm ve dışadönüklük) farklı meslek tiplerinde aranan anlamın anlamlı bir yordayıcısıdır.

1.5 Sayıtlar

- Ölçme araçları gönüllü olarak katılım sağlayan kişilere uygulanmıştır.
- Araştırma örnekleminin evreni temsil ettiği kabul edilmektedir.
- Ölçme araçları uygun ortam ve şartlarda uygulanmıştır.

1.6 Sınırlılık

1. Bu araştırma Samsun'da çalışan ve çeşitli meslekleri icra eden 624 kişi ile sınırlıdır.
2. Bireylerin demografik niteliklerine ilişkin bilgiler, bireylere verilen bilgi formlarına verdikleri cevaplar ile sınırlıdır.
3. Kişisel Bilgi Formu, Yaşamın Anlamı Ölçeği ve Eysenck Kişilik Ölçeği'nden elde edilen verilerle sınırlıdır.

1.7 Tanımlar

Yaşamda Anlam: İnsanların yaşantılarını yapılandırma ve anlam arzularını geliştiren, yeni imkan ve mücadelelerle başa çıkma konusunda onu cesaretlendiren yaşamın sağlıklı ve olağan arzularıdır (Steger, Kashdan, Sullivan ve Lorentz, 2008).

Kişilik: Bireyin davranışı ile tutarlılık ölçüsünü veren, birey içerisindeki nispeten kalıcı nitelikleri, eğilimleri veya özellikleri ifade etmektedir (Feist, 1990).

Meslek: İnsanların hayatını kazanmak için yaptığı, kuralları toplumca belirlenmiş ve belli bir eğitimle kazanılan bilgi ve becerilere dayalı etkinlikler bütünüdür (Kuzgun, 2003).

1.8 Araştırmanın Önemi

Frankl (2013) yaşam anlamını keşfedebileceğimiz üç kaynaktan birini iş yapmak olarak ele almaktadır. Yaşamda anlamın kişiye özgü ve biricik olması ile yaşamın anlamının keşfetme alanlarından birinin bir iş yapmak olarak ifade edilmesi, çeşitli meslekleri icra eden bireylerin yaşamda anlam düzeyleri ile kişilik özellikleri arasında bir ilişkinin olup olmadığı sorusunu akıllara getirmiştir.

Holland (1973) kişilik özelliklerinin bir yansımasının da kişilerin mesleki ilgileri olduğunu ifade etmiştir. Bireyin meslek ilgileri onun kişiliğinin tanımıdır. Holland bireylerin mesleki tercihlerinin şans faktörünün etkisi olsa da rastgele olmadığını belirtmiştir. Mesleklerin kişiliğin yansıması olduğunu ileri sürmüştür (aktaran Çoban, 2016).

Holland, belli kişilik özelliklerine sahip bireylerin, belli tanımlanabilir nitelikteki işlere ilgi duyduklarını ve bu işler için uygun olduklarını varsaymaktadır (Aytaç, 1997). Bireyleri kişilik özellikleri açısından karşılaştırdığında kişilik özelliklerinin altı grupta toplanabileceğini görmüştür. Holland'a göre birey, gerçekçi, araştırmacı, sosyal, gelenekçi, girişimci, sanatçı kişilik tiplerinden birine benzemektedir (Kuzgun, 1982).

İş hayatına yaşamda anlam penceresinden bakıldığında mekanik, monoton, tekdüze işlerde çalışanların şikayetlerini göz önüne alarak, yaşama anlam vermenin sadece mesleki olarak eylemde bulunmak olmadığını, bu kişilerin arda kalan boş

zamanlarında kişisel ve insani olarak yaşamın anlamını elde edebileceklerini savunmaktadır (Frankl, 2014a).

Literatürde çeşitli meslekleri icra eden katılımcılar üzerindeki araştırmalar incelendiğinde herhangi bir sınıflama yöntemi belirlemeksizin rastgele meslek seçimine gidildiği görülmüştür. Bu çalışmada rastgele meslek seçiminden ziyade belirli bir sınıflamaya ihtiyaç duyulmuş olup mesleği kişiliğin aynası olarak ele alan, bireylerin kişilik özelliklerinin altı grupta belirlenebileceğini saptayan Holland'ın tipolojisi kullanılmıştır.

Steger'a (2009) göre yaşamda mevcut anlam, insanın hayatını anlamlandırmasını sağlayan bir hedefe, bir misyona ya da kapsayıcı bir yaşam amacına sahip olma düzeyidir. Yaşamda mevcut anlam, pozitif bir özellik olarak görülürken yaşamda anlam arayışının negatif özellikler içerdiği düşünülmektedir (Steger, Oishi, ve Kesebir, 2011). Bu çalışmada yaşamda anlam, mevcut anlam ve aranan anlam olarak iki şekilde incelenmiştir.

Alan yazınında kişilik ile ilgili çalışmaların çeşitlilik gösterdiği görülürken yaşamda anlam üzerindeki çalışmalar dikkat çekici derece azdır. Bu çalışmanın en önemli yanlarından biri, literatür taraması sonrası çeşitli meslekleri icra eden bireylerin yaşamda anlam düzeyleri ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi inceleyen ilk araştırma olmasıdır. Bu yönü ile ortaya çıkan sonuçların, farklı araştırma yöntemleri ile benzer çalışmalar sunan araştırmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu çalışmanın önemli görülen taraflarından bir diğeri ise araştırma sonucunun kariyer danışmanlığına özellikle meslek seçimi ve anlam bulma noktasında fayda sağlayabilecek olmasıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

II. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1.Yaşamın Anlamı

Yaşamın anlamı, insan varlığının özüne yönelik bir arayıştır. Yaşamın anlamı, psikoloji literatüründe 1960'lı yıllarda ortaya çıkan yeni sayılabilecek bir kavramdır iken, felsefi temeli biraz daha eskilere dayanmaktadır. Yaşamın anlamı, felsefede varoluşçuluk akımı içinde yer almaktadır (Arda, 2011).

Varoluşunun anlamsız olduğu insan bilincine aykırı geldiğinden, insan var olduğu andan bugüne kadar kendisinin ve dünyanın varoluşunu anlamlı hale getirmek için çabalamaktadır. Yaşamın anlamı “var olmak” ile birlikte “niçin?” sorusunu da içermektedir. Bundan dolayı insanın anlam arayışının insanlık tarihi kadar eski olduğu söylenilebilir. Yaşanan olayların özellikle de 20. yüzyılda olan savaşların, bireyin anlam arayışındaki etkisi büyüktür. Savaşlar siyasi sonuçlarının yanı sıra insanın dünyadaki konumunu, önemini, yaşam amacını araştırmaya başlaması açısından bir dönüm noktası niteliği taşımaktadır. Savaşta yaşananlar insanların dünyayı güvenilmez bir alan olarak algılamasına, kendi yaşamlarını da anlamsız olarak görmelerine sebep olmuştur (Sezer, 2012)

II. Dünya savaşı esnasında Auschwitz ve Dachau toplama alanlarında tutsak kalmış Frankl, hayattan hiçbir umudu olmayanların, herhangi bir amacı, beklentisi olanlardan daha erken hayatını kaybettiklerini gözlemlemiştir. Bu durumun bireyin yaşı ile de bir ilgisinin olmadığını belirtmiştir. (Frankl, 2013).

Yaşamın kısa ya da uzun olmasının anlam açısından bir önemi bulunmamakta olup, yaşamın anlamını hayatın içeriğinin yoğunluğu ile değerlendirebilir (Frankl, 2014a). Bireyin yaşamın anlamını sorgulama sıklığı bireyin gelişimsel dönemlerine göre farklılık göstermektedir. Yaşamda anlamın en çok sorgulandığı zaman olarak genç yetişkinlik dönemi yer almaktadır.

Genç yetişkinlik dönemi, kişinin kendi özel gelişim görevlerini barındıran bir dönemdir. Bu görevlerden biri de yaşamda anlam bulmadır. Hayatın anlamının ve ileriye ilişkin anlam ve hedeflerin en çok sorgulandığı zaman, genç yetişkinliğin ilk yıllarıdır (Yüksel, 2012).

Yaşlılık döneminde ise yaşamın anlamı, insanların günlük aktivitelerinden duydukları tatmin ve hoşnut olma duygusu ile ilgilidir. Bu dönemdeki bireyler yaşamı içsel ve dışsal şeklinde anlamlandırabilirler. İçsel yaklaşım yaş almış bireylerin yaşamını devam ettirebilmek için gerçekleştirdikleri etkinliklerden duydukları mutluluk ve doyumunu içerir. Dışsal yaklaşım ise yaşanan fiziksel çevre ve yaşam ile ilgili objektif şartların hayata kattığı anlamdır (Özmete, 2008). Her birey dünyayı kendi algısına göre anlamlandırdığı için dışsal olaylar ancak içsel olayların izin verdiği ölçüde kişileri etki altına alabilir (Baran, 2003).

Yaşamda anlam, bireyin kendisi, hayatı ve genel olarak hayatın ne anlam içerdiğine yönelik arayışları neticesinde, kendi kaynakları ve bireysel özellikleri doğrultusunda ortaya çıkardığı bir sonuçtur. Özellikle yaşamını tehdit eden ya da sekteye uğratan olaylar ile karşı karşıya geldiğinde, birey, yaşam anlamının ne olduğuna dair arayışlara girebilir, yeniden değerlendirmeler yapılabilir (Arda, 2011).

İnsanın anlam arayışı içgüdüsel değil insanın yaşamındaki temel bir güdüdür, yalnızca bireyin kendisi tarafından bulunabilir biricik, tek ve ona özgüdür; bu sağlandığında kişinin anlam istemini doyuran bir önem kazanabilmektedir (Frankl, 2013). Klemke'nin, "hayatın anlamı" üzerine yazdığı kitapta ulaştığı sonuç, günümüzün birçok aydını tarafından vurgulanmaktadır: "Eğer hayatlarımızın bir anlamı varsa bu anlam bizim ona kazandırdığımız bir şeydir, onun hazırlayıp donattığı bir şey değil". Hayatın anlamı insanlar tarafından inşa edilir, insanlar farklı yollardan hayata anlam verir (aktaran Göka, 2014).

Anlam arayışı büyük ihtimalle biyolojik olarak beyne işlenmiş olan bir koddur. Çünkü anlam arayışına giren hayvanlar değil, insanlardır. Hayvanların ekolojik sistemdeki yeri ne ise o döngüde devam ederler. Ama insan "neden varım" diye sorgulamaktadır. Örneğin, bebekler, çocuklar sürekli "bu ne" diye sorarak dürtüsel bir şekilde merak duygusu ile birlikte zihnindeki ve yaratılışındaki yapıyı anlamlandırmaya çalışır (Özakkaş, 2015).

Adler'in yaşamın anlamına bakışının Frankl ile benzer yönleri bulunmaktadır. İnsan sayısı kadar anlamın olduğunu söylemektedir. Yaşamın mutlak bir anlam yoktur. Örneğin, çocukluktaki mutsuz deneyimlere oldukça zıt anlamlar yüklenebilir. Farklı bireylerde yaşamın anlamına ilişkin zıt yorumlar alınabilir. Örneğin, ardında mutsuz deneyimler bırakan biri "Bu türden talihsizlikleri ortadan kaldırmak için çaba göstermeli ve çocuklarımızın daha iyi koşullarda yaşamasını sağlamalıyız." diye düşünürken aynı deneyimleri yaşamış başka biri "Yaşam adil değil. Diğer insanlar her zaman daha iyisini alıyor. Eğer dünya bana böyle davrandıysa ben ona neden iyi davranayım ki?" duygusuna kapılabilir (Adler, 2010).

Adler, Frankl'ın aksine yaşamın anlamını temel bir güdü olarak görmez. Adler de anlam arayışının tarihinin insanlık tarihi kadar eski olduğunu doğrulamaktadır. Adler, insanların "Yaşamı anlamı nedir?", "Yaşam neye yarar?" gibi soruları yalnızca bir yenilgi yaşadığı zaman sorduklarını söylemenin haksız bir yargı olmadığını belirtmektedir. Her şey düzeninde, sakin her hangi bir sınav ile karşı karşıya değilken bu soru asla getirilmez. Adler anlam anlayışının sağlıklı olmanın bir göstergesi olduğunu belirtir. Adler'e göre insanlar bu soruları daha çok kendileri bir eylemde bulunurken ortaya koyar ve cevaplar (Adler, 2010).

Anlam biricik, tek ve kişiye özgü olduğu için insan sayısı kadar anlam vardır (Adler, 2010). Her insanın anlam istemi bulunmaktadır. Anlam her bir birey için kendine münhasır, biricik ve kişiye özeldir. Bu anlamlar sadece kişinin kendisi tarafından bulunabilir ve içleri doldurabilir. Anlam arayışı ve istemi insan varoluşunun otantik bir parçasıdır (Frankl, 2013). Anlam, kişinin kastettiğidir. Anlam, varoluşun bize sorduğu sorulara verilen cevaptır. İnsanın nasıl cevap vereceği onun kendi seçimine bağlıdır.

Anlam insanı insan yapan dinamiktir. Anlam bulma ihtiyaç ve potansiyeli insana özgüdür ve insan olmanın bir parçasıdır. Hayatta anlam arayışı içsel bir gerilim yaratır, bu ise psikolojik açıdan iyi olmanın ön koşuludur (Karahana ve Sardoğan, 2004). İnsanın ihtiyacı olan şey, gerilimsiz bir durumdan ziyade hangi şartta olursa olsun yerine getirilmeyi bekleyen anlam çağrısıdır (Frankl, 2013).

İki tip anlam bulunmaktadır: anın anlamı ve nihai anlam. Anın anlamlarına, o yer ve zamanda hayatın karşımıza çıkardığı anlam potansiyellerini görüp gerçekleştirmekle

ulaşılabilir. Nihai anlam ise daha ulaşılmazdır. Ama önemli olan nokta, bir nihai anlamın olduğunu kabul etmek ve hayatta bir rol üstlenip birilerine ya da bir şeylere katkıda bulunmaktır. Nihai anlam daha çok doğrultusunda yürüyebileceğimiz bir ufuk gibidir (Frankl, 2014a). Nihai anlamda kişinin, yaşamın anlamının ne olduğunu sormaması, bu sorunun muhatabının kendisi olduğunu kavraması gerekir (Frankl, 2013).

Yaşamın anlamı bireyden bireye ve zamana göre farklılık gösterir. Bu nedenle önemli kısım, daha fazla belli bir anda bir insanın yaşamının özel anlamıdır (Frankl, 2013). Hayatın bize yönelttiği sorular bir saatten ötekine değişmekle kalmaz; insandan insana farklılık gösterir. Soru her an, herkes için farklıdır (Frankl, 2014a). Hayatta sabit bir anlam yoktur; anlam her zaman değişebilir ama hiçbir zaman yok olmaz. İnsan, anlamı bulabilmek için kendi dışına taşmalı, arayışa girmelidir, insan varoluğu kendini aşan bir özellik göstermektedir (Göka, 2014).

Yaşamın anlamı üç şekilde keşfedebilir: bir eser yaratarak ya da bir iş yaparak, bir şey yaşayarak ya da bir bireyle iletişime girerek, kaçınılmaz acıya yönelik bir tavır oluşturarak (Frankl, 2013). Bireyin yaşamına anlam verme yollarından biri olarak iş yapma, mesleki çalışma karşımıza çıkmaktadır. Birey bir eser ortaya koyarak bir iş yaparak da yaşamına anlam katmaktadır.

Yaşama anlam kazandırmanın bir diğer yolu da sevgiden geçmektedir. Bir şeyleri ya da bir kişiyi severek, kendimizi vererek yaşama anlam kazandırabiliriz. Özgür ve sorumlu olan insan sevgi ile de donatılmıştır. Sevgi İnsanı kurtaran ve yaralarını saran tek şeydir. İyilik, doğruluk, doğayı sevmek, insanı sevmek yaşama anlam katan önemli değişkenlerdir. Frankl, insan kişiliğini kavramanın tek yolu olarak sevgiyi görmektedir (Göka, 2014).

Frankl'a göre kaçınılamaz acı da yaşama anlam katan bir diğer durumdur (Göka, 2014). Acı çektiğimizde de hayata anlam verebiliriz. Çünkü insanın eylemleri ve sevmesi engellendiğinde yaşama imkanlarını sınırlayan etmenlere karşı tavır alıyorsa, bu sınırlamalar, kısıtlamalar karşısında acılarını omuzluyorsa, birtakım değerler yaratıyordur. İnsanın güçlülere göğüs gerişi kendi hayatı üzerinde söz sahibi olduğunu gösterir ve yaşam anlam kazanır. (Frankl, 2014a). Acının yaşama anlam kazandırabilmesi için istenildiğinde yaratılabilecek ya da kaçılabilen bir acı

olmaması gerekmektedir. Bireyin yaşamında anlam bulmak için kendine acı çektirmesi mazoşistçe bir davranıştır.

Bizi deneyimlerimiz biçimlendirmez ama onlara yüklediğimiz anlamlar, biz kendimizi biçimlendiririz. Anlamlar durumla belirlenmez. Aynı zamanda bir insanın yaşama yüklediği anlamı bulduğumuz ve anladığımız zaman tüm kişiliğin anahtarını ele geçirmiş oluruz (Adler, 2010). İnsanların eylemlerinin gözlemine odaklanırsak her insanın kendi “yaşam anlamını” oluşturduğunu ve tüm görüşlerinin tutumlarının, hareketlerinin, ifadelerinin, tavırlarının, tutkularının alışkanlıklarının ve kişilik çizgilerinin bu anlamla uyumlu olduklarını görürüz (Adler, 2010).

Freud’a göre hayatın anlamını sorgulayan kişi hastadır çünkü hayatta objektif bir biçimde böyle bir şey yoktur (Frankl, 2014a). Yaşamayı becerebilen herkes için hayatın açık ya da örtük bir anlamı vardır. Arada bir hayatın anlamı var mı diye sorgulayıp kalıyorsak ortada bir sorun olduğu söylenebilir. Fakat bu Freud’un sandığı gibi hastalığa yakalanmak değildir (Göka, 2014).

Yaşantımıza anlam veren bizim dünya karşısında aldığımız duruş yani amaçlılıktır (Göka, 2014). Anlam, amaç, değerler ve idealler insan yaşamının itici güçleridir. Bu itici güçlerin eksikliği strese yol açmaktadır. Bu stres ciddi düzeylere ulaştığında bireyin yaşamını sona erdirmesine yol açabilir (Yalom, 2013). Bireyler yaşamlarının anlamlı olduğunu fark ettiklerinde daha anlamlı seçimlerde bulunabilir, başarı, ilişki, din, kendini aşma, kendini kabul, yakınlık ve yaşamlarında güzel davranışlarda bulunma, başarı için gerekli tedbirleri alma, başarı yollarını belirleme ve umutlu düşüncelerin önünü açma gibi çeşitli durumlardan uygun amaçlar çıkarabilir. Böylece yaşam anlamı uygun hedef gerçekleştirmede kişiye yardımcı olur (Dogra, Basu ve Das, 2011). Hayatta ne ile meşgulsek, kendimizi neye vermişsek, dünyaya nasıl bağlanıp angaje olmuşsak anlam oradadır (Göka, 2014).

İnsanlar birçok cephede savaşan askerlere benzemektedir. Her bir cephenin zorlukları, öncelikleri, çözmesi gereken sorunları bulunmaktadır. Tüm cephelerin öncelik sırası vardır, bu sıralamada bir kargaşa olursa, anlam düzenindeki hiyerarşi bozulursa, dünyaya bağlanma düzeyimizde bir azalma olur (Göka, 2014).

Bireyin yaşam içerisinde bazı zamanlar dünya ile bağlantısının azaldığı, bittiği koptuğu zamanlar olur. Okul bitimleri, başlanılan işin sona ermesi, emeklilik dönemi, hatta tatillerde, hafta sonlarında. Bunun iki sebebi vardır. Birincisi bireyin yürüttüğü ve onun sayesinde hayata angaje olduğu bir program- kendisi tarafından değil başkası tarafından yapılmış olan programlar, hatta buluş, adet, gebelik, gebelik sonrası, annelik babalık gibi durumlar göz önüne alındığında- sona ermiştir; bireyin şaşkınlığının nedeni önceki bölümü başarı ile bitirse bile şimdi ne yapacağını bilememesi plansız kalmasıdır. Diğer sebebi ise yeni bir sorumluluk için atılım yaptırıcı bir cesaret gerekmesidir (Göka, 2014). Yaşamımızda dış odaklı olarak kurduğumuz her şey anlamsızlığı kapatmak için yapmış olduğumuz girişimlerdir. Eğitimler, okullar, para kazanmalar, statüler... Her şey o anlamsızlıktan kaçmak için yapılan çalışmalardır (Özakkaş, 2015).

Frankl'a (2014a) göre çağımızın en önemli psikolojik sorunu, anlamsızlık ve varoluşsal boşluktur. İnsan varoluşunun temeli, somut bir anlam bulmaya yöneliktir. Bu yönelim içinde olan insanlar, kendi kişiliklerini belirlemekte, kendi ideal ve değerleri için yaşamakta hatta ölmekte özgürdür fakat aynı zamanda yaptıklarından sorumludur (Göka, 2014). İnsanlara büyük sıkıntılar veren, onları baskı altında tutan sorumlulukların cinsel değil de varoluşsal sorunlardır. Adler döneminin aksine de günümüzde insanlar değersizlik duyguları yüzünden değil, anlamsızlık, boşluk duygusu, varoluşsal boşluk duygusunun yarattığı sorunlar yüzünden psikiyatriye başvurmaktadır (Frankl, 2014a).

Yaşamda anlamın bulunmaması anlamsızlıktır. Anlamsızlık varoluşsal boşluk ve varoluşsal nevroz olarak iki boyutta ele alınmaktadır. Varoluşsal boşluk, can sıkıntısı, durgunluk ve boşluk duygusu gibi yaşanmaktadır. Birey varoluşsal boşluktayken yönünü, amacını ve özgür olduğunda ne yapmak istediğini bilmeyebilir. Eğer anlamsızlık duygularının yan sıra klinik belirtiler de varsa varoluşsal nevrozun varlığından bahsedilebilir (Yalom, 2013). Varoluşsal boşluk, özel ve kişisel bir nihilizm şekli olarak ele alınabilir; çünkü nihilizm, varlığın hiçbir anlamın olmadığına yönelik bir inançtır (Frankl, 2013).

Anlamsızlık duygusu, bir nevrozun belirti ya da semptomu olmaktan çok insan olmanın bir kanıtıdır. Ama patolojik olmaktan çok, insan olmanın kanıtıdır. Yalnız

anlamsızlık duygusu patolojik bir tepkiye neden olabilir; potansiyel olarak patojeniktir (Frankl, 2013).

Nöroloji ve psikolojik rahatsızlığa sahip olan bazı insanlar anlam üretiminde sorunlar yaşar. Zihinsel özürülük, bunama, epilepsi, koma gibi bilinci doğrudan etkileyen bozan tıbbi durulara ek olarak şizofreni, mizaç bozuklukları, depresyon, obsesif kompulsif bozukluk, panik bozukluğu gibi biyolojik etkenin ön planda olduğu psikiyatrik rahatsızlıklar da dahil edilebilir. Biyolojik nedenlere bağlı olarak psikolojik rahatsızlıklar yüzünden anlam üretiminde geçici ve kalıcı krizler yaşanabilir. Doğrudan anlam dünyamız ile ilgili olan psikolojik rahatsızlıklar, kişilik bozuklukları vardır. Bir taraftan da her şeyi olduğundan fazla anlamlı bulan, her yerden kendisine zarar verebilecek bir tehlike gelebileceğine inanan evhamlılar, hastalık hastaları, fobikler, sürekli olarak anlamsızlık ve yalnızlık duygusu yaşayan, anlam üretiminde malzemesi eksik olan distimikler vardır (Göka,2014).

2.1.1 Felsefede Bireyin Anlam İhtiyacı

Bir kişinin kendi yaşamını anlamlandırmaya duyduğu ihtiyaç hem varoluşçu felsefenin hem de varoluşçu terapinin merkezinde yer alır. Varoluşçu filozofların işaret ettikleri sorular; insanların kendilerine hep sordukları ancak hiçbir zaman tatmin edici cevaplar bulamadığı sorulardır. “Hayatta olmak ne anlama gelir? Nasıl davranmalıyım ve diğer insanlarla nasıl bir ilişki halinde olmalıyım? Ben öldükten sonra ne olacak?” gibi sorulardır (Van Deurzen ve Adams, 2011).

Felsefenin merkezinde yer alan yaşamın anlamı kavramına dair önemli düşünürlerin yaşamda anlama dair düşünceleri özetle şu şekildedir:

Kierkegaard, yaratana ve bu yaşamdan sonraki hayata inancın, bireyin dünyadaki ana bunalımından kurtaracağını söylerken anlamın tanrı inancında bulunabileceğini söylemektedir (aktaran Sezer, 2012). Kierkegaard, yaşam anlamının Allah inancında bulunabileceğini söyler.

Heidegger’e göre; “dünya-içinde-varlık” olan insanın, üç ilişki düzeyi vardır; *unwelt*, bizim dışımızdaki dünyanın biyolojik ve fiziksel görünümü ile ilişki içinde olan yanımızdır. *Mitwelt*, kişilerin, toplumun dünyası ile birlikte olan yanımıza gönderme yapar. *Eigenwelt*, kendi dünyamız olan kendi kendimiz üzerine düşünen,

değerlendiren ve yaşayan yanımızdır. Bu ilişki düzeylerini konumlama biçimimizle sağlıklı olma biçimimiz arasından doğrudan bağlantı vardır (Göka, 2014).

Jean Paul Sartre dünyanın anlamsızlığına dair görüşünde, çağdaşı hiçbir filozofun olmadığı kadar uzlaşmaz bir tavır içindedir. Sartre var olan bütün her şeyin bir sebep olmadan doğduklarını, zayıf yaşadıklarını ve kaza ile de öldüklerini iddia etmektedir. Sartre'e göre insanın doğuşu da ölüşü de anlamsızdır (Sezer, 2012). İnsan dünyada seçim yaparken yalnızdır ve kendisi sorumludur. Verdiği kararlar ve eylemleri ile kendi varoluşunu belirler. Hayatımızı kendimiz oluşturuyorsak yaşamın önceden belirlenmiş genelgeçer bir anlamı yoktur. Yaşamdaki anlamı oluşturan, yaşamı anlamlı hale getiren bireyin kendisidir (Sartre, 2005).

Albert Camus, yaşamın anlamını maddeci bir bakış açısı ile yorumlamaktadır. Bireyin yaşamındaki en temel sorun yaşamın anlamı hususunda net bir yargıya varabilmektir. Her insan yaşamı boyunca mutlaka yaşamın anlamını sorgulamış, yaşamın anlamı üzerine düşünmüştür. Camus bu sorunu analiz ederken, merkeze bireyi almaktadır. Birey kendi yaşamını istediği biçimde denetleme ve yaşama şansına sahip olmaz. Ev ile iş arasında sıkışıp kalan yaşam, onun bütün varoluşunu belirleyip sınırlar duruma gelmektedir. Birey sabah kalkıp işe gitmektedir, çalışmaktadır. Ardından işini bitirerek eve gelmektedir. Sonrasında yemek yemekte ve son olarak da uyumaktadır. Bunlar aynı sıra ile hiç değişmeden, aynı monotonlukta her gün her devam etmektedir. Bu monotonluk belli bir yerden sonra insanı yaşamın anlamını sorgulamaya iter. Sonuç olarak yaşananların saçma düşüncesi ortaya çıkmış olur. Camus da yaşam anlamının insandan insana değişeceğini belirtmektedir. Hayatı ve onuru korumanın yolu, yaşamı anlamlar ile zenginleştirmekten, böylece hayatı arttırmaktan geçtiğini ifade etmektedir (Taptık, 2019).

Günümüze bakıldığında çağdaş varoluşçu düşünürler, yaşadığımız bu çağı insanın kendisi ve varlığı üzerine en derin düşündüğü çağ olarak kabul etmektedirler. Anlam arayışı günümüzde eskisinden daha hayati bir ihtiyaçtır (Bahadır, 2011).

Genel olarak anlam kavramına felsefi açıdan bakıldığında ortak sayılabilecek görüş, yaşamda genel geçer bir anlam olmadığıdır. Yaşamda bir anlam yoktur ve insan bir şeylere değer atfederek bir anlam oluşturur. İnsan anlam oluşturma sürecinde ise

özgürdür çünkü genel geçer bir anlam olmadığından insan kendi anlamını oluşturmak durumundadır (Arda, 2011).

2.1.2 Varoluşçu Psikolojide Bireyin Anlam İhtiyacı

Varoluşçu felsefeyi temel alarak gelişmiş olan varoluşçu psikoterapiye göre temel yaşam sorunlarından bir tanesi, “yaşamın anlamı”nda yaşanır. Yaşam bir anlam ifade etmez, evrende kendi varlığını oluşturan tek varlık insandır, insan insanlığını kendi oluşturur, değerlerini yaratır, yolunu seçer. Yaşama anlam veren insanın kendisidir (Corey, 2008).

Yaşamda anlam kavramı varoluşçu psikolojinin temel konularından biri olmuştur. Varoluşçu psikolojide genel olarak “ölüm, özgürlük, yalıtım (izolasyon) ve anlamsızlık” olarak dört temel kavramdan söz edilmektedir (Yalom, 2013).

Varoluşçu psikolojide yaşamın anlamının bireyle bağlantılı olduğundan anlam bireyin kendisi tarafından bulunmalıdır. Yaşamda anlam bulunması bireyin sorumluluğundadır. Psikoterapide bireyin kendi yaşam sorumluluğunu alması teşvik edilir. Anlam biricik, tek ve kişiye özgüdür. Herkesin yaşamın anlamı da ona özgü, tektir. Yaşamın anlamı bireye dışardan atfedilemez, yaşamın anlamını bulmak bireyin yaşam görevlerinden biridir.

Varoluşçu terapi, insanların yaşamlarına daha derin bir farkındalık ve kavrayış ile anlamalarını ve yaşamlarına yönelik destek sunmayı amaçlayan uygulamalı, pratik felsefenin çağdaş biçimidir. Varoluşçu terapinin amacı dünyamızda olup biten olayların bizde nasıl yankılar uyandırdığını fark etmek ve birbirini izleyen ruh halleri ve duyguların önemini öğrenmektir. Varoluşçu terapi anlama yönelik bir sorgulamadır. Varoluşçu terapinin bu sorgulamaya rehberlik edecek karakteristik yapıları, müdahaleleri, özel becerileri vardır ve terapistin görevi bunu sahiplenmektedir (Van Deurzen ve Adams, 2011).

Herkesin kendi dünyasının bir anlamı vardır, psikoterapistin yapması gereken tek şey kendi öznel anlamını yaratacak potansiyelin kişide olduğunu ona bir şekilde göstermek ve kendini var edebilmesi için ona çanak tutmaktır (Özakkaş, 2015). Varoluşçu terapist hem olguları nasıl anlamlandıracağını bilir hem de anlamların

sadece duruma bağılı ve geçici olduğunun farkındadır (Van Deurzen ve Adams, 2011).

Varoluşçu terapistler danışanlarına yaptıkları müdahaleleri dikkatle değerlendirmeye ve hayatta olmanın ne anlama geldiğini netleştirmeye dayandırmaktadır. Varoluşçu terapi insanlara cevaplar vermekten ziyade, onlara doğru sorular sorabilmeye imkân sağlar. Varoluşsal çalışmalar problemin ne olduğunu anlamak, belirlemek ile ilgili olup; danışanlara sorunları ile cesur ve yaratıcı bir biçimde mücadele edebilme yolu sağlar (Van Deurzen ve Arnold-Baker, 2017).

2.1.3 Yaşamın Anlamını İnceleyen Kuramlar

Yaşamın anlamı konusunda üç ana kuram: Varoluşçu ve hümanist psikolog Frankl'ın logoterapisi, sosyolojik bir açıdan duruma yaklaşan Becker'in terör yönetimi kuramı, Snyder'in kontrol olarak anlam kuramlarıdır (Sezer, 2012).

2.1.3.1 Logoterapi

Birey için yaşam amacı ya da anlamına sahip olmanın önemli olduğuna karar veren Frankl bunu kuramının temel konusu olarak nitelendirmiş ve logoterapiyi geliştirmiştir (Frankl, 2013). Logoterapi Yunanca "anlam" ifade eden "logos" ve "terapi" sözcüklerinin bileşimidir. Logoterapi, anlam yoluyla terapi anlamına gelmektedir. Freud ve Adler'den sonra "3.Viyana Okulu" adıyla adlandırılmaktadır (Karahana ve Sardoğan, 2012).

Logoterapi varoluşçu psikoterapi ve varoluşçu analizdir. Frankl logoterapiyi, insanlık dışı toplama kamplarında kaldığı (Auschwitz ve Dachau'nun hayatının) Nazi ölüm kamplarında yaşadığı üç yıllık yaşam deneyimleri sonucunda keşfetmiştir. Logoterapi her şeyinin kaybeden, değerleri yok edilen, açlığın, soğğun ve acımasızlığın altında kalan, her an, imha edilmeyi bekleyen bir tutuklunun deneyimlerinin yansımasıdır. Logoterapinin kurucu Viktor E. Frankl ampirik etkinliği tecrübeye, dayanır. Yöntemi varoluşsal-fenomenolojik temellidir (Tek, 2014; Kovacs,1982).

Frankl insanların yaşamda karşılaştıkları her şeye bir anlam bulma zorunluluğunda olduklarını bunu sağlayamadıklarında ise anlam vakumunun ruhsal rahatsızlıklara

yol açtığını belirtmiştir. Bu anlayışı temel alarak “Anlam Tedavisi” adını verdiği logoterapi denilen psikoterapi ekolünü kurmuştur (Göka, 2008).

Viyanalı ve varoluşsal yönelimli Frankl, logoterapi sözcüğünü 1920’lerde ilk kez kullanmıştır. Sonraları “varoluşsal analiz” terimini eşanlamlı olarak kullanmış fakat diğer varoluşçu yaklaşımlarla karışmasını engellemek için son yıllarda kendi kuramından kuramsal ya da terapötik bağlamda “logoterapi” olarak söz etmiştir (aktaran Tagay, Voltan-Acar ve Nalbant, 2016).

Logoterapi; insan yaşamında anlamın etkisine, insanın kendi değer sistemini oluşturmasına, özgürlük ve sorumluluk penceresinde, varoluşun içerdiği gerginlikler karşısındaki tutum ve davranışların rolüne ve seçime vurgu yapmaktadır.

Logoterapi, danışana kendi yaşamında anlam bulması için yardım etmeyi görev saymaktadır. Danışanın kendi varoluşunun gizli logos’unun (anlamının) farkına varmasını sağlaması ölçüsünde analitik bir süreçtir. Logoterapide danışan yaşamın anlamı ile karşı karşıya getirilir ve bu anlama yönlendirilir (Frankl, 2013). Terapistler terapi esnasında danışana anlamın ne olduğunu söyleyemez fakat hayatın bir anlamı olduğunu hayatın her koşulda bir anlamı olduğunu insanların anlamasını sağlayabilir (Frankl, 2014a). Logoterapi, danışanın kendi sorumluluklarının tam olarak farkına varmasını sağlar (Frankl, 2013).

Logoterapinin bireyleri motive edici etkisi vardır. İnsanların yaşamlarına anlam kazandırabileceği amaçlar ve hedefler bulmasına yardım etmektedir. İnsanların her türlü motivasyona ve etkinlik kazanmasına önem verir. Her motivasyonda sürükleyici bir ana güdü bulunur. Logoterapiye göre ana güdü anlam istemidir. Bu anlam istemi kendini anlam arayışı ile göstermektedir (Bahadır, 1999).

En kötü şartlar altında bile hayatın her zaman anlamı vardır. Yaşamak için en temel motivasyonumuz hayatta anlam bulmaktır. Yaptıklarımızda, deneyimlediklerimizde veya engellenemeyecek acıda anlam bulma özgürlüğümüz her zaman vardır. Logoterapi insanı üç boyuttan oluşan bir bütün olarak görmektedir. Bu boyutlar beden, ruhsal ve spiritüel boyutlarıdır. Spiritüel boyutumuz sağlığımızın, hayatta anlam bulmamızın, hedef odaklı oluşumuzun, seçme kapasitemizin, sevmemizin, hayal kurmamızın, soyut düşünmemizin, yaratıcılığımızın, dini inançlarımızın,

kendimizi keşfetmemizin ve kendimizi aşmamızın kaynağıdır. Anlam arayışı insan varoluşunun temelinde yatar.

Frankl ve Freud'un anlam arayışı hakkındaki düşünceleri karşılaştırıldığında her ikisinin ilgi alanı da temel olarak nevrozların yapısı ve iyileştirilmesidir. Freud, bu can sıkıcı rahatsızlıkların kökenini, çatışan bilinçdışı güdülerin neden olduğu kaygıda ararken; Frankl (2013) ise nevroz türleri arasında ayırım yapmakta ve bunlardan bazılarını (noöjenik nevrozlar), acı çeken kişinin, varoluşunda bir anlam ve sorumluluk duygusu bulamamasına bağlamaktadır. Freud, cinsel yaşamdaki engellenmeyi vurgular; Frankl ise “anlam isteminin” engellenmesini. Logoterapi psikanalize göre daha az geçmişe dönük ve daha az içe dönüktür. Logoterapi daha çok gelecek üzerinde yani danışanın gelecekteki anlamları üzerine odaklanır (Frankl, 2013). Logoterapi, insanı temel ilgisi sadece itkilerin ve içgüdülerin doyumunu ve giderilmesinden ya da id'in, egonun veya süper egonun çatışan istekleri arasında sadece uzlaşma sağlamaktan ya da sadece topluma ve çevreye uyum sağlamaktan ya da sadece topluma ve çevreye uyum sağlamaktan ve uyarlamaktan değil, bir anlam bulma çabasından oluşan bir varlık olarak görmesi bakımından psikanalizden ayrılmaktadır (Frankl, 2013). Logoterapi Freudcu psikanalizde merkezi bir öneme sahip haz ilkesine karşıtlık içinde olduğu kadar, Adlerci psikolojinin dayandığı “üstünlük arayışı”na da karşıt bir anlam sistemidir (Frankl, 2013).

2.1.3.2 Becker Terör Yönetimi Kuramı

1980'lerde Greenberg, Solomon ve Pyszczynski tarafından geliştirilen Terör yönetimi kuramı büyük ölçüde Becker'in çeşitli sosyal bilimler disiplinlerini insan sosyal davranışının genel bir teorisine bütünleştirme girişimlerinden doğmuştur (Bulut, 2015).

Varoluşçuluk, insanın varoluşunu sorgulayarak, insanın kendine nasıl bir anlam bulabileceğini araştıran bir felsefedir. Bu felsefeyi temel alan varoluşçu psikoloji insanların “Ben kimim?”, “Hayatım üzerinde ne kadar bir kontrole sahibim?” gibi sorulara cevap arar. İnsanların bu sorulara cevap vermeye çalışarak, hayatın gerçekleri ile nasıl başa çıktığını araştırmaktadır (Mills, 2003). Evrim Psikolojisi ise sosyal davranışları doğal seçim ilkeleri doğrultusunda zamanla evrim geçiren genetik etmenlerle açıklamaya çalışan yaklaşımdır (Aronson, Wilson ve Akert, 2012). Terör yönetimi kuramı çıkış noktasını varoluşçu ve evrimsel psikolojiden almaktadır.

Ölümlü olmanın her bireye varoluşsal bir kaygı verdiğini, insanların varlıklarına tehdit olarak algıladıkları için ölümden ve ölümü hatırlatan her şeyden korktuklarını savunur (Mert, 2010).

Bu kurama göre insan ölümden korkmaktadır. İnsanların evrim süreci içinde geliştirdikleri öz ayırimsama, soyut düşünme gibi bilişsel yetenekleri bir yandan uzun vadeli planlar yapma, geleceği yordama gibi çevreye uyum açısından avantaj sağlarken, bir yandan da insanların ölümlülüklerine dair farkındalıklarını arttırmaktadır. Tüm canlılarda ortak olan kendini koruma güdüsü ve insana özgü olan ölümlü olduğunu, ölümden kaçamayacağını bilme insanlarda dehşet duygusu yaratır. Dehşet yönetimi kuramı, bilinçaltı düzeyde oluşan bu dehşet duygusunun (ölüm korkusunun) kültürel dünya görüşlerinin yapılandırılması ve sürdürülmesiyle kontrol edildiğini öne sürer (Doğulu ve Uğurlu, 2015).

İnsanın var olduğu günden beri ölüm gerçeğinin yarattığı kaygı ile baş etmeye çalışmıştır. Ölümü kim zaman kabullenip, kimi zaman reddeden birey, sürekli ölümsüz olmanın arayışı içindedir. Özellikle tıp alanındaki teknolojik gelişmelerde bu açıkça görülmektedir. Teknolojik gelişmeler sanki insanoğlunun en çok ne kadar yaşadığına ya da insanın daha uzun yaşaması için neyin gerekli olduğuna göre şekillenmiştir. Yüzlerce yıl insanoğlu ölümsüzlüğün peşinde koşmuştur (Aksüt-Çicek, 2008).

Terör yönetimi kuramına göre birey, ölümlü olduğunun farkındalığını yaşamak zorundadır. Ölümlü olduğu gerçeği ile yüzleşen birey, bu gerçekte kendisine bir yol belirlemek zorunda olduğu hissi ile karşı karşıya gelir. Bu yol öyle bir yoldur ki bireye ölümden sonra yaşayacağını garantisini vermelidir. Bu garanti sembolik anlamda öldükten sonra da adını geçirterek ya da kesin olarak, yani öldükten sonra ayrı bir dünyaya giderek orada da bir yaşama yönelik olmalıdır. Bu garantiyi ne verebilir, hangi yol verebilir? Bu soruya vereceği cevaba göre birey kendine ait bir dünya görüşü belirler. Haliyle bu dünya görüşü ona yaşadığını ve öldükten sonra da yaşayacağını hissettirmelidir. Birey yaşadığı çevreyi kendi dünya görüşünü paylaşanlar ve paylaşmayanlar olarak ikiye ayırır. Onunla aynı dünya görüşünü paylaşan ne kadar çok insan varsa o kadar güvendedir. Onunla aynı dünya görüşünü paylaşmayanların varlığı da bireyin kendisini güvende hissetmemesi, varlığına tehdit

olarak hissetmesine neden olmaktadır. Bu yüzden insan dünya görüşüne taraftar bularak kendini güvene almaya devam edecektir. Aynı dünya görüşünü paylaşmayanlara savunmacı, saldırganca davranabilir, temelde onları tehdit olarak algılaması vardır (McGregor ve arkadaşları, 1998). Terör yönetimi kuramına göre kültürel dünya görüşü ve benlik saygısı, ölüm korkusunun oluşturduğu anksiyeteye karşı bireyin kendini koruma çabası sonucu oluşan önemli psikolojik yapılarıdır (Doğulu ve Uğurlu, 2015).

Becker'e göre "evrensel tutkumuz", "başarıdır" ("sürekli deneyim") ve ölüm mücadele etmemiz gereken en büyük düşmandır. Becker, insanın önemli olmak, bir fark yaratmak için arkasında kendisinden bir şey bırakmasının ölümü aşma çabasının bir ifadesi olduğunu belirtir. Anlam yok olmama isteğinin bir çeşidi olarak görülebilir (Yalom, 2013).

Snyder (1997), insanların birbirlerini ayrıca etraflarını kontrol etme sorununa dikkat çekmektedir. Snyder'e (1997) göre insanlar kültürel kıstaslara uygun olarak davrandıklarında birbirlerini kontrol edebilme olanağı bulmakta ve oldukça ileri düzeyde bir özsayıgı hissine sahip olmaktadır. Snyder (1997) kontrollü şöyle açıklamaktadır; insanlar yaşamlarındaki riskleri anlamaya çalışır, istedikleri sonuca varmak ve istemedikleri sonuçlardan kaçmak için bir şeyler yaparlar. Bunu sağlamanın yöntemi de kültürel standartlara uymaktır. Ona göre bireyler yaşamlarını etkili biçimde yönetebildiklerinde yaşamın anlamı artacaktır.

2.2 Kişilik

Kişilik ile ilgili birçok tanım yapılsa da ortak görüşe göre kişilik, bireyi diğerlerinden ayıran, bireye özgü, tutarlı ve yapılaşmış özellikler bütünüdür. Genetik ve biyolojik eğilimleri, sosyal deneyimleri ve çevre koşullarını barındıran iç ve dış etiklere bağlı evrimsel bir süreçtir. Kişilik zamandan zamana değişiklik göstermez, süreklidir (Yazgan-İnanç ve Yerlikaya, 2014).

Kişilik, çok sayıda özellikten meydana gelen karmaşık bir bütündür. Bir araya gelen bu özellikler esas anlamda üç ana bölüm ile ilişkilidir: Karakter, mizaç, yetenek (Erdoğan, 1991). Günümüz araştırmacılarına göre mizaç, çeşitli şekillerde ifade edilebilen ve kişinin yaşam deneyimlerine bağlı olarak farklı kişilik özelliklerine dönüşebilen genel davranış ve duygu durum kalıplarıdır. Bu eğilimlerin kararlı

kişilik özelliklerine dönüşmesinde kalıtsal etki ve yetiştiği çevrenin etkisi bulunmaktadır (Burger, 2016). Yetişkin kişilikleri hem kalıtsal hem de mizaç hem de tarafından belirlenmektedir. Mizaç çevreyi etkilemekte, çevre de huyun kararlı kişilik özelliklerine dönüşümünü şekillendirmektedir (Burger, 2016).

Kişilik bireyin kendisini nasıl algıladığıyken, karakter ise kişiye dışardan verilen değerdir. Kişilik, bireyin tutarlı davranış kalıpları ve kişilik içi süreçlerdir. Tanımın ilk kısmın oluşturan tutarlı davranış kalıpları her zaman, her durum için geçerli olan kalıplardır. Kişilik özelliği olduğundan söz edebilmek için yalnızca içinde bulunan duruma özgü tepkiler değil, tutarlılık gereklidir. Kişilik içi süreç ise nasıl davranacağımızı, hissedeceğimizi etkileyen ve içimizde gelişen bütün duygusal, güdüsel, bilişsel süreçleri kapsamaktadır. Bu süreçleri nasıl kullandığımız bireysel karakterimizi belirlemede etkilidir (Burger, 2016).

Yetenek ise bireyin karşı karşıya geldiği bir olayı anlayabilme, analiz edebilme gibi zihinsel süreçleri içeren, duyu organları ile bazı olayları algılayabilmesini ve yürüme, koşma gibi bedensel özelliklerin bütünü olarak ifade edilmektedir (Kutunis, 2003).

Cloinger'in araştırmaları sonucunda, insanın kişilik özelliklerini "kalıtsal olanlar" ve "sonradan edinilenler" diye ikiye ayırmanın bilimsel olarak gerekli olduğunu ortaya koymuştur. Cloninger bu iki ayrımı huy ve karakter kavramları olarak kullanmıştır. Huyu, duygusal uyarılara doğuştan-yapısal olarak belli bir şekilde otomatik tepki gösterme eğilimi; karakteri ise bireyin nispeten değişmeyen, dışarıdan gözlenebilen davranışları, kendi iç tecrübeleri olarak tanımlıyor. Cloninger, "huy" a ait boyutların doğuştan geldiğini, "karakter" ile ilgili olan boyutların ise daha ziyade sonradan, çevrenin ve eğitimin etkisi ile edinilmiştir. Kişiliği oluşturan unsurlardan huyla değil karakter ile ilgili olanlar değiştirilebilir (Göka, 2014).

Kişiliğimiz, bebeklikte genetik olarak getirdiğimiz huylara aileden, çevreden öğrendiklerimizin eklenmesi ile şekilleniyor, organize oluyor. Kişilik organizasyonunun ana çatısının temelleri çocuklukta atılmak üzere, ergenlikle birlikte kuruluyor ama kişiliğimiz gelişmesini, olgunlaşmasını çok yavaş da olsa sonra da sürdürüyor. Hepimiz doğuştan getirdiğimiz potansiyellerin zaman içinde aile ortamında şekillenmesine bağlı olarak, ergenlik döneminin ardından kişilik organizasyonlarından birine dahil oluyoruz. Hayatın ilk yıllarında temelleri atılan

kişilik organizasyonunun daha sonraki yıllarda belli ölçülerde değiştirme, yenileme imkânı var. Ama bu imkân oldukça kısıtlıdır (Göka, 2014).

Kişiliğin kalıtsal yapımıza ve bedenimize bağlı olduğunu ileri sürmektedir (Van Deurzen ve Arnold-Baker, 2017). Biyolojik ve ayırıcı özellik kuramlarının çoğu, kişilik araştırmacılarınca kalıtımın öneminin göz ardı edildiğini belirtmektedir. Psikanalitik kuramcılar bilinçaltı olmak ile beraber doğuştan gelen gereksinim ve davranışları vurgularken; insancıl, davranışsal/ sosyal öğrenme ve bilişsel kuramcılar kişilikte kalıtımın etkisine pek değer vermezler (Burger, 2016).

Varoluşçu bakışa göre ise net bir kişilik bulunmamaktadır. Kişiliğimiz olarak yaşadıklarımız her zaman oluşum ve dönüşüm sürecidir. (Van Deurzen ve Arnold-Baker, 2017).

Her insanın kişiliği, türüne özgü genel özellikleri ile kendine ait özelliklerinin bir bütünü olarak ele alınabilir. Kişiliğin genel özellikleri;

- Bireyin içinde bulunduğu çevre değişkenleriyle doğuştan getirdiği donanımlarının etkileşimi ile meydana gelir.
- Kişilik özellikleri genelde süreklilik arz etmesine rağmen daima gelişim içindedir.
- Kişiliği oluşturan özellikler, bireyin kendine özgü olduğu için onu başkalarından ayırt edicidir.
- Kişiliği oluşturan özellikler birbiri ile tutarlı ve bütünlük içindedir.
- Kişiliğin özellikleri bu nitelikleri ile yapılanmış bir örüntüdür.
- Temel işlevi çevre etkenleri ile ilişki kurarak kişinin çevreye uyumunu sağlamaktır.
- Temeli biyoloji ve fizyoloji olan psikolojik bir olgudur.
- Davranışların dinamizmini korumaktadır (Ersanlı, 2012).

2.2.1 Kişiliği Belirleyen Faktörler

2.2.1.1 Kalıtım ve Bedensel Yapı Faktörleri

Kişiliğin belirlenmesinde, genetik (kalıtımsal) özellikler önemli bir rol oynamaktadır. İnsan türünün içinde yer alan kalıtımsal değişiklikler bireyler arası değişikliklere yol açar. Her birey insan türüne özgü genetiğin yanında soy, aileye ait olan bazı genetiksel özelliklerini de taşımaktadır (Eroğlu, 1998).

Kişiliğin biçimlenmesinde önemli bir faktör yetenektir. Yetenek kişinin sahip olduğu zihinsel ve bedensel yetenekler olmak üzere ikiye ayrılır: Bedensel yetenek, kişinin duyu organları aracılığı ile bazı olayları gerçekleştirebilmeleri şeklinde bedensel özellikleri; zihinsel yetenek ise bireyin belirli ilişkileri kavrayabilme, analiz edebilme, çözümleyip, sonuca varabilme gibi zihinsel özelliklerin bütünüdür (Zel, 2001).

2.2.1.2 Sosyo-Kültürel Faktörler

Bireyler kalıtım ve çevrenin etkileşimi sonucunda belirli kişilik özelliği kazanırlar. Çevre içerisinde insanları en fazla etkileyen faktör, bireyin içinde yaşadığı çevrenin sosyo-kültürel özellikleridir (Baysal ve Tekarslan, 1987).

Bireyin kişilik özelliklerinin oluşumunda genetik faktörlerin etkisi olabileceği gibi bireyin doğduğu, büyüdüğü toplumun kültürel özellikleri de etkili olabilmektedir. Psikososyal varlık olan insan toplum ile etkileşim içindedir.

2.2.1.3 Aile Faktörü

Bir çocuğun dünyaya gözlerini açtığı anda ilk olarak iletişim kurduğu ailesidir. Çocuk için anne babası onun tüm yaşamını etkileyebilecek olan yaşamı anlamlandırma ve algılamasını öğrenmesinde ilk rol modellerini oluşturmaktadır. Kişiliğin temel taşlarında anne babanın büyük bir etkisi bulunmaktadır. Ailedeki kişi sayısı, ailenin yapısı, anne babanın eğitim düzeyi, yetiştirildiği çevre, içinde bulunulan örf ve ahlak kuralları, aile bireyleri arasındaki bağ, anne babanın yaşama dair şemaları, anne babanın kişilik özellikleri bireyin kişiliğinin oluşmasında etki eden faktörler arasındadır.

2.2.1.4 Sosyal Sınıf Etkeni

Bireyin içinde bulunduğu sosyal sınıf eğitim imkanını, yaşam biçimini, eğilimlerini, tüketim eğilimlerini ve türlü kişisel özelliklerini etkileyebilmektedir. Örneğin, üst

düzyer sınıf içinde doğan çocuk büyük olasılıkla geliri, yaşama tarzı, sosyal statüsü yüksek bir meslek sahibi olup, konumuna uygun davranışlar içerisinde bulunabilir (Eroğlu, 1998).

2.2.1.5 Coğrafi ve Fiziki Faktörler

Kişiliğin oluşmasında kişinin içinde yer aldığı coğrafi çevrenin etkisi yadsınamaz. Coğrafi çevre içinde iklim, tabiat, yaşanan bölgenin fiziki şartlarının bireylerin kişilik özellikleri üzerinde belirgin etkileri vardır. Coğrafi ve fiziki faktörler, kültür ve insanların ırksal yapılarına etki eden bir etkindir. Örneğin iklim koşullarının sıcak ya da soğuk olması bireylerin kişilik özelliklerini etkilemektedir. Soğuk iklimde yaşayanlar daha çok sert ve soğuk bir yapıya sahipken, sıcak iklimde yaşayanlar daha yumuşak huylu ve duygusal yapıya sahiptir (Zel, 2001). Ama aynı coğrafi ve fiziki faktörlere sahip ortamda yaşayan insanların davranışlarının benzer olmasında, yaşadıkları coğrafi çevrenin yapısının etkisinden daha çok orada nesiller boyunca aktarılmış genetik özelliklerin etkisi bulunmaktadır (Eroğlu, 1998).

2.2.1.6 Diğer Faktörler

Kişiliği etkileyen diğer faktörler, televizyon, radyo, gazete vb. kitle iletişim araçları, yetişkinler grubu ve doğum sırası olarak sınıflandırabilir (Zel, 2001). Bunlara ek olarak çevrelerinde bulunan yetişkin bireyler de yaşça küçük olan kişilerin kişiliğinin şekillenmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Yetişkin bireyler küçük yaştaki bireyler tarafında rol model olarak alınabilmektedir (Eroğlu, 1998).

2.2.2 Kişilik ve Temel Özellikleri

Kişilik, geçmişin izleri, şimdiki zamanın uygulamaları ve geleceğin temel eğilimi ile oluşacaktır. Kişilik, bireyin yaşamın boyunca alışkanlık ve özelliklerinin davranışlarına yansıyan gözlenebilir yönüdür (Zel, 2001).

2.2.3 Kişiliğin Katmanları

Kişilik tamamlayıcı biçimde işlev gören farklı katmanlardan oluşmuş bir bütündür.

- En alt katmanda bedensel nitelikle bulunur.
- İkinci katmanda bedensel yapıya biçim ve renk veren iç salgı bezlerinin işlevi bulunur.

- Üçüncü katmanda kişiliğin oluşup gelişeceği ruhsal yapının temelini oluşturan zeka bulunur.
- Dördüncü katmanda içgüdü ve dürtülerden oluşan güdüler yer alır.
- Beşinci katmanda güdülerden kaynaklanan duygu ve coşku alanı vardır. Bu katmanın kişiye özgü özelliklerine mizaç denir.
- Altıncı katmanda kişiliğin benliği bulunur.
- Yedinci katmanda kişiliğin dışarıya yansıyan, başkaları tarafından algılanan, değerlendirilen duyguları, düşünceleri, tutumları, davranışları, hareketleri vardır.
- Sekizinci katmanda kişiliğin dışarıya yansıyan özelliklerinin toplum değerleri, kuralları ve ahlak açısından değerlendirilmesi sonucu ortaya çıkan karakter vardır.
- Dokuzuncu katman, bireyin kendini olduğu ya da olmak istediği biçimde kabullenmesi ya da kabul ettirmesi, kendi varlığını ispatlaması için başvurduğu yöntemler, yollar, bu amaç uğruna harcadığı çaba ve ortaya çıkardığı ürünlerden meydana gelir.
- Onuncu katmanda birey, kişiliğini oluşturan öteki katmanların bilincinde olarak akıp giden zaman içinde evrendeki yerini ve değerini saptar (Zel, 2001).

Birçok psikolog bireyin kişiliğinin temel yapısının beş temel boyuttan oluştuğuna inanır. Bu boyutlar dışa dönüklük uyumluluk, sorumluluk, açıklık, duygusal istikrar (Berry, 1998).

2.2.4 Kişilik Kuramları

Kişiliği sistematik bir şekilde araştırma ve açıklama çabaları kişilik kuramlarının geliştirilmesine sebep olmuştur. Kişilik kuramları, kişiliğin oluşumuna etki eden faktörleri belirlemeye yönelik sorular yolu ile cevaplar bulmaya çalışmaktadır (Arkonaç, 1993). Kişilik ile ilgili literatür taraması yapıldığında birçok çalışmaya rastlanmıştır. Bu araştırma kapsamında S. Freud, A. Adler, Carl G. Jung, K. Horney, E. Fromm, E. H. Erikson, Skinner, E. Miller ve J. Dollard, A. Bandura, G. A. Kelly, G.W. Allport, R. B. Cattell, H. J. Eysenck, A. H. Maslow, H. S. Sullivan ve McCrae ve Costa kişilik yaklaşımları ayrıntılı olarak ifade edilmektedir.

2.2.4.1 Psikodinamik Kuramlar

2.2.4.1.1. Sigmund Freud

Freud, kişiliğin yapısını topografik model ve yapısal model olarak ele almaktadır. Topografik modele göre ruhsal yapımız bilinçaltı, bilinç öncesi, bilinç olarak üçe ayrılmaktadır. Bilinç, farkında olunan düşünceleri içermektedir. Bir şey için aklımda derken aklın bilinç kısmı kastedilir (Burger, 2016). Bilinçdışı, ruhsal yapının en derindeki katmanıdır. Farkında olmadığımız fakat sözlerimizin, duygularımızın ve davranışlarımızın birçoğuna yön veren tüm istek, dürtü ve güdülerden oluşmaktadır. Bilinçöncesi, bilindışı ve bilinç arasında köprü görevi görmektedir. O anda farkında olunmayan ama biraz çaba ile bilince getirilebilecek bilgilerin bulunduğu bölümdür. Bilinç ise doğrudan farkında olduğumuz tek bölümdür (Yazgan- İnanç ve Yerlikaya, 2014).

Freud, topografik modelin insan kişiliğini açıklamada sınırlı kaldığını fark edince ek olarak yapısal modeli oluşturmuştur. Bu model kişiliği id, ego, süper olarak üç bölümden oluşmaktadır (Burger, 2016). İd, kişiliğimizi en ilkel, en kaba, kalıtsal dürtü ve arzularını barındırır. İd haz ilkesine göre çalışmaktadır. İd sonucu ne olursa olsun isteğinin hemen yapılmasını ister. Ego, id'i kontrol altında tutmaya çalışan kişilik bölümüdür. Ego gerçeklik ilkesine göre işlemektedir. İd ve süper ego arasında köprüdür. Süper ego ise toplumun inandığı doğru-yanlış kararlarının kaynağını teşkil eden kısımdır. Vicdan ile ilgili olan tarafımızdır (Cüceloğlu, 2009).

Psikanalitik kuramın iki temel dayanak noktası vardır. İlki, genetik yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre Freud temel kişilik oluşumunun beş yaşına kadar olan dönemde gerçekleştiğini düşünmektedir. İkinci dayanak noktası ise bireyin belirli bir miktarda cinsel enerji ile dünyaya geldiğini, bu enerjinin organizmanın içgüdüsel süreçlerinde yer alan psikoseksüel dönem boyunca geliştiğidir (Yazgan- İnanç ve Yerlikaya, 2014).

Psikanalitik bakış benliği şekillendiren bu süreçlerin etkileşim şekilleri, ilk çocukluk dönemlerinin gelişimsel deneyimleri ile tanımlanır. Çocuğun her bir dönemde karşılaşacağı çelişkilerle hayatının daha sonraki aşamalarında karşılaşacağı çelişkilerle mücadele becerilerini etkileyecektir (Van Deurzen ve Arnold-Baker, 2017).

Freud'a göre bir bebek değişik aşamalardan geçerek kişiliğini geliştirir. Doğumdan iki yaşına kadar çocuk oral (ağız) aşamasındadır. Bu aşamada emme ve yeme, çocuğun en zevk aldığı davranışlardır. Çocuğun iki ile dört yaşları arasında emmekten daha fazla dışkılamaktan, anal uyarılmaktan zevk aldığı döneme anal dönem denilmektedir. Çocuk dört yaş civarında ise fallik aşamaya girmektedir. Bu dönemde çocuk cinsel organına dokunmaktan zevk almaya başlamaktadır. Beş ile on iki- on üç yaşları arası örtük aşama gelir. Bu dönemde çocuğun cinsel dürtüsü gizlidir. Cinsiyet ile ilgili konulardan hoşlanmaz. Ergenlik ile beraber genital dönem kendini göstermeye başlar. Birey cinsel organları ve duyguları arasında bir bağ olduğunu fark etmeye başlar. Romantik ilişkilerin kurulduğu dönemdir (Cüceloğlu, 2009).

2.2.4.1.2 Alfred Adler

Adler kuramında biyolojik, kişilik özelliklerinden daha çok toplumsal özelliklere ve sosyal ilişkilere önem vermektedir. Bu bakış açısı ile Freud ve Jung'tan ayrılmaktadır. Adler'in kişiliği anlamamızı sağlayan katkıları; üstün olma çabası, kişiliğin gelişiminde anne baba etkisi ve doğum sırasının önemi olarak ele alınabilir (Cırık, 2014).

Adler'e göre kişi yaşama karşı aşağılık duygusu ile başlar. Kişinin bununla başa çıkmak için gösterdiği çabaya üstünlük çabası ismini vermektedir. Adler'e göre kendimizi ne kadar alçalmış görürse, üstünlük çabası da o kadar artar. Freud güdülenmeyi cinsellik ve saldırganlık ile açıklarken, Adler ise üstünlük çabası ile açıklamaktadır (Burger, 2016). Adler'e göre yeterlilik için gösterilen üstünlük çabaları bireyin yaşam biçimi ve tarzı kişiliğini oluşturmaktadır (Yazgan- İnanç ve Yerlikaya, 2014).

Adler'e göre yaşam tarzımız kişiliğimizdeki ve dış dünyaya karşı yönelimimizdeki, tutarlılığın nedenini açıklamaktadır. Adler üç evrensel yaşam görevinde başarılı olmanın gerektiğinden söz eder: Arkadaşlık kurma (sosyal görev), yakın ilişki oluşturabilme (aşk ve evlilik), topluma katkıda bulunabilme (mesleki görev). Adler bu üç yaşam görevine bağlı olarak oluşturduğu kişilik tipolojisinin kişilik tipleri şunlardır: baskın tip, alıcı tip, kaçınan tip, sosyal yetkin tip. Baskın tip, atılgan, saldırgan, aktiftir ve diğerlerinin ihtiyaçlarını, çıkarlarını, refahını dikkate almadan

davranırlar. Yaşam görevlerini düşmanca ve antisosyal bir şekilde algırlar. Alıcı tip, en yaygın olan tiptir. Her şeyi başkalarından bekler, asalak bir tutum içindedir. Kaçınan tip, ne yeterli sosyal ilgiye ne de kendi sorunlarını çözecek etkinlik derecesine sahiptir. Sosyal yetkin tip, gelişmiş, olgunlaşmış birey örneğidir. Diğer insanlara içten bir yakınlık duyarlar, onlarla bütünlük duygusu içindedir. Yaşam ödevlerini sosyal sorun olarak algırlarken, çözümün işbirliği, kişisel cesaret ve başkalarının iyiliği için istekli olmayı gerektirdiğini bilirler (Yazgan- İnanç ve Yerlikaya, 2014).

Adler'e göre kişilik gelişiminde etkili olan unsurlardan biri doğum sırasıdır. Adler aynı ailede dünyaya gelen ilk çocuk ile ikinci ve üçüncü çocuklar arasında kişilik farklılığı olduğunu ifade etmektedir. Örneğin; ilk çocuk diğerlerine göre daha zeki ve sosyal alanlarda daha başarılı olacaktır. Günümüzde Adler'in doğum sırası teorisi, kişiliğin üzerindeki, astronominin ve burçların etkisi gibi yüzeyseldir. (Luthans, 1992).

Adler ile Freud karşılaştırıldığında, Adler kişilerin yalnızca tamamlanmış varlıklar olarak anlaşılabilir olduklarını belirterek, kişiliğin bütünlüğü üzerinde durmuştur. Adler'in Freud'dan ayrıldığı nokta Adler'e göre sadece geçmiş ve çocukluk yaşantılarımız bizi şekillendirmemekte aynı zamanda birey olarak kendimizi yeniden yaratmakta olduğumuzdur. Adler insan doğasına sosyal psikolojik yönden bakarak, Freud'u biyolojik görüşünden ayrılmıştır (Yazgan- İnanç ve Yerlikaya, 2014). Adler de Freud gibi ilk altı yaşın kişilik gelişiminde önemli olduğunu belirtmektedir. Ancak Adler bu dönemde anne babaların etkisini de vurgulamıştır (Burger, 2016).

2.2.4.1.3. *Carl Gustav Jung*

Carl Gustav Jung çağdaş psikolojinin kurucularından biri olarak kabul edilmektedir. Jung da Adler gibi, psikanalitik yaklaşımda cinsel dürtülerin çok fazla yer aldığını ileri sürerek, diğer dürtülerin de önemli olduğunu belirtmiştir. Jung cinsel dürtülerden ziyade, bireyin amaçlarının olmasına ve bu amaçlara ulaşmak için bireyin yaşamında çaba göstermesinin önemini vurgulamıştır. Jung'a göre, bireyin kişiliği; bireysellik ve kalıtımın yanı sıra, amaçları ve idealleri tarafından şekillenmektedir (Dal, 2009).

Jung, Freud'un libido adını verdiği temel hayat enerjisini sadece cinsellik kavramı ile açıklamasını reddetmiş enerjinin, gelişme ve beslenme hedeflerine hizmet ettiğini belirtmiştir. Freud bireylerin kişiliklerini çocukluk yaşantılarının etkilediğini belirtirken, Jung ise, bireylerin geçmişte yaşadıkları kadar geleceğe dönük amaçları, tutkuları ve umutları tarafından bir biçime kazandırıldığını belirtirken tutumların bütünüyle çocukluk yaşantıları ile belirlenmediğini, yaşamın ileriki dönemlerinde de değişim yaşayabileceğini ifade etmiştir (Uğurlu, 2012).

Jung'a kişiliğin birbirleri ile etkileşim halinde olan çeşitli sistemlerden oluştuğunu belirtmiştir. Bunlar; ego, kişisel bilinçdışı, ırksal bilinçdışı, persona, anima ve gölgedir. Jung ayrıca, kişiliğin dört ana fonksiyonunun duyuş hissetme, düşünme, sezgi olduğunu ortaya atmıştır (Yanbastı, 1990).

Jung, insan kişiliğinin gelişmemiş şeklinin ifade eden insanın hayvan yönünü içeren arketipe gölge ismini vermiştir. Bireyin toplum içinde var olabilmesi için, gölgesinin eğilimlerini evcilleştirmesi gerekmektedir. Birey bu evcilleştirme sürecini, gölgenin eylemlerini bastırarak ve onun gücüne karşı çıkabilecek güçte bir persona geliştirerek gerçekleştirir (Geçtan, 1988). Jung bireyin dış dünya ile uyum sağlamasını, başa çıkabilmesini sağlayan sistemi persona diye adlandırmıştır. Persona kişinin toplumsal beklentiler doğrultusunda takındığı ve toplumun kişiyi buna göre değerlendirdiği koruyucu bir yüz, dış dünya ile ilişkilerini sağladığı bir gerçekliliktir (Yazgan- İnanç ve Yerlikaya, 2014).

Jung'un kişilik tanımını birbiri ile etkileşimde içinde olan bilinç, kişisel bilinçdışı ve kolektif bilinçdışı olarak üç farklı sistem oluşturmaktadır. Bilinç ve bilinçdışı birbirinden ayrı fakat birbirini tamamlayan ve ruhsal yapıyı oluşturan unsurlardır. Jung bilinçdışını Freud'un bilinçdışından farklı olarak tanımlar. Bilinçdışı kavramını kişisel ve kolektif bilinçdışı olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Jung, bilinçdışını yalnızca, unutmak istediğimiz hoş olmayan yaşantıların çocuksu ve vahşice olan özelliklerin kaynağı olarak değil, aynı zamanda bilincin de biçimlendiricisi olarak görmektedir. (Burger, 2016). Ruhsal miras olarak da isimlendirilen kolektif bilinçdışı; insanoğlunun deneyiminin dağarcığı ve her insanın doğuştan sahip olduğu ruhsal eğilimlerdir. Kalıtsaldır. Bireyin yalnızca çocukluğundaki geçmişiyle değil

aynı zamanda türünün geçmişi ile de bağlantılıdır (Yazgan- İnanç ve Yerlikaya, 2014).

Carl Jung, insan deneyimlerinin, birlikte hareket ederek egoyu ya da benliği işlevsel kılan kutuplardan oluştuğunu ileri sürmektedir. Jung'a göre içe dönüklük dışa dönüklük kutupları bireyin tecrübesini belirler. Jung aynı zamanda düşünme-hissetme ve duyumsama-sezme kutuplarının da önemli olduğunu ifade etmiştir (Van Deurzen ve Arnold-Baker, 2017).

Tablo 1: Tutumlar

İşlevler	Dışadönük	İçedönük
Düşünme	Dışadönük Düşünen Tip	İçedönük Düşünen Tip
Hissetme	Dışadönük Hisseden Tip	İçedönük Hisseden Tip
Duyum	Dışadönük Duyumsal Tip	İçedönük Duyumsal Tip
Sezgisel	Dışadönük Sezgisel Tip	İçedönük Sezgisel Tip

Düşünen içe dönük birey, kendini gözlemler ve genellikle soyut fikirlerin etkisinde kalır. Somuta yönelebilmek gücüne sahip olmasına rağmen fikirleri içsel olarak izlemektedir. Düşünen dışa dönük kişinin ilgisi dış ve somut dünyaya yönelik olmaktadır. Katı olabilir. Soyut işleri tartışabilir. Olguları kesinlikle kuramlara tercih etmektedirler. Duyusal içe dönük kimsenin duygularını anlayabilmek için büyük bir çaba gerekmektedir. Kapalı, sessiz bir kişiliğe sahiptirler. Söz konusu olan her şey derinlerde oluşmaktadır. Yüzlerinde umursamazlık maskesi taşımaktadırlar. Sakin ve kuşkulu bir hali yokmuş gibi görünmeye çalışmaktadırlar. Dışa vuran hiçbir heyecan izi bulunmamaktadır. Fakat bu bireylerin içi tutkularla doludur. Duyusal dışa dönük bireyler, son derece toplumcudur. Enerjileri dış dünyaya yönelmiş ve duyguları ağır basmaktadır. Hava iyi olduğunda kendini iyi hisseden kötü olduğunda ağlayacakmış gibi hisseden bir yapıya sahiptirler. Kolaylıkla etki altında kalmakta, konuları duygu aracılığı ile gözden geçirmektedirler. Duyusal içedönük bireyler ise özneldirler. Herhangi bir etkinin, ne tür bir tepki doğuracağını öngörmek olanaksızdır. Tepkisi de dış gerçeğe bağlı değilmiş gibidir. Duyusal dışa dönük tip, salt bir gerçekliğe ve nesnellığe sahiptir. Ancak, olaylarda somut şeyleri görme eğilimindedirler. Bu tipe uyan birey, hiçbir şey için kendini üzmez ve yeniliğe açıktır. Sezgisel içe dönük bireyler kendilerini rüya âleminde görmektedirler. Bu bireyler mistik ve ölümsüz şair

tipini canlandırmaktadırlar. Hayal güçleri sınırsızdır, başkalarını, fikirlerinin güzelliğine inandırma çabası içine girebilmekte veya kimsenin kendilerini anlamadığını düşünmektedirler. Sezgisel dışa dönük tip, sezgiyle doğar ve yaşar. Başarıya ulaşmak için her yolu denemektedir. Bunu bilinçsizce yapmaktadırlar. Bu tipteki insan kendisine uygun düşen toplumsal çevreyi, ne giymesi gerektiğini, nasıl konuşulacağını hissederek bilmektedir (Dal, 2009).

2.2.4.1.4. Karen Horney

Horney'e göre kişiliğin biçimlenmesinde sosyal ve kültürel koşullar, özellikle de çocukluktaki deneyimler oldukça önemlidir. Çocukluklarında sevgi ve şefkat ihtiyacı karşılanmayan insanlar ebeveynlerine karşı temel düşmanlık duyguları geliştirirler. Bunun sonucunda ise temel kaygı yaşarlar (Yazgan- İnanç ve Yerlikaya, 2014).

Horney, insan hayatında kişiliği oluşturan iki temel eğilimin olduğunu ifade eder: Kaygı ve korku. Her birey kendisi için çeşitli sebeplerden kaynaklanan kaygı ve korkularını yenmek için girişimde bulunur ve kişilik yapısı bu yönü ile şekillenir. (Yanbastı, 1990). Horney insanların kaygı ile mücadele etmede diğer insanlarla ilişkilerinde üç temel tarzdan birini seçip kullandıklarını belirtmiştir: İnsanlara dönük, insanlara karşı ve insanlardan uzak. İnsanlara doğru yönelme tipini kullanan insanlar diğerlerine bağımlı olan, sürekli sevgi ve kabul ihtiyacında olan, hemen hemen herkese bağlanabilen bireylerdir. Sevgiyi paylaşmayan talep eden tiplerdir. İnsanlara karşı hareket etme tipini kullanan insanlar insanlarla savaşıma yolundadır. Herkesin kötü olduğuna, onu sömürmek istediğine inandıkları için diğerleri kişiye zarar vermeden o kendisi zarar vermeye çalışır. İnsanlardan uzalaşma tipini kullanan insanlar diğer iki tipten farklı olarak insanlarla ilişki kurmazlar. Bütün insanlar ilişkilerinde bu üç tarzı da zaman zaman kullanırken nevrotikler birine saplanır kalır (Burger, 2016).

Horney'e göre çocuk kaygı duygusunu hafifletmek amaçlı bir çok strateji kullanmaktadır. Kişinin kullandığı bu stratejiler onu nevroza itebilmektedir. Bunlar:

1. Sevgi ve onay için abartılmış bir gereksinime ortaya koyma.
2. Güçlü bir eş gereksinimi.

3. Yaşamın dar bir sınır içinde tutmaya yönelik nevrotik ihtiyaç.
4. Ne olursa olsun güçlü olma gereksinimi.
5. Başkalarını sömürmeye yönelik nevrotik ihtiyaç.
6. Başkalarının hayranlığını kazanmaya yönelik abartılı gereksinim.
7. Başarı kazanmaya yönelik nevrotik ihtiyaç.
8. Bağımsızlığa ve kendine yeterli olmaya yönelik nevrotik ihtiyaç.
9. Saygınlık kazanmaya yönelik nevrotik ihtiyaç.
10. Kusursuz olma ve eleştiriye karşı savunmaya yönelik nevrotik ihtiyaç (Geçtan, 2003).

Horney temel kaygı ile mücadelede dört temel olduğunu belirterek bunların aynı zamanda kişiliğin parçaları olan kişilik eğilimlerini oluşturduğunu belirtmektedir. Bunlar: Sevilmek, itaat etmek, güç kullanmak, insanlardan uzaklaşmaktır. Kişinin herhangi bir yolla kendini başkalarına sevdirmesi temel kaygıdan korunmak için başvurulan yollardan biridir. "Beni severseniz bana kötülük yapmazsınız." Bir diğeri itaat etmektir. Kişi kalıplaşmış yerleşik görüşlere dini kurallara ya da güçlü kişilerin isteklerine uymayı tercih edebilir. Diğer taraftan itaat etme herkesin her türlü isteğine uymak ve hoşnutsuzluk oluşturacak her şeyden kaçınmak, eleştirme isteğini bastırmak, başkalarının kendisinden faydalanmasına ses çıkarmamaktır. " İtaat edersem kötülük görmem." Güçlü olmak ise " Eğer güçlü olursam kimse bana zarar veremez. " düşüncesi ile kişi güvenlik için güç, başarı, beğeni, prestij ya da entelektüel üstünlük arayışına girer. Uzaklaşmada ise kişi maddi ve duygusal ihtiyaçlarını karşılayan tüm insanlardan tam anlamı ile bağımsız olmaya çalışır. Bu amaç ile yeterince para kazanarak maddi bağımsızlık elde edebilir. Duygusal bağımsızlık ise diğer insanlardan duygusal olarak uzaklaşmakla sağlanabilir. Kişi bu şekilde hiçbir şeyin kendisini hayal kırıklığına uğratmasına ya da kendisine zarar vermesine izin vermeyecektir. Kişinin duygusal ihtiyaçlarını yok etmesidir. "Her şeyden uzaklaşırsam hiçbir şey bana zarar veremez."

2.2.4.1.5. Erich Fromm

Sigmund Freud ve Karl Marx'ın görüşlerinden etkilenmiş olan Erich Fromm, kişiliği ekonomik ve kültürel kökenleri ile ele alan ilk kuramcıdır (Geçtan, 1988).

Kişilik, tek bir bireyin ayırt edici niteliği olan, onu tek ve biricik hale getiren kazanılmış ve kalıtımla geçen ruhsal özelliklerin tümüdür (Fromm, 2016). Fromm tarafından geliştirilen bu kurama göre kişilik, büyüme sürecindeki bireyin ihtiyaçlarının karşılanması amacı ile toplumsal çevrenin ortaya koyup koymadığı bütün etkinliklerin ürünüdür. Kişiliğin şekillenmesinde, kültürün etkisini diğer kuramlardan daha fazla önemsemiştir (Levent, 2011). Fromm kişiliğin oluşmasında toplumun etkisi üzerinde diğer kuramlardan daha fazla durmuştur.

Toplum ile etkileşimin çok önemli olduğu yani bir yüzü topluma dönük olan insan için tarihsel ve bireysel gelişim sürecinin içinde gelişmesi, giderek ayrılma ve yalnızlığın içine itilmesine sebep olmaktadır. Bu durum da kişinin kaygı duymasına sebep olmaktadır. İnsanı kaygıdan kurtaracak yollar ise sevgi, egemen olma, yok etme, boyun eğme, robotlaşma gibi savunma ya da uyum mekanizmalarıdır (Köknel, 2005).

Erich Fromm denilince toplum, kültür etkisinden sonra akla gelen ilk kavramlardan biri olarak karşımıza özgürlük çıkmaktadır. Erich Fromm'a göre özgürlük, güçsüzlük ve yalnızlığın dayanılmaz halidir. Bireysellik duygumuzun gelişmesi ile kontrol edemediğimiz şeylerin farkına varır ve önemsiz olduğumuz gerçeği ile yüzleşiriz. Bunun karşısında iki tür tepki gösteririz: Özgürlükten kaçırız ya da olumlu özgürlüğe doğru ilerleriz (Burger, 2016).

Fromm kişilik gelişiminde herhangi bir dönemsel sıralama sunmaz, psikanalizden farklı olarak kişilik gelişiminin yetişkinlikte de sürdüğünü ifade etmektedir. Kişiliğin temel olarak çocukluğun ilk yıllarında biçimlendiğini fakat çok yoğun ve güçlü dışsal etkenlerin yetişkinlikte de kişiliği etkileyebileceğini öne sürer. Çocukluk dönemi ise diğer insanlarla ilişki kurma gereksinimi için güçlü bir derstir (Yazgan- İnanç ve Yerlikaya, 2014).

Fromm sosyal karakter tiplerini üretken olan (sağlıklı) ve üretken olmayan (sağlıksız) olmak üzere iki genel sınıfa ayırmıştır. Üretken olmayan yönelmeler,

alıcı, sömürücü, istifçi, pazarlayıcı iken üretken yönelme ise Fromm'un ideal sağlıklı karakter yönelmesini temsil etmektedir. Alıcı yönelmede, birey her şeyi başkalarından beklemektedir. Bağımlı oldukları kişiler vardır ve hep bir güvence arayışındadırlar. Sorunlarla kendi başlarına başa çıkabilme becerisinden yoksundurlar. Sömürücü yönelmede ise yaşamlarını başka insanları sömürmek ile geçirmektedirler. Başkalarının yaşayacağı zararı düşünmeksizin isteklerini sağlamaya çalışırlar. İstifçi yönelmede, birey toplayıcıdır. Birey güvensizdir ve çevresini tehdit olarak algılamaktadır. Sahip olduklarını biriktirirken kendilerini güvende hissetmekte olup harcama yapma tehdit altında hissetmektedirler. Pazarlayıcı yönelmede, birey başarılı olmak için sürekli olarak kendini pazarlama davranışı göstermektedir. “Ben sizin istediğiniz gibiyim” mesajını vermeye çalışırlar. Üretken yönelme ise olumlu olan tek kişilik türüdür. Üretir, başkalarını sever, yaratıcıdır. Yapıcılığı ve başkalarına yararlı olma en önemli amacıdır (İyigün, 2014).

2.2.4.1.6. *Harry Stack Sullivan*

Sullivan, tıp fakültesini bitirdikten sonra özellikle şizofren hastalarla çalışmış ve şizofrenlere ulaşmanın onlarla ilişki kurmanın öneminden bahsetmiştir. Kişilik teorisi de temelde bu ilişkiler yönündedir (Geçtan, 2003).

Sullivan'a göre kişilik varsayımsal bir kavramdır. Bireyin kişilik yapısı ancak bireyin çevresiyle ilişkileri incelenerek açıklanabilir. Çünkü kişilik, ancak insan bir ya da daha fazla sayıda kişiyle ilişki durumundayken ortaya çıkar (Yanbastı, 1990). Sullivan'a göre gerçek veya hayali kişiler arası bir ilişki olmadan, kişilikten söz edilemez. Kişilik, insanın yaşadığı ve varlığını bulduğu karmaşık kişiler arası ilişkilerden asla ayrı ayrılamaz (Sullivan, 1953).

Horney nevroz üzerine yoğunlaşırken, Fromm toplumun patojenik rolü üzerinde yoğunlaşırken, Sullivan daha çok kişiliğin gelişimi ve şizofreni üzerinde durmuştur. Fromm da Sullivan da kişilik üzerinde kalıtım etkisine pek fazla yer vermemektedir. Adler'den farklı olarak Sullivan bireysel farkları çok fazla önemsememiştir (Yazgan-İnanç ve Yerlikaya, 2014).

Sullivan kişilik gelişiminde yedi evre belirlemiştir: bebeklik, çocukluk gençlik, ön-ergenlik, erken ergenlik, geç ergenlik ve yetişkinlik. Ön-ergenlik ve sonrasındaki yıllarda yaşananların yetişkinlikteki ilişkiler için büyük önem taşıdığını ifade

etmiştir. Yetişkin hastalarını gözlemleyen Sullivan, rahatsızlıklarının çoğunlukla ergenlik yıllarında tatmin edici ilişkiler kuramamış olmalarından kaynaklandığını saptamıştır (Uğurlu, 2012).

Sullivan da kişiliğin gelişiminde erken çocukluk deneyimlerinin önemini ifade etmiştir. Özellikle de anne-çocuk ilişkine odaklanmıştır. Erikson gibi Sullivan da kişiliğin ilerleyen yıllarda da gelişmeye devam ettiğini belirtmiştir. Sullivan toplumsal durumların gelişim evrelerinin belirlenmesinde büyük ölçüde etkili olduğunu belirtmektedir. Çocukların bir evreyi atlatabilmesinde hem o evrenin biyolojik özellikleri hem de o yaşta içinde buldukları koşullar belirleyicidir (Burger, 2016).

Bebeklik döneminde, bebek anneye bağımlıdır. Doyurulma kişilerarası ilişkiler ile ilgili ilk deneyimleri de oluşturmaktadır. İlk çocukluk döneminde ise çocukta düşmanca bir dünya içinde yaşadığı duygusu gelişirse, kendisine yöneltilen sevgiye olumlu tepki göstermeyebilir. İkinci çocukluk dönemi bir oyun arkadaşı ihtiyacının ortaya çıkması ile başlayan ve aynı cinsten samimi arkadaş bulunduğu sona erer. Bu dönem toplumsallaşmayı, aile dışındaki otorite figürleri ile yaşantıya girmeyi, yarışmayı, işbirliği yapmayı, topluluk dışı kalma, küçük düşme, rekabet etme gibi durumların anlamını öğrenmeyi içerir. Ön ergenlikte çocuk ilk kez içten bir ilgi gösterir. Kişi, yaşlılarıyla yakın ilişki kurmak için güçlü bir gereksinim hisseder. Yakın ilişki geliştiremeyen çocuklar, yalnızlık duygusu yaşabilirler. Erken ergenlik dönemi ergenlik belirtilerinin başladığı dönemdir. Kendini cinsel açıdan çekici ve etkin bulmayanlar, bu konuda yaşlılarının gerisinde kaldıklarını düşünenlerde özgüven sarsılır. Bu dönemde anne baba tutumları da çatışma kaynağıdır. Geç ergenlik dönemi, genç insanların aynı kişiye karşı hem içtenlik hem de şehvet hissedebilmesi ile başlar ve sürekli bir aşk ilişkisi kurduklarında yetişkinlikte son bulur. Bu evre aynı zamanda iş bulmak ve maddi sorunlarla uğraşmak gibi yetişkin konularına da geçişi de içerir. Yetişkinlik dönemi kişilik gelişiminin tamamlandığı dönemdir (Yazgan- İnanç ve Yerlikaya, 2014).

2.2.4.1.7. Erik H. Erikson

Erikson, Freud'dan etkilenmiştir. Freud'un kuramını tümünden reddetmeyerek bu kuramı genişletmiş ve geliştirmiştir. Freud'dan farklı olarak kişilik gelişiminde

biyolojik etmenlerin yanısıra sosyal çevrenin de etkisinin olduğunu ifade etmiştir. Freud normal dışı davranışlar üzerinde dururken, Erikson daha çok normal ve sağlıklı gelişim üzerinde durmuştur (Yazgan- İnanç ve Yerlikaya, 2014). Erikson'ın kişilik gelişimine yaklaşımı, patolojik olmaktan çok; uyuma ve çözüme yönelik iyimser bir yaklaşımdır (Ersanlı, 2012).

Erikson'un kuramsal görüşüne göre kültür insanlara varolan düzen içinde uygun roller bulmalarına yardımcı olurken aynı zamanda kendisini zenginleştirme ve devam ettirme olanağı bulur. Kültürün olumsuz etkisi ise genellikle bireyi çelişen değerlerle yüz yüze bırakmasıdır (Yazgan- İnanç ve Yerlikaya, 2014).

Erik Erikson'un psikososyal görüşüne göre kişiliğin, çözülebilecek krizler barındıran sekiz ayrı basamaktan geçilerek oluştuğunu iddia etmektedir. Her bir safhada kişi toplumun bir bireyi olmak için davranış ve yetenekler edinmektedir. Doğumdan ölüme kadar bireyin ilerledikçe hayatının her kısmında çözmesi gereken belirli zorluklar bulunmaktadır (Van Deurzen ve Arnold-Baker, 2017). Erikson'a göre her dönemde çözülmesi gereken bir kriz, bir çatışma vardır. Eğer bir dönemdeki kriz tam olarak çözümlenemezse bu kriz bireyin yaşamının daha sonraki dönemlerinde de devam etmektedir.

Erikson'un sekiz basamakta tanımladığı kişilik gelişimi şu şekildedir:

1. Temel güvene karşı güvensizlik,
2. Özerkliğe karşı kuşku ve utanma,
3. Girişkenliğe karşı suçluluk,
4. Çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu,
5. Kimlik kazanmaya karşı rol karmaşası,
6. Dostluğa karşı yalnızlık,
7. Üretkenliğe karşı durgunluk
8. Benlik bütünlüğüne karşı umutsuzluk (Ersanlı, 2012).

Erikson'a göre Psikososyal Gelişim Dönemleri

Temel güvene karşı güvensizlik dönemi, doğumla başlayıp birinci yılın sonunda sona ermektedir. Bu dönemde bebek çevresine ve diğer insanlara güveni veya güvensizliği öğrenir. Güven ya da güvensizlik temel ihtiyaçlarının karşılanıp karşılanmamasına bağlıdır. Temel ihtiyaçları yeterli ve uygun düzeyde karşılanan bebek dünyayı güvenilir olarak algılamakta, temel ihtiyaçları yeterince karşılanmayan bebek dünyayı güvensiz bir yer olarak algılamaktadır (Karahana ve Sardoğan, 2012).

Özerkliğe karşı utanma ve kuşkuculuk dönemi, bir yaşımdan üç yaşın sonuna kadar süren dönemdir. Çocuk özerkleşme adımlarının oluşturduğu güven ve utanç karmaşasını birlikte yaşar. Çocuk bu dönemde, kendi başına yaptığı eylemlerden, özerk davranışlardan zevk alır. Başkalarının ona karışmasından hoşlanmaz (Karahana ve Sardoğan, 2012).

Girişimciliğe karşı suçluluk dönemi, Freud'un fallik dönemine karşılık gelen bu dönem yaklaşık olarak 3-5 yaşları arasındaki yılları kapsayan oyun çağıdır. Çocuklar bilişsel becerilerine paralel olarak odipal fantezileri de içeren, büyümek, her şeye gücü yeter hale gelmek, bir dev ya da vahşi ve güçlü bir hayvan gibi ayrıntılı fanteziler geliştirirler. Suçluluk duyguları dönemin temel karmaşası olan girişimciliğe karşı suçluluk ortaya çıkmasına neden olur (Yazgan- İnanç ve Yerlikaya, 2014).

Çalışkanlığa karşı aşağılık dönemi, Freud'un gizil dönemine denk gelen bu dönem yaklaşık olarak 6-12 yaşları arasındadır. Okul çağıdır. Cinsel ilgi baskılanır, sosyal ve akademik ilgi artar (Marcia, 1966).

Kimliğe karşı kimlik kargaşası dönemi, 12-20 yaşları arasındaki yılları kapsamaktadır. Ben kimim sorusunun egemen olduğu dönemdir (Sardoğan ve Karahana, 2012). Ergenlik dönemidir. Kuralları içeren bir kaos evresidir. Ergenlik dönemindeki birey şuanki yaşamlarını ve gelecekteki yaşamlarını dair sorgulamaların yapıldığı dönemdir. "Ben kimim?" sorunun sıklıkla sorulduğu bireyin kimlik arayışında olduğu bir dönemdir (Dinçel, 2006).

Yakınlığa karşı yalıtılmışlık dönemi, 20-30 yaşları arasını kapsamakta ve genç yetişkinlik dönemi olarak da anılmaktadır. Kimlik arayışı çabalarından çıkan genç artık kendi kimliğini başkalarınınkini ile kaynaştırmaya istekli ve yakınlık kurmaya hazırdır. Bu dönemin psikoseksüel modu cinselliktir. Birey evlilik ve iş kariyeri üzerine odaklanır. Bu dönemi başarı ile atlatamayan kişi yalnızlığa itilebilmektedir. Yakınlık kurmanın karşıtı yalıtılmışlıktır (Gürses ve Kılavuz, 2011).

Üretkenliğe karşı durgunluk dönemi, 30-60 yaşları arasını kapsayan genç yetişkinliğinden sona ermesinden altmışlı yaşlara kadar süren orta yetişkinlik dönemidir. Yetişkin bu dönemde üretken, verimli ve yaratıcıdır. Birey için çocukları yoluyla neslini devam ettirmek önemli olduğu gibi toplum içinde gelecek nesillerin yetişmesine rehberlik ederek üretkenlik gerçekleştirilebilir. Bu dönemde iş sahibi olamayan ya da evlenmemiş bireyler kendilerinin verimsiz oldukları duygusuna kapılabilirler (Gürses ve Kılavuz, 2011).

Benlik bütünlüğüne karşı umutsuzluk dönemi, 60 yaş ve üstünü kapsayan yaşlılık dönemidir. Psikososyal adaptasyon modu duyumsal hazzın genelleşmesidir. Bu dönemin temel ikilemi, üretken geçen bir yaşamın sağladığı doyum duygusu ile yaşamını üretmeden geçirmiş olmanın verdiği umutsuzluk arasındaki çatışma duygusu ile geçer. Kişi yaşamını gözden geçirdiğinde; yaşamını olumlu olumsuz yaşantıları ile sahiplenebiliyorsa bir bütün olarak kabul edebiliyorsa yaklaşmakta olan sonu korku ve endişe ile karşılamayacaktır. Erikson' a göre benlik bütünlüğünün yokluğu ya da yitimi ölüm korkusuna yol açmaktadır (Yazgan- İnanç ve Yerlikaya, 2014).

2.2.4.2 Davranışçı ve Bilişsel Kuramlar

2.2.4.2.1. Skinner

Skinner' e göre kişi çevresi tarafından belirlenmektedir. Kişi üzerindeki en güçlü etkenin çevresel koşullar olduğunu iddia etmektedir. Bireyin kişilik analizi davranışta bulunduğu uyarıların, davranışların, davranışlara etki eden pekiştiricilerin sistematik bir biçimde incelenmesi ile mümkündür. Kişilik dinamik olmayan ve sürekli olan şey pekiştirildiği için sıklaşmış olan davranışlar yani alışkanlıklardır. Klasik ve operant koşullanma kavramlarını ortaya koymuştur. Skinner'e göre iki çeşit davranış bulunmaktadır: Tepkisel ve edimsel davranışlar.

Tepkisel davranışa neden olan uyarıcı belirgin değil ve refleks türü davranışlar iken edimsel davranışlar ile davranış sonucunun kontrol edildiği davranış türüdür (Demir, 2012).

2.2.4.2.2. E.Miller ve John Dollard

Miller ve Dollard Freud'un ortaya attığı kişilik kavramlarının öğrenme süreçleri ile açıklanabileceğini öne süren ilk psikologlardandır. Miller ve Dollard, Freud'un ileri sürdüğü kişilik kavramlarının insan davranışlarında önemli rol oynadığını kabul ederler fakat kavramların temeli ve deneysel temeli noktasında Freud'la ayrılırlar (Cüceloğlu, 2009).

Dollard ve Miller da Freud gibi insan davranışının temelinde içgüdülerin olduğu görüşüne katılır. Fakat Freud'dan farklı olarak iki çeşit dürtü ileri sürmüşlerdir. Birincil ve ikincil dürtüler. Birincil dürtüler doğuştan gelir, süreklidir. Yemek, içmek, acıdan kaçmak ve cinsellik davranışları birincil dürtülerle ilişkilidir. İkincil dürtüler ise sonradan öğrenilir. Suçluluk duygusu, öfke, güç ve para ihtiyacı ikincil dürtülerdir. Birincil dürtüler doyurulabilir ancak bu dürtülerin tamamen ortadan kaldırılması mümkün değilken, sonradan öğrenilen ikincil dürtüler ortadan kaldırılabilir (Yazgan- İnanç ve Yerlikaya, 2014).

Miller ve Dollard'a göre öğrenmeler alışkanlıkları oluşturur. Alışkanlık, uyarıcı ve cevap arasındaki bağlantıdır (Hazar, 2006). Bu alışkanlıklar kişiliğin durağan ve sürekli yönüdür. Kişilik öğrenme sonucu oluşan alışkanlıklardan oluşsa dahi bireylerin farklı yaşantılara olduğu için kişiliğin temel yapısı bireyden bireye çeşitlilik göstermektedir. Bazen alışkanlıklar geçici de olabilir (Yazgan- İnanç ve Yerlikaya, 2014).

2.2.4.2.3. Albert Bandura- Sosyal Öğrenme Kuramı

Bandura insanın sosyal bir ortamda öğrendiğini ve çocukların en önemli öğrenme yaşantılarını başkalarını gözlemleyerek öğrendiğini ileri sürmektedir. Bu öğrenme gözlem yolu ile öğrenmedir. Bandura'ya göre çocuğun davranışı yapması için ödüllendirilmesi gerekmez, önemli olan çocuğun davranışı gözlemlemesidir. Bandura'ya göre kişilik, başkalarının davranışlarının taklit ve gözlem yolu ile öğrenilmiş davranışlar örüntüsüdür (Cüceloğlu, 2009).

Bandura öğrenmenin klasik ya da edimsel koşullanmayla sınırlı olmadığını savunur. Diğer bireyleri gözlemleyerek, okuyarak ya da duyarak da öğrenebileceğimizi ileri sürmektedir. Davranışların çoğu pekiştirme ve cezalandırma gibi yavaş süreçlerle öğrenilemeyecek kadar karmaşıktır (Burger, 2016).

2.2.4.2.4. George A. Kelly

Kelly'e göre, insan davranışı hem gerçekliğe hem de insanların gerçeklik algısına dayanmaktadır. Kelly'e göre evren gerçek olduğunu ancak insanlar bu gerçekliği farklı yollarla yorumladığını ileri sürmektedir. Bu sebeple insanların kişisel yapıları ve olayları anlama ve açıklama şekilleri davranışlarını yordamada yol göstericidir (Yazgan- İnanç ve Yerlikaya, 2014).

Kelly'nin kişilik yaklaşımı insanoğlunun bağımsız benzersiz olduğu görüşü ile başlamaktadır. Kelly, tıpkı bilim adamları gibi insanların da sürekli olarak kendi dünyaları ile ilgili hipotezler geliştirip bunları sınadıklarını ifade etmektedir. Hipotezimiz doğrulanırsa kullanmaya devam eder, doğrulanmazsa eski hipotezi atar yenisini geliştiririz (Burger, 2016).

Kelly'e göre insanlar olayları yorumlamak ve kestirmek için kullandıkları bazı bilişsel yapılar vardır. Kişisel yapılar ismini verdikleri bu yapılar herkeste farklılık gösterir, benzerlik yoktur. Ek olarak, kişisel yapılar her insanda farklı bir biçimde düzenlenir. Kelly, kişilik farklılıklarının daha çok insanların "dünyayı yapılandırma" biçimlerindeki farklılıktan kaynaklandığını ileri sürmüştür (Burger, 2016).

Kelly'e göre, insanlar anlam arayışındadır. Anlam arayışında gözlem yapar, olaylar arasındaki bağlantıları yorumlayarak genellemeler oluşturur, sonuca varırlar. İnsanların düşünceleri gerçekten vardır ve insanlar sürekli değişen dünyayı anlamlı kılmak için çabalar (Yazgan- İnanç ve Yerlikaya, 2014).

Kelly, çocuğun kişilik gelişiminde anne babanın önemli bir etkisi olduğunu ileri sürmektedir. Anne ve baba tutumları çocukların kişilik gelişimini etkilemektedir. Çocukların şımartılması, aşırı ilgi gösterilmesi çocukta her türlü ihtiyacının başkaları tarafından karşılanacağı beklentisini oluşturur. Aşırı baskı ve cezayı sık kullanan bir ailede ise çocuk çevreyi yorumlamada tanıdık, güvenli gelen bağda kalır ve yeni yollar keşfetmekten uzakta durur. Anne ve babaların çocuklarını sıfatlarla

etiketlemesi çocukların kendilerini bu yapılara bağılı olarak değerlendirmesine yol açabilir. Anne baba tutumlarında dengeli sağlayan davranışlarda bulunan ailelerde çocukların kişilik gelişiminin sağlıklı olacağı beklenebilir (Yazgan- İnanç ve Yerlikaya, 2014).

2.2.4.3 Araştırma Odaklı Kuramlar

2.2.4.3.1. Gordon W. Allport

Ayırıcı özellik araştırmacıları, çok sayıda insanı tanımlamak ya da davranışlarını yordamak için ayırıcı özellik belirlemişlerdir. Ayırıcı özellik kuramı ilk araştırmacılarından biri Allport'tur (Burger, 2016).

Ayırıcı özellik, bir insanın belirli bir kişilik özelliğini ne derece gösterdiğine göre kişiyi sınıflandıran bir kişilik boyutudur. İki önemli varsayımı vardır. Birincisi, kişilik özellikleri zaman içinde değişmez. İkincisi, kişilik özellikleri durumlara göre kararlılık gösterir (Burger, 2016).

Allport'a göre kişilik durağan değil, dinamik bir yapıya sahiptir. Kişilik birtakım belirleyici eğilimlerden oluştuğunu ileri sürmektedir. Bu eğilimler uyarıldığında kişinin gerçek doğasını dışa vuran davranışlar ortaya çıkmaktadır. Kişilik yalnızca kişinin taktığı maske ya da sergilediğı davranışlar değil, görünenin dışındaki arkasındaki kişi olduğunu belirtmektedir. Allport bireyin biricikliğini, özgünlüğünü vurgulamaktadır (Yazgan- İnanç ve Yerlikaya, 2014).

Allport'un kişisel yatkinlıklar adını verdiğı kişiliğin yapısını oluşturan en önemli temel birimler kişiyi tanımlamamıza izin veren kişiye özgü özelliklerdir. Allport insanların tıpatıp birbirine benzemeyeceğini ifade ederken, insanların davranışlarının kendine özgü olduğunu belirtmektedir (Yazgan- İnanç ve Yerlikaya, 2014).

2.2.4.3.2. Raymond B. Cattell

Cattell, Allport'un ayırıcı özelliklerin kişiliğin temel yapısını oluşturduğı, bu özelliklerin belirli bir durumda kişinin nasıl davrandığından sorumlu olduğu fikrine katılmaktadır. Fakat bu özelliklerin bireyin içinde var olduğu varsayımını reddetmektedir. Cattell'a göre ayırıcı özelliklerin fiziksel ya da sinirsel bir statüsü bulunmamaktadır. Bu özelliklerin varlığı ancak açık davranışların titizlik ile ölçülmesi ile anlaşılabilir. Cattell, genel anlamda kişiliğin üçte ikisinin çevresel

faktörlerce, üçte birinin ise genetik faktörlerce belirlendiğini ortaya koyarken, insanların davranışları üzerinde durumsal faktörlerin etkilerini de göz ardı etmemiştir (Yazgan- İnanç ve Yerlikaya, 2014).

Cattell, kişiliğin temel yapısını belirlemeye çalışmıştır. Faktör analizi denilen bir işlem kullanarak insan kişiliğini oluşturan 16 temel özellik bulmuş ve bunları kaynak özellikler olarak tanımlamıştır. Kaynak özellikler şunlar: Sıcaklık, mantıklı düşünme, duygusal kararlılık, üstünlük, neşelilik, kural bilinci, sosyal cesaret, hassaslık, tedbirlilik, dalgınlık, hususiyet, endişe duygusu, değişikliğe açıklık, kendine yetme, mükemmeliyetçilik, gerginlik (Burger, 2016).

2.2.4.3.3. *Hans J. Eysenck*

Eysenck'e göre temel kişilik özellikleri büyük ölçüde genetik ile belirlenirken, davranışın şekillenmesinde genetik ve çevre etkileşimi çok önemlidir. Temel ayırıcı özellikler ve tipler genetik ile belirlenmekle birlikte çevresel ve durumsal faaliyetler de kişiliği etkilemektedir (Yazgan- İnanç ve Yerlikaya, 2014).

Eysenck kişilikteki bireysel farklılıkların fizyolojik farklılıklardan kaynaklandığını ileri sürmüştür (Burger, 2016, s. 343). Eysenck'e göre kişilikte %75 kalıtım, %25 çevrenin etkisi vardır (Yazgan- İnanç ve Yerlikaya, 2014).

Eysenck faktör analizi yöntemini kullanmıştır. Bütün özelliklerin 3 ana kişilik boyutunda ele alınabileceğini belirtmiştir. Dışa dönüklük- içe dönüklük, nevrotik ve psikotiktir (Burger, 2016, s. 344). Bu boyutları normal kişilik yapısının bir parçası olarak göstermektedir. Üç boyutun da iki uçlu olduğunu ifade ederken; dışadönüklük için karşı uçta içedönüklük, nevrotizm için karşı uçta duygusal kararlılık, psikotizm için de diğer uçta süper ego gücü bulunduğunu ileri sürmektedir (Yazgan- İnanç ve Yerlikaya, 2014).

Eysenck'in dışadönüklük adını verdiği boyut için süper ayırıcı özellik ismini de kullanmaktadır. Bu boyutu baskın olan bireyler atılgan, aktif, canlı ve heyecanlı tipleri oluşturmaktadır (Burger, 2016).

Genel anlamda dışadönükler kendi başına olmaksızın diğer insanlarla birlikte olmaktan hoşlanır, arkadaş çevresi geniştir. Heyecan verici aktivitelere katılmaktan

hoşlanır . İçe dönükler ise tam tersi özelliklere sahiptir. Sessiz, içekapanık, kendi başına olmaktan hoşlanan bireydir (Yazgan- İnanç ve Yerlikaya, 2014).

Eysenck içedönük ve dışadönük kişilik boyutları baskın olan insanlar arasındaki farkın temel sebebi olarak elektorenefalografik (EEG) kayıtlarla kaydedilen kortikal uyarılma düzeyi olduğunu ileri sürmüştür. Eysenck'e göre içedönüklerin kortikal uyarılma düzeyi dışadönüklere göre daha yüksektir (Yazgan- İnanç ve Yerlikaya, 2014).

Nevrotizm- duygusal kararlılık boyutundaki bireysel farkların sebebi otonom sinir sisteminin uyarıcılara verdiği tepkinin derecesi ile ilgilidir. Bu boyut beynin güdülenmeyi ve duygusal davranışı etkileyen limbik sistem ile ilişkilidir. Nevrotizm düzeyi yüksek olan bireyler duygusal açıdan kararlı olan bireylere göre yeni, rahatsız edici uyarıcılara daha çabuk tepki verirler (Yazgan- İnanç ve Yerlikaya, 2014). Nevrotizm boyutundan yüksek puan insanlar duygusal davranma eğilimindedir. Bazen bu boyutu yüksek olan insanlar kararsız ya da çok duygusal olarak nitelenir. Çoğunluktan daha kolay heyecanlanan, öfkelenen ve depresyona giren tiplerdir. Küçük olaylara büyük duygusal tepkileri vardır (Burger, 2016). Nevrotiklik kronik duygusal hareketlenme, reaktivite ve istikrarsızlığın belirleyicisidir. Nevrotik bireyler; kaygılı, ruh durumu değişken, çoğu kez ise çökkün kimselerdir (Charles vd., 2008).

Hem içedönük özellikler gösteren hem de duygusal açıdan kararlı olanlar davranışlarında kontrollü, dikkatli ve düşüncelidir. İçedönük ve nevrotik kişilik özelliklerini bir arada gösteren bireyler kaygılı, kötümser, ketum bir nitelik taşır. Dışadönüklük ve duygusal kararlılık kişilik özelliklerini bir arada gösteren bireyler ise kaygısız, uysal, sosyaldir. Dışadönüklük ve nevrotizmde yüksek puan alanlar agresif, dürtüsel, kolay uyarılan bireylerdir (Yazgan- İnanç ve Yerlikaya, 2014).

Eysenck daha sonraki zamanlarda üçüncü süper ayırıcı özellik olan psikotikliği de modeline eklemiştir. Bu boyuttan yüksek puan alan bireyler bencil, saldırgan, mesafeli, soğuk olan başkalarının haklarına karşı ilgisizdir (Eysenck, 1982).

Eysenck'e göre psikotizm boyutu yüksek olan insanlar, psikoza veya psikopatolojiye genetik olarak eğilimlidir. Erkeklerde daha sık ortaya çıkan bir özellik olması sebebi

Eysenck nevrotizmi erkeklik hormonlarının düzeyine bağlamıştır. Bu sonuca erkeklerin daha fazla suç işlemlerinden yola çıkarak ileri sürülmüşse de tartışmaya açıktır (Yazgan- İnanç ve Yerlikaya, 2014).

Eysenck psikolojik bozuklukların direkt genetik eğilim sonucu ortaya çıkmadığını, çevresel etkenlerin de psikolojik bozukluk gelişiminde önemli bir rol oynadığını ifade etmektedir (Yazgan-İnanç ve Yerlikaya, 2014).

2.2.4.3.4. Robert R. McCrea ve Paul T. Costa Beş Faktör Kuramı

Büyük beşli olarak da bilinen beş faktör kuramı kişiliği birçok bakımdan açıklamaya çalışan bir kuramdır. Kişiliği beş temel boyutta sınıflandırmaktadır: Nevrotizm, dışadönüklük, yaşantılara açık olma, uyumluluk, sorumluluk (Pişkin, 2014).

Nevrotizm duygusal dengesizliktir. Nevrotizm düzeyi yüksek olan insanlar, kaygılı, kırılgan, hep kendilerine odaklanmış bireylerdir. Nevrotizm düzeyi düşük olan bireyler ise duygusal açıdan dengeli, soğukkanlı hatta duygusuz bir imaj çizerler. Dışadönüklük, kişiliğin sosyal yönünü belirtir. Dışa dönüklük düzeyi yüksek olan bireyler, konuşkan, kendini kolayca ifade edebilen insanlarken; dışa dönüklük düzeyi düşük olanlar ise konuşmayı fazla sevmeyen, ketum, pasiftirler. Yaşantılara açık olan bireyler, yeni ve farklı deneyimler yaşamaktan hoşlanan kişilerdir. Yenilikçi, araştırmacı, hayal dünyası geniş kişilerdir. Yeni yaşantıları kapalı olanlar ise gelenekçi, rutini seven kimselerdir. Uyumluluk, bireyin içsel yönelimleri ile ilgilidir. Uyumluluk düzeyi yüksek olanlar işbirlikçi, takım çalışmasına kolayca uyum sağlayabilen, güvenilir kimselerdir. Düşük olanlar ise asabi, uyumsuz, sürekli muhalefet olmayı seven kişilerdir (Pişkin, 2014).

2.2.4.4 İnsancıl / Varoluşçu Kuramlar

İnsancıl yaklaşımını kişilik kuramcılarında ayıran nokta kişilerin kendi eylemlerinden büyük oranda sorumlu olduğunu varsaymasıdır. Her birimiz karar verme gücüne sahibiz (Burger, 2016).

2.2.4.4.1 Carl R. Rogers- Birey Merkezli Yaklaşım

Rogers insan doğasına iyimser bakan bir kuramcıdır. Rogers'a göre her insan doğuştan mutluluğu arar, potansiyellerini keşfetmek için çabalar. Gelişime, iyiye doğru gelişme insanın özünde vardır. Rogers benlik bilincini vurgular. Benlik bilinci bizim

kendimizi nasıl gördüğümüzdür. Herkes daha olumlu, daha gelişmiş bir benlik geliştirme çabasındadır. Olumlu bir benlik geliştirebilmemizin yolu koşulsuz sevgi içinde yetişmemizdir (Cüceloğlu, 2009).

Carl Rogers'a göre kişiliği oluşturmada çocuklukta yaşanan olaylar önemlidir ancak daha çok şu andaki ihtiyaçlarımız ve gerçekleştirme çabalarımız önemlidir (Yazgan-İnanç ve Yerlikaya, 2014).

Rogers bireyin başkaları ile olumlu ya da olumsuz bir temasının olması gerekliliğini vurgularken bunu kişileşme sürecinin en temel gereği olarak görmektedir (Yazgan-İnanç ve Yerlikaya, 2014).

2.2.4.4.2 Abraham H. Maslow Kendini Gerçekleştirme Kuramı

Maslow'a göre her bireyin sahip olduğu içsel doğanın bir kısmı insanlıkla ortak iken, bir kısmı ise bireye özgüdür. Maslow'a göre doğuştan getirdiğimiz eğilimlerimiz çoğunlukla sağlıklıdır ve yapıcı yönde gelişim, nezaket gibi potansiyellerini içerir (Yazgan- İnanç ve Yerlikaya, 2014).

Maslow iki tür güdü belirlemiştir: Yetersizlik güdüsü ve büyüme gereksinimleri. Gerek duyulan nesnenin eksikliğinden duyulan yetersizlik güdüsüdür. Açlık, susuzluk gibi temel gereksinimler bu sınıfta yer almaktadır (Burger, 2016). Karşılık beklemeden sevmek, kendini gerçekleştirme gibi gereksinimler büyüme

Şekil 1. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi (Cüceloğlu, 2009).

gereksinimleri olarak adlandırılırlar (Burger, 2016).

Maslow hem yetersizlik hem de büyüme gereksinimlerini beş sınıfa ayırmış ve gereksinimler hiyerarşisini ortaya koymuştur. Bazı gereksinimlerin diğerlerinden daha önce doyurulması gerekmektedir. Yüksek düzeydeki gereksinimlerden önce düşük düzeydeki gereksinimlerin giderilmesi gereklidir (Burger, 2016).

2.3. Meslek

Meslek; bireylerin yaşamlarını sürdürebilmeleri ve diğer kişilere faydalı hizmet veya mal üretebilmeleri için belirli bir eğitim süreci sonucu edindikleri bilgi ve becerilere dayalı, kuralları belli olan bir iştir (Turan, 2018).

Meslek, organize olmuş bir toplum tarafından meydana getirilmiş, belli bir eğitim sonucunda kazanılan ve kazanç elde etmek için yürütülen faaliyetler olarak tanımlanan bir olgudur. Kişiler, bu faaliyetler sonucu bazı doyumlar elde ederler (yeteneğini kullanmak, kendini geliştirmek, para elde etmek gibi). Fakat meslek, kişinin sadece kendi doyumunu için değil, başkalarının yararı için de yaptığı ve karşılığında kazanç elde ettiği faaliyetlerdir. Bu yönüyle özel uğraştan (hobi) ayrılmaktadır. Türkçe'de geniş bir kavramı ifade eden meslek terimi, batı dillerinde, eğitim düzeyine göre, uzman meslekler (professions) ve görevlerin niteliğine göre, beceriye dayalı meslekler (vocations) olarak ayrı ayrı tanımlanmıştır (Kuzgun, 2000).

İnsan ömrünün üçte ikisini çalışma hayatı kapsamaktadır. Çalışma adına yapılan çalışmaların bireysel mutluluğumuzda da önemli bir payı vardır.

Meslek sahibi olmak, bütün insanların sağlıklı gelişimi için çok önemlidir. Bireyin toplumda saygı görmesine, başkaları ile iletişim kurmasına, toplum içinde bir yer edinmesinde ve işe yararlık duygusunu oluşturmada meslek önemli bir boyuttur (Kuzgun, 2000).

Herhangi bir iş ya da meşguliyetin meslek denilebilmesi için bir katılma ya da yönelişten başlanarak belli bir gelişmeyi, uzmanlaşmayı ve kariyer kazanmayı içermesi beklenmektedir (Aytaç, 2000).

2.3.1 Meslek Seçimi

Meslek, kazanç elde etmek amacıyla yürütülen etkinlikler bütünü olarak ele alınsa da tek amaç para kazanmak değildir. Yaşamını devam ettirmek için paraya sahip olsa da insanlar çalışmayı istemektedir. Çünkü çalışma yolu ile insanın sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarının doyumu da sağlanabilmektedir. İnsanlar yaşam içerisinde, yeteneklerini, potansiyelini, gizilgüçlerini ortaya koymayı, kullanmayı ve geliştirmeyi ister. Sahip olunan bu yetenekleri kullanma ve geliştirme olanağını meslek yolu ile sağlamaktadır. Bu şekilde birey varoluşunun anlamını yakalar (Yeşilyaprak, 2008). Bireyin sadece ekonomik değil, sosyal, psikolojik ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli bir yeri olan mesleğin seçiminin bireyin hayatındaki en önemli kararlardan birisi olduğu söylenebilir.

Meslek seçimi insanın hayatındaki dönüm noktalarından birisidir. Çoğu insan hayal ettiği meslekte kendini bulacağına, yaşamının bu sayede daha anlamlı olacağına inanır (Telman, 2000).

Meslek seçiminde temel hedef; mutlu olunabilecek bir geleceğin planlanmasıdır. Bunu da birey önce kendini tanıyarak, ilgi ve isteklerini, yeteneklerini, sağlığını, bedensel yapısını gibi birçok kıstası göz önüne alarak yapması gerekmektedir (Ünal, 2001).

Seçilen bir meslek, kişinin;

- a. Hayatı boyunca devamlı bir işinin olup olmamasını,
- b. Hayatında başarılı bir insan olup olmamasını,
- c. İlişki içerisinde olacağı kimselerin ve arkadaşlarının çeşidini, hatta eş seçimini,
- d. Yaşamını sürdüreceği çevrenin niteliklerini ve yerini
- e. Ailenin gelirini ve geçim tarzını,
- f. İşini hoşlanarak yapıp yapmadığını,
- g. Sorumluluk sahibi bir iş insanı olup olmamasını,

h. Hayattan doyum sağlayıp, mutlu olup olmamasını belirleyecek derecede öneme sahiptir (Tan, 1992).

Meslek seçiminde birbirinden farklı fakat birbiriyle ilişkili pek çok değişkeninin etkisi vardır. Aile, arkadaş grubu, okul çevresi, yaşadığı bölge, bireyin kendi özellikleri (yaş, cinsiyet, yetenek gibi) ve bireyin içinde yer aldığı toplumsal yapının bir bütün olarak etkisi söz konusudur. Kişinin mesleği hakkında karar vermek, kişisel ve toplumsal etkilerin karmaşık bir sonucu olup doğrudan veya dolaylı olarak bu seçimi belirler. Ailenin sosyo-ekonomik düzeyi (anne baba eğitimi, meslekleri ve buna bağlı olarak gelir düzeyi) meslek seçiminde önemli rol oynamaktadır (Gökçen, 1984).

2.3.2 Mesleki Kuramlar

Bu çalışmada mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı kuramlarından bazılarına yer verilmiştir.

2.3.2.1 Özellik- Faktör Yaklaşımı

Parsons tarafından geliştirilen bu kuramın temeli mesleki rehberliğe dayanmaktadır.

Özellik-faktör yaklaşımına göre her insanın kendine özgü özellikleri vardır ve bu özellikler geçerli ve güvenilir şekilde ölçülebilir. Meslekler, özelliklerinin gereği olarak, üyelerinin belirli özelliklere sahip olmasını gerektirmektedir (Çoban, 2016).

Bu kuramın özellikleri şöyle sıralanabilir:

- Her birey kendine özgü özellikler takımına sahiptir.
- Meslekler başarı için üyelerinin belli özelliklere sahip olmalarını gerektirir. Sahip olunan özellikler açısından her meslek grubu diğerlerinden farklı özellikleri içermektedir.
- Meslek seçiminde bireyi mesleği ile eşleştirmek mümkündür.
- Her bir meslek grubunda bulunan insanların belli ölçme araçları ile ölçülen özelliklerine göre, profilleri oluşturulabilir.

- Mesleğin gerektirdiği özellikler ile kişinin nitelikleri birbirine ne kadar yakın olursa meslekteki başarı olasılığı o derece yüksek olacağı söylenebilir (Kuzgun, 2000).

2.3.2 Holland'ın Tipolojisi

Holland (1973) kişilik özelliklerinin bir yansıması olarak mesleki ilgilerin olduğunu ifade etmiştir. Bu kurama göre bireyin meslek ilgileri onun kişiliğinin tanımıdır. Holland 1982 yılında yaptığı çalışmasında ise bireylerin mesleki tercihlerinin şans faktörü söz konusu olsa da rastgele olmadığını kişiliklerinin birer yansıması olduğunu açıklamıştır. Aynı meslekte çalışanlar aynı kişilik özelliklerine ve aynı kişisel gelişim tarihçesine sahiptir. Çünkü aynı meslektekilerin aynı kişilik özelliklerini taşıdığını saptamıştır (Çoban, 2016).

Kuram, kişilik özellikleri ile mesleklerin yürütüldüğü çevre veya mesleklerin gerektirdiği faaliyetler arasındaki ilişkiye dayanmaktadır. Bireylerin kişilik özellikleri açısından karşılaştırıldığında altı grupta toplanabileceği çıkarımını yaparak tipoloji kuramı olarak da anılan kişilik kuramını geliştirmiştir. Holland altı tip ve çevreleri de altı tip olarak gruplamıştır. Gerçekçi, Araştırmacı, sosyal, gelenekçi, girişimci, sanatçı. Holland'a göre birey bu altı tipten birine benzemektedir. Her tip çeşitli kültürlerin, akranların, ana babaların, sosyal sınıf ve fiziksel çevrenin bir ürünüdür. Bireyin kişilik özelliklerini ve çevresinin örüntüsünü bildiğimizde kişinin nasıl davranacağını mesela hangi mesleği seçebileceğini tahmin edebileceğimizi savunmaktadır (Kuzgun, 1982).

Gerçekçi kişilik tipi, nesnelere, aletleri, makineleri ve hayvanları düzenli ve sistemli bir biçimde biçimlendirebileceği etkinlikleri tercih eder. Eğitsel, terapötik etkinliklerden hoşlanmaz. Mekanik yeteneği varken, sosyal yetenek noktasında eksiklik olabilir. Otomobil tamirciliği, kadastro mühendisliği, çiftçilik, elektrikçilik gibi meslekleri tercih ederler. Uyumlu, alçak gönüllü, açık sözlü, materyalist, ısrarcı, samimi, dikbaşı, doğal, utangaç, tutumlu bireyler olarak tanımlanırlar (Niles ve Harris-Bowlsbey, 2013). İşlerinde veya hobilerinde aletler, makineler kullanmaktan hoşlanırlar. Soyut ve teorik tanımlara pek tahammülleri yoktur. Bu tip için para, güç, statü önemlidir (Bacanlı, 2014).

Araştırmacı kişilik tipi, bazı olayları anlamak ve kontrol etmek için biyolojik, fiziki, kültürel olaylar üzerinde gözlemsel, sembolik, sistematik ve yaratıcı araştırmalar gerektiren etkinlikleri tercih ederler. İkna gerektiren etkinliklerden hoşlanmazlar. Araştırmacı tipler genellikle biyolog, kimyager, fizikçi, antropolog, yer bilimci gibi meslekleri tercih ederler. Analitik, bağımsız, mütevazı, kontrollü, zeki, kötümser, karmaşık, içe dönük, titiz, eleştirel, sistemli, rasyonel, meraklı, çekingen kimseler olarak tanımlanırlar (Niles ve Harris-Bowlsbey, 2013). Öğrenmeye, Matematiksel ve bilimsel problemleri çözmeye isteklidirler. Diğer insanları yönetmekten hoşlanmazlar (Bacanlı, 2014).

Artistik (sanatçı) kişilik tipi, sanat biçimleri, eserleri oluşturmak için fiziksel, sözel veya insana özgü materyallerin biçimlenmesini gerektiren esnek, özgür, plansız etkinlikleri seçmektedir. Sistematik ve düzenli etkinliklerde bulunmaktan hoşlanmazlar. Dil, sanat, müzik, drama ve yazarlıktaki artistik yeterlilikler için bir kazanç sağlamasının yanı sıra büro işleri ve işletme yeterliliklerinde eksiklikler görülmektedir. Bu kişilik tipine sahip bireyler, kompozitörlük, müzisyenlik, iç mimarlık, aktör/ aktristlik gibi meslekleri tercih etmektedir. Anlaşılmaz, hayal gücü yüksek, iç gözlem yapan, düzensiz, sezgisel, duygusal, fevri, bağımsız, idealist, özgün bireyler olarak tanımlanmaktadır (Niles ve Harris-Bowlsbey, 2013).

Sosyal kişilik tipi, bilgilendirmek, eğitmek, geliştirmek, tedavi etmek veya aydınlatmak için diğerlerini yönlendirmeyi gerektiren etkinlikleri seçerler. Materyalleri, araçları veya makineleri içeren kesin, düzenli ve sistematik etkinliklerden hoşlanmazlar. Bu özellikleri insan ilişkileri yeterlilikleri açısından kazanç sağlarken mekanik ve bilimsel becerilerde bir eksikliğe sebep olmaktadır. Sosyal tipler; öğretmenlik, din görevliliği, psikolojik danışmanlık, klinik psikologluk, psikiyatri hemşireliği veya konuşma terapistliği gibi meslekleri tercih ederler. İkna edici, idealist, sosyal, işbirlikçi, nazik, sempatik, arkadaş canlısı, sabırlı, ince ruhlı, cömert, sorumluluk sahibi, anlayışlı, yardımsever ve sıcak kişiler olarak tanımlanmaktadır (Niles ve Harris-Bowlsbey, 2013). Bu tipe sahip bireyler problemleri konuşma ve takım çalışması ile çözmeyi, yetki vererek çözmeye tercih ederler (Bacanlı, 2014).

Girişimci kişilik tipi, organizasyonel veya ekonomik kazanç için diğerlerini yönlendirici etkinliklerden hoşlanırlar. Gözlemsel, sembolik ve sistematik etkinliklerden hoşlanmazlar. Bu özellikleri liderlik, kişilerarası ve ikna yeterlilikleri açısından bir kazanç sağlarken; bilimsel beceride bir eksikliğe neden olmaktadır. Girişimci tipler; pazarlamacılık, yöneticilik, iş idareciliği, televizyon yapımcılığı, spor organizatörlüğü veya satın alma sorumluluğu gibi meslekleri seçerler. Sıklıkla; açgözlü, baskın, iyimser, maceraperest, enerjik, zevk peşinde koşan, uzlaşmacı, dışa dönük, dikkat çekici, hırslı, fevri, kendine güvenen, sosyal ve popüler şekilde tanımlanmaktadır (Niles ve Harris-Bowlsbey, 2013).

Geleneksel kişilik tipi, kayıt tutma, materyalleri doldurma, yeniden üretme, belirli bir plana göre yazıları ve sayısal verileri düzenleme, örgütsel ve ekonomik hedeflere ulaşmak için bilgisayar kullanma gibi verilerin kesin, düzenli ve sistematik biçimlendirilmesini gerektiren etkinlikleri tercih eder. Esnek, özgür, keşfe yönelik veya sistematik olmayan etkinliklerden hoşlanmazlar. Bu eğilimler, büro işleri, sayısal ve işletme sistemleri açısından bir kazanç sağlarken artistik yeterliliklerde bir eksikliğe neden olur. Geleneksel tipler; muhasebecilik, stenograflık, finansal analistlik, bankerlik, hesap uzmanlığı veya vergi uzmanlığı gibi mesleklerden hoşlanırlar. Geleneksel bireyler; uyarlı, duygularını dışa vurmayan, ısrarcı, işine bağlı, itaatkâr, pratik, dikkatli, düzenli, tutumlu, becerikli ve hayal gücü zayıf şekilde tanımlanmaktadır (Niles ve Harris-Bowlsbey, 2013). Para kazanabilecekleri ve kuralları uygulayabilecekleri bir ofis ortamında çalışmayı isterler (Bacanlı, 2014).

2.3.3 Roe'nun İhtiyaç Kuramı

Roe kuramını Maslow'un temel ihtiyaçlar hiyerarşisine dayandırmıştır. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisine göre; kişinin ihtiyaçları en basitten en karmaşığa doğru; temel fizyolojik ihtiyaçlar, güvenlik, ait olma, saygı-statü, kendini gerçekleştirme, doyum olarak sıralanmaktadır. Kişinin hiyerarşik sistemin alt basamaklarında yer alan gereksinimler ile tatmin olması olası değildir. Üst sıralarda yer alan ihtiyaçlarını da tatmin etmek isteyecektir. Roe'ya göre; bireyin daha çocukluğunun ilk yıllarında doyum ya da hayal kırıklığı ile etkilenmiş olan ihtiyaç yapısı, kariyeri (mesleği) aracılığı ile en iyi şekilde tatmin edilebilir. Kariyer seçimi ilk olarak kişinin beceri seviyesi ve ihtiyaçlarının bir özelliğidir. Roe bununla birlikte, kişinin tercihlerinin

kişiliğine ve sosyoekonomik özgeçmişine bağlı olduğunu savunmaktadır (Aytaç, 1997).

Bireyin çocukluğunda psikolojik ihtiyaçların karşılanma derecesi onun yetişkinliğinde meslek seçiminde rol oynayan iç uyarıcılardır. Özellikle de anne baba tutumunun (anne babanın çocuğun üzerine aşırı düşmesi, anne babanın çocuğa soğuk davranması, anne babanın çocuğu kabullenmesi) mesleğe yönelmede etkili olduğunu ifade etmiştir. Ailenin sosyoekonomik düzeyi de meslek seçiminde önemlidir. Sosyoekonomik farklılıklar kişinin iş, iş deneyimi, mesleki önyargılar hakkında farklı düşüncelerine neden olacağı için mesleki ilgilerde de farklılık oluşturmaktadır (Çoban, 2016).

2.3.4 Ginzberg ve Arkadaşlarının Gelişim Kuramı

Ginzberg ve arkadaşları meslek seçimini gelişimsel bakış açısından değerlendiren ilk isimler olarak yer almaktadır (Siyez, 2014).

Ginzberg ve meslektaşları, kişilerin kariyer kararlarının şekillenmesini sağlayan dört faktör (bireysel değerler, duygusal faktörler, eğitim düzeyi ve süresi, çevresel baskılarla gerçekliğin etkisi) olduğunu belirtmişlerdir (Niles ve Harris-Bowlsbey, 2013).

Bu kurama göre meslek seçimi, anlık ve rastgele verilen bir karardan ziyade hayat boyunca oluşan ve gelişen davranışlar sonucunda şekillenen bir seçimdir (Çoban, 2016).

Ginzberg ve arkadaşları meslek seçiminin hayat boyu devam eden bir süreç olduğunu ileri sürerek bu dönemleri kendi içinde üç evreye ayırmıştır. Fantezi (hayal dönemi), deneme dönemi, gerçekçi dönem (Siyez, 2014).

11 yaş ve öncesini kapsayan fantezi dönemde oyuna yönelim vardır. Çocuğun oyunları meslekleri içerir ve gelecekteki iş ile ilgili fantezileri vardır. 11-17 yaş arasını kapsayan dönem ise deneme dönemi olarak adlandırılmaktadır. Geçiş sürecidir. İlgi, yeteneklerin fark edildiği zaman algısının geliştiği, işin gerekleri ve sunduğu ödüllerin fark edildiği dönemdir. Kendi içerisine dört basamağa ayrılmaktadır. İlgi basamağı, 11-12 yaş arasını kapsamaktadır. Hoşlanılan ve

hoşlanılmayan şeylerle alakalı net tanımlamalar yapılır. Yetenek basamağı, 13-14 yaş arasını kapsamaktadır. Kişi mesleki hedefleri ile ilgili becerilerinin farkına varmaya başlamaktadır. Değer basamağı ise 15-16 yaş arasını kapsamaktadır. Farklı mesleklerin farklı yaşam biçimleri sağladığı fark edilir. Geçiş basamağı ise 17 yaş döneminde başlamaktadır. Meslek seçiminin getireceği sorumlulukların farkına varılmaya başlanmaktadır. Gerçekçi dönem ise 17 yaşından genç yetişkinliğe kadar olan süreci kapsamaktadır. İlgi ve yeteneklerin bir araya getirilerek meslek seçiminin belirginleşmesi, meslek örüntülerinin billurlaşması gerçekleşir. Gerçekçi dönem üç alt basamağı içermektedir: Keşfetme basamağı, billurlaşma ve belirleme. Keşfetme basamağı kariyer tercihleri, iki ya da üç olasılık üzerine odaklanmaktadır. Billurlaşma ise spesifik bir kariyer tercihinin yapıldığı basamaktır. Belirleme ise birey seçtiği alan ile ilgili eğitim alarak, çalışma alanını seçer (Siyez, 2014).

2.3.5 Super'in Benlik Kuramı

Ginzberg ve arkadaşları (1951), kariyer gelişiminin genç yetişkinlik döneminde sona erdiğini belirtirken, Super (1990) ise, kariyer gelişimini yaşam boyu devam eden bir süreç olarak adlandırmaktadır (Eryılmaz ve Mutlu, 2017). Super (1990) kişinin doğduğu andan itibaren başlayan ve ölene kadar süren bu süreci yaşam boyu yaşam alanı kuramı olarak isimlendirmektedir.

Super (1990), kişinin kariyer gelişiminde hem çevrenin (ailenin beklentileri, anne baba tutumları, akran etkisi, medya etkisi gibi özellikler) hem de bireysel özelliklerin (mesleki değerler, yetenekli olduğu alanlar, ihtiyaçlar gibi özellikler) etkili olduğunu savunmaktadır. Bu özellikler bireyin benliğini oluştururken, kişinin kariyerini belirlemektedir.

Super, meslek gelişimini 4-14 yaş arası dönemi büyüme dönemi (hayal basamağı, ilgi basamağı, yetenek basamağı), 14-24 yaş arası dönemi (deneme basamağı, geçiş basamağı, sınama basamağı), 25-44 yaş arası dönemi (sınama basamağı, sağlamlaştırma basamağı, devam ettirme dönemi) ve 65 yaş sonrası çöküntü dönemi olarak adlandırmıştır (Kuzgun, 2000).

Evreler şöyle belirtilmektedir (Kuzgun, 2000; Tan ve Baloğlu, 2013):

- Fantezi evresi olarak isimlendirilen evre 11 yaşına kadar olan dönemi içermektedir. Dönemin en belirgin özelliği, çocuklarını oyunlarını meslek temalı olarak oynamaya başlaması ve oyunda çeşitli mesleki rolleri denemesidir.
- Geçici evre olarak isimlendirilen evre 11 ile 18 yaş arasında kapsamakta ve dört bölüme ayrılmaktadır. İlk bölüm, kişinin hoşlandığı ve hoşlanmadığı etkinlikler hakkında daha net kararlara ulaştığı ilgi evresidir. İkincisi, kişinin mesleki amaçlar için kendi yeteneklerinin farkına vardığı evredir. Üçüncüsü ise kişinin meslekler ile ilgili algılarının netleştiği, bir mesleğin doyum olanaklarını fark ettiği değer dönemidir. Dördüncü evre ise kişinin meslek seçme ihtiyacının belirginleştiği ve seçiminin beraberinde getireceği sorumlulukların farkına varıldığı geçiş evresidir.
- Gerçekçi evre 18-22 yaş arası dönemdir ve üç ayrı basamak içermektedir. İlk basamak üniversiteye giriş dönemine denk gelen inceleme basamağı olup, meslek seçeneklerini oldukça daralmaktadır ve kalan meslekler arasında seçim konusunda kararsızlık söz konusudur. İkinci basamak, kararların giderek netlik kazandığı billurlaşma basamağıdır. Üçüncü basamak ise belirlenen mesleğe yönelik eğitim ve hazırlanmalara başlanan kesinleşme basamağıdır.

2.4 Yaşamın Anlamı İle İlgili Yayın ve Araştırmalar

2.4.1 Yurtiçinde Yapılmış Çalışmalar

Yurt içinde yapılan çalışmalar incelendiğinde çeşitli meslekleri icra eden bireylerin yaşamda anlam ve kişilik özelliklerini çeşitli değişkenler açısından araştıran hiçbir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu bölümde yaşamda anlama ilişkin araştırmalar sunulmuştur. Araştırmalar yaşamda anlam ile birlikte ele alınan değişkenlere göre ele alınmıştır.

Özmete (2008) araştırmasını yaşlılıkta yaşamda anlamın refah göstergelerini yordamak amacı ile yapmıştır. 65 yaş üstü 10 kadın, 9 erkek katılımcı ile hedef doğrultusunda sohbetler edilerek tamamlanan niteliksel bir araştırmadır. Araştırma sonucunda emekli maaşlarının düşük olması nedeniyle ekonomik durumlarından

hoşnut olmadıkları; kendi evi olan yaş almış bireylerin ekonomik bakımdan fazla rahat olabildikleri; erkeklerin kadınlardan oldukça sağlıklı ve zinde hissettikleri; eşi hayatta olan ve çocuklarından sosyal paylaşım sağlayan yaş ilerlemiş bireylerin fazla mutlu oldukları ve hayattan fazla haz duyduklarını bulmuştur.

Demirbaş (2010) çalışmasında üniversite öğrencilerinin yaşamda anlam düzeyleri ile yılmazlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceleyerek, yaşamda anlamın üniversite öğrencilerinin cinsiyetlerine, yaşlarına, öğrenim aldıkları fakülteye göre değişiklik gösterip göstermediğini araştırmıştır. Yaşamda anlamın alt boyutları ile yılmazlığın iki alt boyutu olan toparlanmaya yönelik kişisel güçlü yönler ve kendine yönelik olumlu değerlendirmeler ile olumlu yönde düşük seviyede ilişkili bulunurken, yılmazlığın alt boyutu olan yeniliklere açık olma arasında ise anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Yaşamda anlam düzeylerinin üniversite öğrencilerinin cinsiyetlerine, yaşlarına ve fakültelerine göre anlamlı bir farklılık göstermediği gözlenmiştir.

Demirbaş (2010) üniversite öğrencilerinin yaşamda anlam seviyeleri ile yılmazlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yaptığı araştırmasında yaşamda anlamın üniversite öğrencilerinin cinsiyetlerine, yaşlarına ve fakültelerine göre anlamlı bir fark olmadığı görülürken, yaşamda anlamın alt boyutları olan yaşamda anlamın varlığı ve aranması, yılmazlığın alt boyutları olan toparlanmaya yönelik kişisel güçlü yönler ve kendine yönelik olumlu değerlendirmeler ile pozitif yönde düşük düzeyde ilişkili saptanmıştır.

Arda (2011) çalışmasında kanser hastalarında yaşamın anlamını incelemiştir. Kanser hastaları ile sağlıklı kişiler arasında yaşamda anlam seviyeleri açısından anlamlı bir fark saptanmamıştır. Yaşamda anlam ile sorun odaklı başa çıkma, algılanan sosyal destek, yaşam kalitesi olumlu yönde ilişkili bulunurken, depresyon ve psikopatolojik eğilimler olumsuz şekilde saptanmıştır.

Taş (2011) çalışmasında öğretmenlerde hayatın anlamı, yaşam doyumu, sosyal karşılaştırma ve iç-dış kontrol odağı ile ilişkiyi araştırmıştır. Araştırmasında bu kavramları farklı değişkenler açısından anlamlı fark olup olmaması durumuna göre de incelemiştir. Yaşam anlamının alt boyutları olan mevcut anlam ve aranan anlam ile değişkenler karşılaştırılmıştır. Mevcut anlam ile yaşam doyumu ve sosyal karşılaştırma arasında negatif olmayan bir ilişki bulunurken; iç-dış kontrol odağı

arasında ise pozitif olmayan bir ilişki bulunmuştur. Öğretmenlerin oluşmuş anlam düzeyi cinsiyet, yaş, meslekteki çalışma süreci, eğitim durumu ve medeni durum açısından karşılaştırıldığında anlamlı fark göstermemektedir. Aranan anlam düzeyinin ise cinsiyet ve medeni durum açısından anlamlı farklılık gösterdiği, yaş, meslekte çalışma süresi ve eğitim durumu açısından anlamlı farklılıklar göstermemekte olduğu gözlenmiştir.

Bektaş (2012) otomotiv sektöründe çalışan yöneticilerin iş tatmini ve motivasyonlarının yaşam anlamı düzeyleri üzerindeki etkisini araştırdıkları çalışmalarında yaşam anlamının mevcut anlam alt boyutu ile iş tatmini arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Çalışma örneklemini Bursa ve İstanbul'da faaliyet gösteren üç farklı otomotiv firmasında çalışan toplam 97 yönetici oluşturmaktadır. Yaşam anlamlarının aranan anlam alt boyutu ile iş tatmini arasında pozitif ilişki tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan kadın yöneticilerin erkek yöneticilerden daha yüksek mevcut anlam düzeyine sahip oldukları bulunmuştur. Mevcut anlam düzeyleri eğitim durumuna göre anlamlı bir fark göstermemektedir. Eğitim durumu ve cinsiyet yaşamda anlamın alt boyutlarından olan aranan anlam düzeylerini etkilemediği sonucunda ulaşılmıştır. Katılımcıların aylık ücretleri, aranan anlam düzeylerini etkilediği saptanmıştır. Katılımcıların iş tatmini düzeyleri, aranan anlam düzeylerini etkilemektedir.

Yüksel (2012) çalışmasında genç yetişkinlerin (17-27 yaş) yaşamın anlamının cinsiyet, algılanan sosyoekonomik düzey, ebeveyn birlikteliği ya da ayrı oluşuna göre anlamlı bir fark göstermediği; genç yetişkinlerde yaşamın anlamının algılanan ebeveyn tutumu ve doğum sırasındaki konuma göre farklılık gösterdiği bulunmuştur.

Yüksel (2013) genç yetişkinlerin sahip oldukları aşk tutumları ile yaşamda anlam düzeyleri arasında ilişkinin olup olmadığını incelemiştir. Sahip oldukları aşk tutumları alt boyutları ile yaşamın anlamı alt boyutları arasında ilişki bulunmuştur. Genç yetişkinlerdeki yaşamın anlamı cinsiyet, algılanan sosyo-ekonomik düzey ve anne-baba birlikte ya da ayrı oluşuna göre anlamlı farklılık göstermemektedir. Ek olarak genç yetişkinlerdeki yaşamın anlamı algılanan anne-baba tutumu ve doğum sırasındaki konuma göre anlamlı farklılık gösterdiği gözlenmiştir.

Baş (2014) üniversite öğrencilerinde değerler ve yaşamda anlam arasındaki ilişkiyi ve değerler ile yaşamda anlam arasındaki yordayıcı ilişkileri araştırmıştır. Yaşamda anlam düzeyini ölçmek için Akın ve Taş (2011) tarafından Türkçeye uyarlanan “Yaşamda Anlam Ölçeği (YAO)” ölçeği kullanılmıştır. Mevcut anlam ile toplumsal değerler, maneviyat, insan onuru, özgürlük, fütüvvet, kariyer değerleri ve entelektüel değerler arasında; aranan anlam ile ise toplumsal değerler, materyalistik değerler, romantik değerler, özgürlük, kariyer değerleri ve entelektüel değerler arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur.

Demirbaş (2014), çalışmasına göre lise öğrencilerinin üst-düzye kişilik yapıları ile yaşamda anlamın varlığı arasındaki ilişki temel psikolojik ihtiyaçlar aracılığıyla sağlanmaktayken, yaşamda anlam arayışı arasındaki ilişkide ise temel psikolojik ihtiyaçların aracı rolünün olmadığını saptamıştır. Sonuçlar cinsiyete göre değişkenlik göstermemektedir.

Eryılmaz (2014) madde bağımlı olan ve olmayan bireylerin yaşama anlam yükleme ve yaşam hedeflerini belirleme açılarından 20-24 yaş arasında 56’sı madde bağımlı, 52’si madde bağımlısı olmayan toplam 108 kişi karşılaştırılmıştır. Madde bağımlısı olmayan gençlerin madde bağımlısı olan gençlere kıyasla daha fazla yaşam hedeflerine sahip oldukları ve yaşamlarına çok geniş çevreden ifadeler yükledikleri saptanmıştır.

Otrar ve Parlak (2014) İstanbul’da T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı Kredi ve Yurtlar Kurumu’nun yurtlarında olan üniversite öğrencisi kızların; psikolojik dayanıklılıklarını ve yaşamda anlam düzeylerinin demografik ölçütlere göre değişkenlik gösterip göstermediğini ve psikolojik dayanıklılık ile yaşamda anlam düzeylerinin arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını incelemiştir. Öğrencilerin psikolojik dayanıklılık ve yaşamda anlam düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamazken; yaşamda anlam düzeylerinin bölüm, babanın yaşamda olup olmama durumu, kaç kişilik odada kaldığı değişkenlerine göre anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Baş ve Hamarta (2015) üniversite öğrencilerinde değerlerin yaşamın anlamı üzerindeki etkisini belirlemeyi ve cinsiyet değişkenine göre yaşamda anlamın düzeylerinin farklılık gösterip göstermediğini araştırmışlardır. Yaşamda anlam ile değerler arasındaki ilişki değerlerin çeşidine göre pozitif ve negatif yönlü ilişkiler

bulunmuştur, değerler yaşamda anlamın önemli bir yordayıcısı olarak görülmüştür. Değerlerin çeşidine göre bazıları cinsiyete göre farklılık gösterip, bazıları göstermemektedir. Yaşamda anlamın ise cinsiyete göre farklılık göstermediği bulunmuştur.

Canatan, Sarıçam ve Biçer (2015) affediciliğin anlam yaşamda anlam üzerinde etkisinin olup olmadığını araştırdıkları çalışmanın örneklemini 150 üniversite öğrencisi ve son yetişkinlik döneminde bulunan 50 yaşlı birey oluşturmaktadır. Karşılaştırıldığında yaşlıların gençlere oranla daha affedici oldukları, var olan yaşam anlamı düzeylerinin daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Gençlere bakıldığında aranan anlam düzeyi yaşlılardan daha yüksek bulunmuştur. Yaşamda anlam cinsiyete göre farklılık göstermezken; kadınların erkeklerden daha affedici olduğu saptanmıştır. Affedicilik ve yaşamda anlam arasında pozitif yönde ilişki bulunmuştur.

Kızılırmak (2015) çalışmasında genç yetişkinlerin yaşamda anlamın alt boyutları olan anlam varlığı ve anlam arayışları ile maneviyat seviyeleri ve beş faktör kişilik özelliği arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda genç yetişkinlerin yaşamda anlam düzeylerinin cinsiyete göre farklılık göstermediği bulunmuştur. Kişilik özellikleri ve yaşamda anlamın varlığı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Yaşamda anlam arayışının ise sorumluluk ve deneyime açıklık kişilik özelliği ile ilişkili olduğu saptanmıştır. Maneviyat yaşamda anlam varlığı, anlam arayışı varyansının %12'sini yordamaktadır.

Ünal (2015) ilkökul ve ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin mesleki bağlılıkları üzerinde iş doyumunu, yaşam doyumunu ve yaşam anlamı değişkenlerinin etkisini saptamak üzere yaptığı çalışmasında iş doyumunu ile yaşam anlamı arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Yaşam anlamı düzeyleri, öğretmenlerin lisans veya lisansüstü mezunu olma durumlarına göre anlamlı olarak farklılık göstermediği sonucuna ulaşmışlardır.

Demirbaş Çelik (2016) üniversite öğrencilerinin yaşamda anlam düzeyleri ile yaşam amacı düzeyleri arasındaki ilişki, cinsiyetin yaşamda anlam, yaşamda anlam arayışı ve yaşam amacının üzerindeki etkisinin test edilmesi amaçlanmıştır. Üniversite öğrencilerinin yaşamda anlam düzeyleri ile yaşam amaçlarının arasında pozitif yönlü ilişki; yaşamda anlam arayış düzeyleri ile yaşamın amaçları düzeyi arasında negatif

ilişki olduğu saptanmıştır. Kadınların yaşamda anam ve yaşam amacı düzeyleri erkeklerden daha yüksek bulunmuştur.

Savi Çakar, Karataş ve Tagay (2016) başa çıkma stilleri, depresyon ve yaşamda anlamın umutsuzluğu anlamlı düzeyde yordayıp yordamadığını araştırmışlardır. Örneklemini Eğitim Fakültesinin son sınıfında okuyan 152 öğrenci oluşturmuştur. Başa çıkma stilleri depresyon ve yaşamda anlam eğitim fakültesi son sınıf öğrencilerinin umutsuzluğunu anlamlı düzeyde yordamakta olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Söylemez (2016) çalışmasında manevi zekayı yaşamın anlamı ve yaşam doyumunun yordayıcısı şeklinde incelemiştir. Manevi zeka ile alt boyutları (bilinç, anlam, nezaket, hakikat ve aşkınlık) arasında pozitif ilişki bulunmuştur. Manevi zekâ ile yaşamın anlamı ve yaşam doyumu arasında pozitif anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

Ayan (2017) makyavelist kişilik eğilimi algılarının yaşamın anlamı ve yaşam doyumu üzerine etkisini; yaşamda anlam düzeyinin yaşam doyumu üzerindeki etkisini araştırmıştır. Dürüst kişilik eğiliminin hem yaşamın anlamı alt boyutlarını hem de yaşam doyumunu arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Olumlu kişilik eğilimi hem yaşamda anlamı hem de yaşam doyumunu artırırken; olumsuz kişilik eğilimi ise aranan anlam düzeyini arttırmakta olduğu bulunmuştur. Yaşamda anlamın alt boyutlarının yaşam doyumunu yükselttiği saptanmıştır.

Demir ve Murat (2017) öğretmen adaylarının mutluluk, iyimserlik, yaşam anlamı ve yaşam doyumu düzeylerinin belirlenmesi çeşitli değişkenlerin etkisini araştırmak istediği çalışmasının örneklemini Gaziantep Üniversitesi'nin çeşitli bölümlerinden pedagojik formasyon eğitimi alan 687 katılımcı sağlamaktadır. Yaşam anlamının algılanan anne-baba tutumları, amaçladığı bölümde okuyup/okumama açısından anlamlı farklılık gösterdiği görülürken, cinsiyete göre farklılaşmadığı görülmüştür.

Demirbaş-Çelik ve Tezcan (2017) öz belirleyicilik ile yaşamda anlam arasındaki ilişkide temel psikolojik gereksinimlerin aracı rolünü yapısal eşitlik modeli ile test etmişlerdir. Lise öğrencilerinde öz-belirleme ile yaşamda anlam arasındaki ilişkinin temel psikolojik gereksinimlerin doyumu aracılığıyla sağlandığı bulunmuştur. Ek

olarak, öz- belirleme ve yaşamda anlam arayışı arasında doğrudan negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Kaya ve Küçük (2017) üniversite öğrencilerinin katılımı ile gerçekleştirdikleri çalışmalarında ibadetlere devam etme durumları ile hem hayatın anlamı hem de psikolojik iyi olma arasında pozitif bir ilişki saptanmıştır.

Girgin (2018) üniversite öğrencilerinin yaşam anlamı ve boyutlarının psikolojik iyi olma ile arasındaki ilişkiyi yaş cinsiyet değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediğini incelemiştir. Üniversite öğrencilerinin yaşam anlamı ile psikolojik iyi olma arasında pozitif yönlü anlamlı düzeyde ilişki saptanmıştır. Üniversite öğrencilerinde yaşam anlamı cinsiyete fark göstermemektedir. Yaşam anlamı ile psikolojik iyi olma düzeyleri ise yaşa göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Saraç, İpek ve Çavuş (2018) üniversite öğrencilerinin yaşam anlamı düzeylerinin cinsiyet, algılanan sosyoekonomik düzey, algılanan ebeveyn tutumu ve sınıf düzeyi değişkenlerine göre inceledikleri araştırmalarının örneklemini Türkiye’de çeşitli üniversitelerin çeşitli bölümlerinde okuyan ve tesadüfi seçilen 200 öğrenci oluşturmaktadır. Yaşam anlamı düzeylerini belirlemek için Steger, Frazier, Oishi ve Kaler (2006) tarafından geliştirilen, Akın ve Taş (2011) tarafından Türkiye’ye uyarlaması yapılan, Yaşamın Anlamı Ölçeği kullanılmıştır. Yaşamın anlamının cinsiyet, algılanan sosyoekonomik düzey ve algılanan ebeveyn tutumuna göre anlamlı farklılık göstermediği saptanmıştır.

2.4.2 Yurtdışında Yapılmış Çalışmalar

Sargent (1972), iş doyumu ve yaşamda anlam arasındaki ilişkiyi araştırdığı çalışmasının örneklemini Amerika’da konut endüstrisinde çalışan 111 kişi oluşturmaktadır. İş doyumu ile yaşam anlamı arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki saptanmıştır.

Chamberlain ve Zika (1988) öznel iyi oluş, dinsel ve yaşamda anlam ilişkisini araştırmıştır. Sadece kadınların oluşturduğu çalışma grubuna anlamı ölçmek için üç ayrı ölçek uygulanmıştır. Araştırma sonucunda dinsel ve yaşamda anlam arasında düşük düzeyde bir ilişki bulunurken, öznel iyi oluş ile yaşamda anlam arasında yüksek düzeyde bir ilişki bulunmuştur.

Zika ve Chamberlain (1992) yaş ortalaması 29 olan 188 anne ile 60 yaş üstü 137 kişi ile yaşamda anlam ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında psikolojik iyi oluşu ölçmeyi sağlayan Ruh Sağlığı Envanteri (MHI) (Viet ve Vare, 1983), yaşamda anlamı ölçmek içinse Yaşamın Amacı Testi (PIL) (Crumbaugh ve Maholick, 1964), Yaşam Değeri Ölçeği (LRI) (Battista ve Almond, 1973) ve Bütünlük Duygusu Ölçeği (SOC) (Antonovsky, 1985) olarak üç çeşit yaşamda anlam ölçeği kullanılmıştır. Yaşamda anlamı ölçen tüm bu ölçme araçları ile psikolojik iyi oluş arasında üst seviyede ilişki bulunmuştur.

Bonebright, Clay ve Ankenmann (2000) Amerika'da 503 yüksek teknoloji çalışanın katıldığı çalışmalarında işkoliklerin ve işkolik olmayan çalışanların iş-yaşam çatışması ile yaşam doyumu ve yaşam anlamı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Yaşam anlamı ile yaşam doyumu arasında ve yaşam doyumu ile işten zevk alma arasında pozitif yönlü orta düzeyde bir ilişki bulunmuştur.

Edwards ve Holden (2001) yaşamda anlam ve baş etme stratejilerinin intihar belirtilerini yordamasını ele aldığı çalışmalarının çalışma grubunu aralarında intihar düşüncesine de sahip 298 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Yaşamda anlam ve intihar belirtileri arasında pozitif yönde olmayan bir ilişki olduğu görülmüştür. Yaşamda anlam ve baş etme değişkenlerinin her intihar belirtisi için yordayıcı olmadığına ulaşılmıştır.

Reker ve Fry (2003) yaş ortalaması 21 olan 163 genç yetişkin ve yaş ortalaması 70 olan 144 yaşlı ile karşılaştırmalı olarak yaptıkları çalışmada yaşamda anlam ölçeklerinin yaş grupları için anlamlı farklılık gösterip göstermediğini araştırmışlardır. Altı farklı anlam ölçeği de bu iki farklı gruba uygulanmıştır. Genel olarak değerlendirildiğinde bu iki yaş grubunun yaşamda anlam düzeyleri arasında anlamlı fark bulunmadığı saptanmıştır.

Hicks ve King (2007) literatürdeki araştırmalar pozitif duygu durum ile yaşam anlamı arasında güçlü bir ilişki olduğunu göstermiştir. Çalışmalarında, katılımcılar yaşam anlamında Pozitif duygu durumunun önlemlerini ve küresel / yerel odak görevi tamamlamışlardır. Küresel odaklanmanın pozitif duygu durum ile yaşamdaki anlam arasındaki ilişkiye aracılık etmediğini gösterdi.

Jaarsma, Pool, Ranchor ve Sanderman (2007) yaşamın anlamı ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkiyi araştırdıkları çalışmalarında yaşamın anlamı ve psikolojik iyi oluş arasında yüksek düzeyde bir ilişki bulmuşlardır. Diğer değişkenler olan dışadönüklük, uyumluluk, dürüstlük gibi kişilik özellikleri ile pozitif yönde bir ilişki bulunurken, nevroz ile negatif bir ilişki saptanmıştır.

Steger ile Kashdan (2007) çalışmalarında psikoloji öğrencilerinin yaşamda anlam ve yaşam doyumu düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. İlk veriler sınıf ortamında bulunan 359 öğrenciye Yaşamda anlam ölçeği (YAÖ) ve yaşam doyumu ölçeği uygulanarak elde edilmiştir. Çalışma grubundaki öğrencilerin e-posta adresleri alınarak bu ölçekler 13 ay sonra yeniden öğrencilere yeniden gönderilmiştir. E-posta gönderilen öğrencilerden 83 kişi soruları tekrar yanıtlamıştır. Araştırma sonucunda demografik değişkenler (yaş, cinsiyet, etnik köken) açısından bir fark bulunmamıştır. Her iki uygulama sonucunda da yaşamda anlam ölçeğinin alt boyutları ve yaşam doyumu arasında ilişki bulunmuş olup yaşamda anlam bulma arasındaki ilişki pozitif iken anlamın aranmasıyla ilgili ilişki negatif yönde olmuştur. İlk uygulamada yaşamda anlamın varlığı ve yaşam doyumu arasındaki ilişkinin derecesi sonraki uygulamadan daha düşük bulunmuştur. Yaşamda anlam arama ve yaşam doyumu arasındaki ilişkinin derecesi her iki uygulamada da birbirine yakın olduğu saptanmıştır. İki uygulama arasındaki farkların e-posta yoluyla veri toplanmasından kaynaklanabileceği veya 13 aylık süreçte kişilerin yaşam doyumu düzeylerinin değişebileceği yönünde yorumlanmıştır.

Jia-Yan, Wong, Jobert ve Chan, (2008) Çinli ve Avustralyalı üniversite öğrenciler ile yaptıkları çalışmada Avustralyalı öğrencilerin kültürle ilgili stresörlerinin daha çok olduğu saptanmıştır. Yaşamda anlamının, yaşam doyumuna güçlü ve pozitif bir katkısı olduğu ancak kültürle ilgili stresörlerin yaşam doyumu üzerinde negatif etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Her iki öğrenci grubu için de yaşamın anlamının kültürle ilgili stresörler ve yaşam doyumu arasında kısmen aracılık ettiği saptanmıştır.

Steger, Mann ve Cooper (2009) tedavilerinin 3. Haftasında olup sigarayı bırakmak isteyen 99 hasta ile yaşamda anlam, ruh sağlığı ve fiziksel sağlık arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Yüksek yaşamda anlam duygusuna sahip bireylerin depresyon ve

anksiyete düzeylerinin düşük, fiziksel sağlık algılarının yüksek olduğu görülmektedir. Anlam arayışı ve algılanan sağlık puanları arasında anlamlı bir ilişki saptanamamışlardır.

Park, Park ve Peterson (2010) bazı sosyoekonomik faktörlerin temelinde, yaşamda anlam ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Araştırma örneklemini 731 yetişkin oluşturmaktadır. Literatürdeki diğer çalışmalarla tutarlılık oluşturacak şekilde yaşamda anlam varlığı; yaşam doyumu, mutluluk ve pozitif duygular ile pozitif ilişkili, negatif duygular ve depresyon ile negatif ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yaşamda anlam arayışı ise tam tersi bir ilişki içermektedir. Yaşlıların gençlere oranla yaşamda anlam varlığı düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Eğitim düzeyinin artması ile yaşamda anlam, yaşam doyumu, mutluluk düzeylerinin arttığı; depresyon ve negatif duyguların azaldığı saptanmaktadır. Yaşamda anlam varlığına sahip bireylerin yaşamda anlam arayışına eğimli olduğu ve bu bireylere ait yaşamda anlam arayışı puanlarının öznel iyi oluşları –yüksek yaşam doyumu ve mutluluk, düşük depresyon düzeyi- ile pozitif ilişkili olduğu bulunmuştur.

Brassai, Piko, Steger (2011) yaşamda anlamın ergenlerin psikolojik sağlığı için koruyucu bir faktör olup olmadığını analiz etmek için gerçekleştirdikleri çalışmalarının örneklemini 1977 Romen ergeni oluşturmaktadır. Yaşamdaki anlam, sigara içme ve sigara içme dışındaki sağlık riski davranışları açısından koruyucu bir rol oynamıştır. Erkeklerde hayattaki anlamın sadece yasadışı uyuşturucu ve sedatif kullanımı ile ilişkili olduğu, kadınlarda ise yaşamın anlamının tıknırcasına içme, güvensiz cinsel ilişki, egzersiz ve diyet kontrolünün yetersizliği ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Psikolojik sağlığın yaşamdaki anlamla kuvvetle ilişkili olduğu saptanmıştır.

Oishi ve Diener (2014) çalışmalarında Gallup Dünya Anketi verileri kullanılarak, toplumdaki zenginliğin 132 ülke arasındaki yaşamda anlam için rolünü incelemişlerdir. Yaşamda doyum zengin uluslarda fakir ülkelerden önemli ölçüde daha fazla olmasına rağmen, yaşamdaki anlamın fakir ülkelerde zengin ülkelerden daha yüksek olduğu saptanmıştır. Kısmen, hayatta anlam fakir ülkelerde daha yüksek bulunmasını o uluslardaki insanlar daha dindar olması ile açıklamışlardır.

Volkert, Schulz, Brütt ve Andreas (2014) yaşamda anlamın klinik tanı ve psikoterapi ile ilişkisini incelemeyi ve belirli anlam alanlarını araştırmayı amaçlamışlardır. Yaşamda anlam ve psikopatolojik belirtilerin kendi rapor ölçümlerini kullanarak ruhsal bozukluğu olan 214 hasta ve 856 kontrol sağlıklı kişi çalışma grubuna alınmıştır. Hastalar daha düşük yaşamda anlam düzeyi göstermişlerdir. Depresyon için bakıldığında ise tanıya özgü olarak yaşamda anlamda farklılıklar bulunmuştur. Algılanan anlam psikoterapi süresince arttığı gözlenmiştir. Tedavi sırasında yaşamda anlam artmış, takipte ise stabil kaldığı gözlenmiştir. Hastalar ve sağlıklı grup kontroller için en ilişkili anlam alanının sosyal ilişkiler olduğu saptanmıştır.

Sedikides, Cheung, Wildschut, Hepper, Baldursson ve Pedersen (2017) çalışmalarında nostaljik duyguların varoluşsal ve motive edici etkileri üzerine odaklanılmıştır. Araştırma sonucunda nostaljinin yaşamdaki anlamı arttırdığına ulaşılmıştır. Araştırma nostaljinin belirli motivasyonel sonuçları olduğunun ve sonuçların yaşamdaki anlam yoluyla iletildiğini saptamışlardır.

2.5 Kişilik İle İlgili Yayın ve Araştırmalar

2.5.1 Yurtiçinde Yapılmış Çalışmalar

Bu bölümde yurtiçinde kişilik özellikleri ile ilgili yapılan çalışmalara yer verilmiştir. Kişilik özelliklerinin etkisini araştıran yurtiçi çalışmaların sayısı oldukça fazla ve çeşitlilik gösterdiği görülmüştür.

Eyüboğlu (1993) kişilik özellikleri ve avukatlar ile muhasebecilerin kişilik özelliklerine ilişkin yaptığı çalışmasının 154 kişi oluşturmaktadır. Avukatlarda iddiacı, saldırgan, hakkını arayan; muhasebecilerde ise makul, ağırbaşlı, ciddi kişilik özelliklerinin yer aldığı dikkati çekmektedir. Uygulanan "t" testi sonucunda ise, avukatların muhasebecilere oranla daha sıcak, yumuşak huylu, iş birliğine yanaşan; daha İddiacı, saldırgan, hakkını arayan, rekabet edici; daha kaygısız, canlı, neşeli olduğu görülmüştür.

Yazıcı (1997) KTÜ öğrencilerinin Eysenck'in kişilik kuramına göre belirlenmesini amaçladığı çalışmasının örneklemini 650 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda öğrencilerin psikotik ve nörotik eğilimlere sahip olmadığı dışa dönük özellikler gösterdiği yönündedir. Fakülte, sınıf ve sosyoekonomik düzey

değişkenlerine göre nörotizm boyutunda öğrenciler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark görülmemiştir. Cinsiyet açısından ise erkeklerin psikotik eğilimleri kızlardan yüksek bulunmuştur.

Özkan ve Hacıhasanoğlu (2012) muhasebe meslek mensuplarının kişilik özellikleri ile etik karar verme davranışları arasında ilişki üzerine çalışmışlardır. Yozgat’ da çalışan muhasebe meslek mensupları çalışma örneklemini oluşturmaktadır. Meslek mensuplarının kişilik özellikleri ile bazı etik karar verme davranışı arasında zayıf düzeyde bir ilişki bulunurken; bazı etik karar verme davranışı arasında ise ilişki saptanmamıştır.

Tekin Çatal (2014), Ondokuz Mayıs Üniversitesi öğrencilerinin kişilik özelliklerine göre psikolojik yardım alma tutumları arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasının örneklemini 2012-2013 öğretim yılı bahar döneminde Ondokuz Mayıs Üniversitesi’nde okuyan çeşitli fakülte ve bölümlerde okuyan 1., 2., 3.ve 4. sınıflarında okuyan 1132 öğrenci oluşturmuştur. Türkçeye uyarlanan Eysenck Kişilik Anketi Gözden Geçirilmiş Kısaltılmış Formu (EKA-GGK); psikolojik yardım almaya ilişkin tutumlarını belirlemek amacıyla Psikolojik Yardım Almaya İlişkin Tutum Ölçeği Kısa Formu (PYTÖ-R) kullanılmıştır. Elde edilen bulgular sonucunda öğrencilerin dışadönük kişilik alt boyutunda artış gözlendikçe psikolojik yardım almaya ilişkin tutum düzeylerinin de arttığı saptanırken, psikotik eğilim alt boyutu düzeyleri azaldıkça psikolojik yardım alma düzeylerinin arttığı belirlenmiştir. Öğrencilerin psikolojik yardım almaya ilişkin tutumları ile kişilik özellikleri alt boyutu olan nevrotik eğilimler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanamazken; öğrencilerin yalan kişilik alt boyutunda artış oldukça psikolojik yardım almaya ilişkin tutum düzeylerinin de arttığı görülmüştür.

Yam (2014) çalışmasında psikolojik danışmanların kişilik özellikleri, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri, çalışma süreleri ve geçmiş eğitim yaşantılarına ilişkin algı düzeylerinin psikolojik danışma öz yeterlikleri üzerindeki yordamadaki etkisini incelemeyi amaçlamıştır. Örneklemini 249 kişi oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda psikolojik danışma öz yeterliği puanları cinsiyete göre farklılık göstermediği bulunmuştur. Psikolojik danışmanların kişilik özellikleri, sürekli kaygı

düzeyleri, geçmiş eğitim yaşantılarının yeterliğine ilişkin algı düzeyleri psikolojik danışma öz yeterliğini anlamlı şekilde yordadığı saptanmıştır.

Düz (2015), araştırmasında kamu ve özel hastanede çalışan hekim ve hemşirelerden oluşan 301 çalışanın kişilik özellikleri ve tükenmişlik düzeyi incelemiştir. Sağlık çalışanlarının kişilik özellikleri ile tükenmişliklerinin alt boyutları arasında ilişkinin bulunduğu; çalışanların kişilik özelliklerinin ve tükenmişliklerinin, çalışanların görev yaptıkları kurum türlerine göre, demografik değişkenlere göre farklılık gösterdiği saptanmıştır.

Kızılırmak (2015) çalışmasında genç yetişkinlerin yaşamda anlam düzeyleri ile maneviyat düzeyleri ve beş faktör kişilik özelliği arasındaki ilişki incelemiştir. Araştırmaya 19 – 29 yaş arasında, 185’i kadın, 130’u erkek olmak üzere toplam 315 kişi katılmıştır. Veri toplama araçları olarak, Kişisel Bilgi Formu, Yaşamda Anlam Ölçeği, Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi ile Mizaç ve Karakter Envanteri’nin alt ölçeği olan Kendini Açma Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda genç yetişkinlerin yaşamda anlam varlığı ve anlam arayışı düzeylerinin cinsiyet açısından farklılık göstermediği bulunurken; Kişilik özellikleri ile yaşamda anlamın varlığı arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken; yaşamda anlam arayışı sorumluluk ve deneyime açıklık kişilik özelliği ile ilişkili bulunmuştur.

Uysal (2015) çalışmasında öğretmenlerin sahip oldukları kişilik özellikleri ve mesleklerine ne düzeyde değer verdiklerini belirlemek ve öğretmenlerin kişilik özelliklerinin işleri üzerindeki değerini araştırmak amacı ile yapılmıştır. İlkokullarda görev yapan 321 öğretmen çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır. Çalışma sonucunda öğretmenlerin çok yüksek düzeyde değilse de yüksek düzeyde işlerine değer verdikleri, en düşük duygusal dengesizlik kişilik özelliğine, en yüksek açıklık kişilik özelliğini taşıdıkları, orta düzeyde ise dışadönüklük, geçimlilik, sorumluluk kişilik özelliklerini taşıdıkları sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin kişilik özellikleri ile işlerine verdikleri değer arasında anlamlı ilişkilerin olduğu görülmüştür.

Alan ve Baykal (2018) çalışmalarında hemşire yöneticilerinin kişisel özelliklerini ve bunları etkileyen kişisel ve profesyonel faktörleri belirlemeyi amaçlamaktadır. Çalışma grubu, Marmara Bölgesi’ndeki kentlerde, devlet hastaneleri sendikasına bağlı hastanelerde idari görevlerde çalışan hemşirelerden, araştırma ve üniversiteler

ve özel hastanelere bağı hastanelerden oluşmaktadır. Hemşire yöneticileri beş faktörlü kişilik envanteri ortalama puanları ile kişisel ve profesyonel özellikler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmuştur.

2.5.1 Yurtdışında Yapılmış Çalışmalar

Schnell ve Becker (2006) kişilik ve yaşamda anlamın anlamlılık ve anlam kaynağı boyutları arasındaki ilişkiyi üzerine çalışmalarını gerçekleştirmişlerdir. Araştırma sonucunda üç hipotez elde etmişlerdir: kişilik faktörleri anlamlılık üzerinde orta seviyede öngörülebilir olduğu, kişilik faktörlerinin anlam kaynaklarını anlamlılık ile öngördüğünü iddia ederken, son hipotez ise belirli anlam kaynaklarının kişilik faktörlerine göre tahmin edilmesinin olası olduğunu ifade etmektedir. Anlamlılıktaki varyansın %16'sı kişilik faktörleri ile açıklanabileceği saptanmıştır. Kişilik faktörlerinin anlam kaynakları üzerinden anlamlılık düzeyinin saptanması analizinde bir tek anlam kaynağının (kendini açma) aracılık etkisi görülmüştür. Kişilerin kişiliklerine bağımlı olarak anlama ait kaynaklara doğru yönelimli olduklarını göstermektedir. Kendini aşkınlık özelliğine sahip olan bireylerin hayatlarını anlamlı bir şekilde yaşamaya eğimli olduğu görülmüştür. Ayrıca bazı anlam kaynakları nevrotilik ile pozitif korelasyon gösterirken, bu bulgunun dikkatle incelenmesi ve daha fazla çalışılma yapılması gerektiği ifade edilmiştir.

Halama ve Dedova (2007) "Pozitif ruh sağlığının yordayıcı olarak yaşamın anlamı ve umut: Kişilik özellikleri tarafından öngörülme kalan varyansı açıklar mı?" başlıklı çalışmalarının örneklemini 16-19 yaşları arasında olan 148 adolesan oluşturmaktadır. Hiyerarşik regresyon analizleri sonucunda büyük beş özelliğin yaşam doyumu varyansını 26.1 açıkladığını ortaya koymuştur. Yaşama sevinci değişkeninin yüzde sekizinin temelinde ise umut değil hayatın anlamı yatmaktadır.

Steger, Kashdan, Sullivan ve Lorentz (2008) çok yönlüklü bir araştırma programında anlam arayışının ilişkilerini anlamaya yönelik çalışmalarında anlam arayışı ile iyi oluş, bilişsel üslup ve Büyük Beş, Büyük Üç, Yaklaşım / Kaçınma ve İlgi Modelleri arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Araştırma sonucunda anlam arayışını ve ilişkilerini anlamada temel kişilik eğilimlerinin önemli olduğu saptanmıştır.

Işık ve Üzbe (2015) farklı gelişim dönemindeki yetişkinlerin yaşamda anlam, kişilik özellikleri ve olumlu/olumsuz duygular arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma örneklemini 190 kadın, 145 erkek oluşturmaktadır. Çalışma sonucunda yaşamda anlamın varlığı ve yaşamda anlam arayışının olumlu duygular, dışadönüklük, deneyime açıklık, sorumluluk, uysal kişilik özellikleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Çalışmanın erken dönem yetişkinlerin yaşamdaki anlam arayışları, orta yaşlı yetişkinlerden veya yaşlı yetişkinlerden daha yüksek olduğu saptanmıştır. Uysallık ve sorumluluk kişilik özellikleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunurken, yaşamda anlamın varlığının deneyime açıklık ve duygusal dengesizlik kişilik özelliklerini olumlu yordadığı bulunmuştur. Yaşamda anlamın varlığının deneyime açıklık kişilik özelliğini ve olumsuz duyguları yordadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Sedaghat ve Abbasian-Fard (2018) çalışmalarının amacı Zamyad Şirketi'nde kaza geçiren ve geçirilmeyen bireylerin iş doyumunun, ruh sağlığının ve kişilik özelliklerinin karşılaştırılmasıdır. Çalışma örneklemini Tahran'daki 2500 şirket personeli oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda üç karakteristik bileşen (uzlaşım, yaşantılara açık olma, tedirginlik) arasında anlamlı fark olduğu görülmüştür. İş tatmini, sağlık bileşenleri açısından da fark bulunmuştur.

Hietalahti ve Tolvanen, Pulkkinen, ve Kokko (2018) orta yaşlı erkek ve kadınlarda kişilik özellikleri ile değerler arasındaki ilişkileri araştırdıkları çalışmalarında büyük beş kişilik özellikleri (nörotisizm, dışadönüklük, anlaşmazlık, vicdanlılık ve deneyime açıklık) ve 14 değer (toplumsal kaygı, hoşgörü, doğayı koruma, bakım, güvenilirlik, düşünce özerkliği, eylem özerkliği, uyarılma, hedonizm, başarı, gelenek, güvenlik, uygunluk ve güç) arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. 50 yaşındaki katılımcılar (kadın n = 107 ve erkek sayısı = 105) devam eden Finlandiya Uzun Süreli Kişilik ve Sosyal Gelişim Çalışması'ndan alınmıştır. Her iki cinsiyet arasında en açık pozitif ilişki, deneyime açıklık ile düşüncenin özerkliği arasında bulunurken, açıklıktan deneyime ve iktidar arasında en tutarlı negatif ilişki bulunmuştur.

Kreitler (2018) çalışmasının amacı Kreitler Anlam Sistemine dayanan kişilik özelliklerinin doğasına dair yeni bir anlayış sunmaktır. Anlam sisteminin ana yapıları anlam, anlam birimi ve anlam değişkenleri anlam birimidir. Kişilik özellikleri, anlam

tain etme eğilimi modelleri olarak tanımlanır. Çalışma sonucu dışadönüklük hakkındaki mevcut bilgilerin ışığında dışsallık ve doğrulamanın anlamlılığının farkına varılmasını sağladığı görülmüştür.

Marrero-Quevedo, Blanco-Hernández, Hernández-Cabrera (2018) çalışmalarının amacı bağlanma ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkileri tanımlamak ve bu ilişkilere aracılık eden kişilik özelliklerini analiz etmektir. Araştırma örneklemini 1403 yetişkin oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda güvenli bağlanma ve psikolojik iyi oluş arasında pozitif yönde ilişki bulunurken, endişeli ve önleyici bağlanma psikolojik iyi oluş ile negatif ilişkilidir. Büyük Beş kişilik özellikleri, özellikle de nevrozizm, benlik saygısı bağlanma yönelimleri ile güçlü bağlantılar göstermektedir. Bazı kişilik özellikleri -nörotizm, dışadönüklük, anlaşmazlık, benlik saygısı- farklı psikolojik iyi oluş boyutları için bağlanma yönelimlerinden daha büyük bir ilişkiye sahiptir.

Vespa ve arkadaşları (2018) kanser hastalarının aile bakıcılarının spiritüel iyi oluşa odaklanarak, palyatif ve tedavi edici bakım ortamlarında kişilik özellikleri ile yaşam kalitesi arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmalarına 199 kişi katılmıştır. Düşük manevi refahı yaşayan bakıcıların daha düşük yaşam kalitesine sahip oldukları ve kendi duygularının, kendi kendini kabul etmeleri gibi kişiliğin daha sorunlu intrapsişik yönlerine sahip olduklarının, kendi kendilerini reddetme ve kendileriyle temas halinde olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Whaite, Shensa, Sidani, Colditz ve Primack (2018) çalışmalarında artmış sosyal medya kullanımı, artmış gerçek yaşam sosyal izolasyonu ile doğrusal olarak ilişkilendirilse de bu ilişkilerin kişilik özelliklerine göre farklılık gösterip göstermediği bilinmediğini ifade ederek Amerika Birleşik Devletleri'nde genç yetişkinler arasında sosyal medya kullanımı, kişilik özellikleri ve sosyal izolasyon arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. 19-32 yaşları arasındaki 1768 genç yetişkinden oluşan ulusal temsili bir örneklemeyle, Sosyal izolasyonu 4 maddeli bir Hasta Raporlamalı Sonuç Ölçüm Bilgi Sistemi ölçeği ve 10 maddelik Büyük Beş Envanter'i kullanarak kişiliği kullanarak değerlendirmiştir. Dışadönüklük, uyumluluk sosyal izolasyon düşük oranda ilişkiliyken nörotizm yüksek oranda ilişkili bulunmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III. YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde çalışmanın evren ve örnekleme, veri toplama tekniği, veri toplama araçları, veri toplama araçlarının geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları, verilerin toplanması ve analizine dair bilgilere yer verilmiştir.

3.1 Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Araştırma Samsun ilinde çeşitli meslekleri icra eden bireyler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Holland tipolojisine göre ayrılan her bir tipten ulaşılması en mümkün olan dörder meslek çeşidi seçilmiş olup toplamda yirmi dört meslek çalışanı araştırma kapsamına alınmıştır.

Araştırmanın örnekleminin belirlenmesinde evrenini temsil edecek şekilde uygun örnekleme türlerinden olasılığa dayalı olmayan amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmanın evrenini Samsun'da çeşitli meslekleri icra eden Holland tipolojisine göre ayrılan araştırmacı kişilik tipine sahip akademisyen, fizikçi, doktor, matematikçi mesleklerinden toplam 106 kişi, sanatçı kişilik tipine sahip mimar, tiyatrocü, yazar, müzisyen mesleklerinden toplam 96 kişi, gerçekçi kişilik tipine sahip mühendis, beden eğitimi öğretmeni, veteriner, tamirci mesleklerinden toplam 94 kişi, sosyal kişilik tipine sahip hemşire, psikolojik danışman, öğretmen, sosyal hizmet uzmanı mesleklerinden toplam 146 kişi, girişimci kişilik tipine sahip esnaf, avukat, yönetici, sigortacı mesleklerinden toplam 91 kişi, gelenekçi kişilik tipine sahip muhasebeci, memur, polis, sekreter mesleklerinden toplam 91 kişi oluşturmaktadır. Araştırma katılımcılarını 328 kadın 296 erkek olmak üzere toplam 624 kişi oluşturmaktadır.

3.2 Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama araçları olarak katılımcılara Kişisel Bilgi Formu, Eysenck Kişilik Anketi -Gözden Geçirilmiş Kısaltılmış Formu ve Yaşamın Anlam Ölçeği verilmiştir.

3.2.1 Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu, araştırmaya katılan bireylerin demografik özelliklerinden cinsiyet, yaş, meslek, meslekte çalışma süresi, meslekten aldığı doyum, algılanan gelir düzeyi gibi değişkenlerini içermektedir.

3.2.2 Eysenck Kişilik Anketi -Gözden Geçirilmiş Kısaltılmış Formu

Eysenck Kişilik Anketi Gözden Geçirilmiş/Kısaltılmış Formu'nun (EKA-GGK) (Francis, Brown ve Philipchalk, 1992) Türkçe uyarlaması için geçerlik ve güvenilirlik çalışmasını Karancı, Dirik ve Yorulmaz (2007) gerçekleştirmiştir. EKA-GGK formunun öncelikle Türkçe'ye çeviri ve geri çeviri çalışmaları yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini dört ayrı üniversiteden 756 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. EKA-GGK ile birlikte Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ), Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları-Çocuk Formu (KAET-Ç), Korku Tarama Envanteri (KTE-III) de geçerlik değerlendirilmesi için uygulanmıştır. Sonuçlar ölçeğin Türk öğrenci örnekleminde güvenilirliği ve geçerliğini desteklediği yönündedir.

Yapılan faktör analizinde 24 ölçek maddesi orijinal ölçekle örtüşen şekilde nörotisizm, dışa dönüklük, psikotisizm ve yalan boyutları olmak üzere dört faktöre ayrılmıştır. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı dışa dönüklük, nörotisizm, psikotisizm ve yalan boyutları için sırasıyla .78, .65, .42, .64 ve test-tekrar test tutarlılığı ise yine sırasıyla .84, .82, .69 ve .69 olarak bulunmuştur.

3.2.3 Yaşam Anlamı Ölçeği

Steger, Frazier, Oishi, ve Kaler (2006) 'ın geliştirdiği Meaning in Life Questionnaire (MLQ) ölçeği Yaşamda Anlam Ölçeği adı ile (YAÖ) (Demirbaş, 2010) tarafından Türkçe'ye uyarlanıp geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmış daha sonra aynı ölçek Yaşam Anlamı Ölçeği adı ile (YAÖ) (Akın ve Taş, 2015) tarafından tekrar Türkçe'ye uyarlanıp geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Bu araştırmada çalışma örneklemini açısından hangi ölçeğin kullanılacağı belirlenmesi amacı ile

çalışma örneklemini temsil edecek kriterlere sahip 66 kişi üzerinde testlerin geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır. 66 kişiden elde edilen veriler sonucunda Yaşam Anlamı Ölçeği ile (YAÖ) (Akın ve Taş, 2010) Cronbach Alfa katsayısı .79 olarak bulunurken; Yaşamda Anlam Ölçeği adı ile (YAÖ) (Demirbaş, 2010) Cronbach Alfa katsayısı .74 bulunmuştur. İki ölçek karşılaştırıldığında Cronbach Alfa katsayısı daha yüksek olan Yaşam Anlamı Ölçeği'nin (YAÖ) (Akın ve Taş, 2015) çalışma için seçilmiştir.

Steger, Frazier, Oishi, ve Kaler (2006) 'ın geliştirdiği Yaşam Anlamı Ölçeği'nin (YAÖ) (Akın ve Taş, 2010) tarafından Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışmasında 356 üniversite öğrencisinden elde edilen verilere açıklayıcı faktör analizi yapılarak 10 maddenin toplam varyansın %57'sini açıkladığı ve maddelerin mevcut anlam ve aranan anlam şeklinde iki alt boyutta toplandığı görülmüştür. YAÖ'nün iç tutarlılık güvenilirlik katsayıları mevcut anlam alt ölçeği için .77, aranan anlam alt ölçeği için .83 olarak bulunmuştur. Dört hafta arayla elde edilen test-tekrar test güvenilirlik katsayısı ise mevcut anlam alt ölçeği için .89, aranan anlam alt ölçeği için .92 olarak elde edilmiştir. Ölçeğin 10 madde için madde toplam korelasyon yükleri .54 ile .77 arasında sıralanmaktadır (Akın ve Taş, 2015). Sonuçlar ölçeğin (YAÖ) Türkçe formunun geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir.

3.3 Verilerin Toplanması Analizi ve Değerlendirilmesi

Araştırmada kullanılan ölçme aracı ile toplanan veriler, araştırmanın amacı doğrultusundan betimsel ve ilişkisel istatistikî işlemlere tabi tutulmuştur. Araştırmada kullanılan verilerin toplanması, analizi ve değerlendirmesi Mayıs 2018-Ekim 2018 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Veriler Sosyal Bilimler için Veri Analizi Programı 23 (SPSS 23) kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma ilk sekiz hipotezinin test edilebilmesi amacıyla çift yönlü varyans analizi, dokuzuncu ve onuncu hipotezlerinin test edilebilmesi amacıyla çoklu regresyon analizi tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Analizler gerçekleştirilmeden önce verilerin doğruluğu, kayıp ve aykırı değerler, çift yönlü varyans analizlerinin varsayımları olan normallik ve varyansların homojenliği, regresyon analizinin varsayımları olan regresyon hatalarının normalliği, doğrusallık, eş varyanslılık ve

çoklu doğrusallık varsayımları incelenmiştir. Veri setinde frekans dağılımları incelendiğinde tüm değerlerin beklenen değer aralıklarında olduğu görülmüştür. Verisetinde kayıp değere rastlanmamıştır. Psikotizm alt ölçeğinde bir tek değişkenli aykırı değer tespit edilerek veri setinden çıkarılmıştır (Tabachnick ve Fidell, 2014). Normallik varsayımı örneklem büyüklüğü dikkate alınarak çarpıklık ve basıklık değerleri incelenerek kontrol edilmiş ve çarpıklık ve basıklık değerlerinin genel olarak -2 ile +2 aralığında değiştiği, başka bir ifadeyle verilerin normale yakın bir dağılım gösterdiği görülmüştür (Field, 2013; George ve Mallery, 2016; Pallant, 2013; Pituch ve Stevens, 2016). Varyansların homojenliği varsayımı Levene testiyle kontrol edildiğinde bazı analizlerde ihlal edildiği gözlemlenmiştir. Ancak grup standart sapma değerleri ve grup ortalamaları kullanılarak oluşturulan Spread vs. level plot grafikleri incelendiğinde grupların saçılma diyagramlarında belirgin bir farklılık gözlemlenmemiştir. Howell'a göre (2013) gruplar arasındaki en büyük varyansın en küçük varyansa oranı dört ve altında olduğunda varyans analizi sonuçlarının geçerli olacağını belirtmiştir. Tüm analizlerde bu oranını dördün altında olduğu görülmüştür. Aynı zamanda, işlem sonrası Tukey HSD testi sonuçları, varyansların homojenliği ihlal edildiğinde kullanılması önerilen Games-Howell testi sonuçlarıyla karşılaştırılmış ve tamamen aynı olduğu görülmüştür. Bu nedenle, temel etki analizlerinde Tukey HSD testi sonuçları rapor edilmiştir. Ortak etki anlamlı olduğunda ortak etkinin kaynağını belirleyebilmek amacıyla bağımsız örneklem için t testi kullanılmıştır. Regresyon analizlerin varsayımları olan regresyon hatalarının normallığı, doğrusallık, eş varyanslılık ve çoklu doğrusallık varsayımları her bir meslek tipi için gerçekleştirilen analizlerde grafikler aracılığıyla incelenmiş ve karşılandığı görülmüştür. Tüm analizlerde $p < .05$ anlamlılık düzeyi kullanılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

IV. BULGULAR

Bu bölümde denenceleri test etmek üzere yapılan istatistiksel analizlere ve bu analizler sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

4.1 Denence 1'e Dair Bulgular

Çeşitli meslekleri icra eden bireylerin yaşamda mevcut anlam düzeyleri ile Holland'ın meslek tipleri ve cinsiyete göre anlamlı düzeyde fark göstermemektedir.

Tablo 2'de mevcut anlam puanlarının meslek grubu ve cinsiyete göre ortalama ve standart sapma değerleri görülmektedir. Katılımcıların mevcut anlam puanlarının meslek tipi ve cinsiyet temel etkisine ve her iki değişkeninin ortak etkisine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla çift yönlü varyans analizi (ANOVA) gerçekleştirilmiştir. Mesleki tip ortalama ve standart sapma değerleri, mevcut anlama ilişkin gerçekleştirilen tüm analizlerde aynı olduğundan sadece ilk verilen tabloda rapor edilmiştir. Gerçekleştirilen çift yönlü ANOVA sonuçları Tablo 3'te görülmektedir.

Tablo 2. Meslek Tipi ve Cinsiyete Göre Çeşitli Meslekleri İcra Eden Bireylerin Mevcut Anlam Puanlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmalar

	Kadın		Erkek		Mesleki Tip	
	$\bar{x}$	S.s	$\bar{x}$	S.s	$\bar{x}$	S.s
Araştırmacı	14.29	5.77	12.75	6.44	13.71	6.05
Sanatçı	13.18	5.50	15.48	7.12	14.43	6.50
Gerçekçi	17.37 _a	7.40	13.79 _b	7.33	15.23	7.53
Sosyal	13.80	6.89	13.33	6.13	13.68	6.69
Girişimci	14.47	7.96	16.39	9.03	15.71	8.67
Geleneksel	14.00	5.77	14.36	7.51	14.21	6.81
Toplam	14.32	6.61	14.51	7.50	14.41	7.04

Not: a > b.

Tablo 2’de görüldüğü gibi araştırmacı meslek tipine sahip kadınların mevcut anlam puan ortalamaları ($\bar{x}=14.29$), araştırmacı meslek tipine sahip erkeklerin mevcut anlam puan ortalamalarından ($\bar{x}=12.75$) daha yüksektir. Sanatçı meslek tipine sahip kadınların mevcut anlam puan ortalamaları ($\bar{x}=13.18$), sanatçı meslek tipine sahip erkeklerin mevcut anlam puan ortalamalarından ($\bar{x}=15.48$) daha düşüktür. Gerçekçi meslek tipine sahip kadınların mevcut anlam puan ortalamaları ($\bar{x}=17.37_a$), gerçekçi meslek tipine sahip erkeklerin mevcut anlam puan ortalamalarından ($\bar{x}=13.79_b$) daha yüksektir. Sosyal meslek tipine sahip kadınların mevcut anlam puan ortalamaları ($\bar{x}=13.80$), sosyal meslek tipine sahip erkeklerin mevcut anlam puan ortalamalarından ($\bar{x}=13.33$) daha yüksektir. Girişimci meslek tipine sahip kadınların mevcut anlam puan ortalamaları ($\bar{x}=14.47$), girişimci meslek tipine sahip erkeklerin mevcut anlam puan ortalamalarından ($\bar{x}=16.39$) daha düşüktür. Geleneksel meslek tipine sahip kadınların mevcut anlam puan ortalamaları ($\bar{x}=14.00$), geleneksel meslek tipine sahip erkeklerin mevcut anlam puan ortalamalarından ($\bar{x}=14.36$) daha düşüktür.

Tablo 3. Meslek Tipi ve Cinsiyete Göre Çeşitli Meslekleri İcra Eden Bireylerin Mevcut Anlam Puanlarına İlişkin Çift Yönlü ANOVA Sonuçları

Kaynak	<i>sd</i>	K.O	<i>F</i>	<i>p</i>	Kısmi η^2
Meslek Tipi (A)	5	74.11	1.51	.184	.012
Cinsiyet (B)	1	3.97	.08	.776	.000
A × B	5	110.92	2.26	.047*	.018
Hata	612	49.01			

Not: KO=Kareler Ortalaması, Kısmi η^2 = Etki Büyüklüğü, $p < .05^*$.

Tablo 3’te görüldüğü gibi çift yönlü ANOVA sonucunda meslek tipi ($F(5, 612) = 1.51, p > .05$, kısmi $\eta^2 = .012$), cinsiyet ($F(1, 612) = .08, p > .05$, kısmi $\eta^2 = .000$) temel etkisi anlamlı değilken, meslek tipi ve cinsiyet ($F(5, 612) = 2.26, p < .05$, kısmi $\eta^2 = .018$) ortak etkisi anlamlıdır. Etkileşimin kaynağını belirlemek için gerçekleştirilen bağımsız örneklem için *t*-testi basit etki analizleri sonucunda gerçekçi meslek tipolojisine sahip mesleklerde çalışan kadınların mevcut anlam puanlarının gerçekçi meslek tipolojisine sahip mesleklerde çalışan erkeklerden anlamlı bir şekilde yüksek olduğu görülmüştür ($t(92) = 2.32, p < .05$).

4.2 Denence 2'ye Dair Bulgular

Çeşitli meslekleri icra eden bireylerin yaşamda mevcut anlam düzeyleri Holland'ın meslek tipleri ve öğrenim düzeyine göre anlamlı düzeyde fark göstermemektedir.

Tablo 4'te anlamın varlığı puanlarının meslek tipi ve öğrenim düzeyine göre ortalama ve standart sapma değerleri görülmektedir. Katılımcıların mevcut anlam puanlarının meslek tipi ve öğrenim düzeyi temel etkisine ve her iki değişkeninin ortak etkisine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla çift yönlü ANOVA gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen çift yönlü ANOVA sonuçları Tablo 5'de görülmektedir.

Tablo 4. Meslek Tipi ve Öğrenim Düzeyine Göre Çeşitli Meslekleri İcra Eden Bireylerin Mevcut Anlam Puanlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmalar

	Lise ve altı		Üniversite		Lisansüstü	
	$\bar{x}$	S.s	$\bar{x}$	S.s	$\bar{x}$	S.s
Araştırmacı	9.50	6.36	14.96	5.87	12.57	6.04
Sanatçı	17.13	7.45	15.25	6.32	11.78	6.01
Gerçekçi	14.67	4.27	15.93	8.08	13.19	6.15
Sosyal	14.89	7.03	13.60	6.75	13.63	6.53
Girişimci	16.11	9.71	16.45	8.63	12.40	7.18
Geleneksel	14.75	6.70	14.39	6.80	11.43	7.48
Toplam	15.36 _a	7.61	14.90 _a	7.14	12.61 _b	6.25

Not: a > b.

Tablo 4'te görüldüğü gibi araştırmacı meslek grubunda olup lise ve altı öğrenim düzeyine sahip olanların mevcut anlam puan ortalamaları ($\bar{x}$ =9.50), lisansüstü öğrenim düzeyine sahip olanların mevcut anlam puan ortalamaları ($\bar{x}$ =12.57) göz önüne alındığında üniversite öğrenim düzeyine sahip olanların mevcut anlam puan ortalamaları ($\bar{x}$ =14.96) daha yüksektir. Sanatçı meslek tipinde olup lise ve altı öğrenim düzeyine sahip olanların mevcut anlam puan ortalamaları ($\bar{x}$ =17.13), üniversite öğrenim düzeyine sahip olanların mevcut anlam puan ortalamalarından ($\bar{x}$ =15.25) ve lisansüstü öğrenim düzeyine sahip olanların mevcut anlam puan ortalamalarından ($\bar{x}$ =11.78) daha yüksek bulunmuştur. Gerçekçi meslek tipinde olup lise ve altı öğrenim düzeyine sahip olanların mevcut anlam puan ortalamaları

($\bar{x}$ =14.67) ve lisansüstü öğrenim düzeyine sahip olanların mevcut anlam puan ortalamaları ($\bar{x}$ =13.19) üniversite öğrenim düzeyine sahip olanların mevcut anlam puan ortalamalarından ($\bar{x}$ =15.93) daha düşüktür. Sosyal meslek tipinde olup lise ve altı öğrenim düzeyine sahip olanların mevcut anlam puan ortalamaları ($\bar{x}$ =14.89), üniversite öğrenim düzeyine sahip olanların mevcut anlam puan ortalamalarından ($\bar{x}$ =13.60) ve lisansüstü öğrenim düzeyine sahip olanların mevcut anlam puan ortalamalarından ($\bar{x}$ =13.63) daha yüksek bulunmuştur. Girişimci meslek tipinde olup üniversite öğrenim düzeyine sahip olanların mevcut anlam puan ortalamaları ($\bar{x}$ =16.45), lise ve altı öğrenim düzeyine sahip olanların mevcut anlam puan ortalamalarından ($\bar{x}$ =16.11) ve lisansüstü öğrenim düzeyine sahip olanların mevcut anlam puan ortalamalarından ($\bar{x}$ =12.40) daha yüksek bulunmuştur. Geleneksel meslek tipinde olup lise ve altı öğrenim düzeyine sahip olanların mevcut anlam puan ortalamaları ($\bar{x}$ =14.75), üniversite öğrenim düzeyine sahip olanların mevcut anlam puan ortalamalarından ($\bar{x}$ =14.39) ve lisansüstü öğrenim düzeyine sahip olanların mevcut anlam puan ortalamalarından ($\bar{x}$ =11.43) daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 5. Meslek Tipi ve Öğrenim Düzeyine Göre Çeşitli Meslekleri İcra Eden Bireylerin Mevcut Anlam Puanlarına İlişkin Çift Yönlü ANOVA Sonuçları

Kaynak	<i>sd</i>	K.O	<i>F</i>	<i>p</i>	Kısmi η^2
Meslek Tipi (A)	5	26.60	.54	.744	.004
Öğrenim düzeyi (B)	2	272.49	5.56	.004**	.018
A × B	10	28.17	.58	.835	.009
Hata	606	48.99			

Not: KO=Kareler Ortalaması, Kısmi η^2 = Etki Büyüklüğü, $p < .01^{**}$.

Tablo 5'te görüldüğü gibi çift yönlü ANOVA sonucunda meslek tipi ($F(5, 606) = .54, p > .05, \text{kısmi } \eta^2 = .004$) ve meslek tipi ve öğrenim düzeyi ortak etkisi ($F(10, 606) = .58, p > .05, \text{kısmi } \eta^2 = .009$) anlamlı değilken, öğrenim düzeyi ($F(2, 612) = 2.26, p < .01, \text{kısmi } \eta^2 = .018$) temel etkisi anlamlıdır. Farklılığın kaynağını tespit etmek amacıyla öğrenim düzeylerine ilişkin gerçekleştirilen işlem sonrası Tukey HSD testleri sonucunda lisansüstü eğitim düzeyine sahip bireylerin (*Ort.*: 12.61) mevcut anlam puanlarının üniversite mezunu (*Ort.*: 14.90) ve lise ve altı (*Ort.*: 15.36) mezunu olan bireylerden anlamlı bir şekilde düşük olduğu bulunmuştur.

Üniversite mezunu ve lise ve altı öğrenim düzeyine sahip bireylerin mevcut anlam puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

4.3 Denence 3'e Dair Bulgular

Çeşitli meslekleri icra eden bireylerin yaşamda mevcut anlam düzeyleri Holland'ın meslek tipleri ve meslekten alınan doyuma göre anlamlı düzeyde fark göstermektedir.

Tablo 6'da mevcut anlam puanlarının meslek tipi ve meslekten alınan doyuma göre ortalama ve standart sapma değerleri görülmektedir. Katılımcıların mevcut anlam puanlarının meslek tipi ve meslekten doyum alma durumu temel etkisine ve her iki değişkeninin ortak etkisine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla çift yönlü ANOVA gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen çift yönlü ANOVA sonuçları Tablo 7'de görülmektedir.

Tablo 6. Meslek Tipi ve Doyuma Göre Çeşitli Meslekleri İcra Eden Bireylerin Mevcut Anlam Puanlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmalar

Meslek Tipi	Evet		Hayır	
	$\bar{X}$	S.s	$\bar{X}$	S.s
Araştırmacı	13.12	5.98	17.27	5.31
Sanatçı	13.97	6.71	15.72	5.79
Gerçekçi	14.90	7.54	16.07	7.59
Sosyal	13.36	6.91	14.76	5.89
Girişimci	14.79	8.54	18.16	8.72
Geleneksel	13.07	7.01	16.03	6.13
Toplam	13.40 _b	7.07	16.17 _a	6.68

Not: a> b.

Tablo 6'da görüldüğü gibi araştırmacı meslek tipine sahip olup mesleğinden doyum alanların mevcut anlam puan ortalamaları $\bar{X}=13.12$, mesleğinden doyum almayanların mevcut anlam puan ortalamaları $\bar{X}=17.27$ 'dir. Sanatçı meslek tipine sahip olup mesleğinden doyum alanların mevcut anlam puan ortalamaları $\bar{X}=13.97$, mesleğinden doyum almayanların mevcut anlam puan ortalamaları $\bar{X}=15.72$ 'dir. Gerçekçi meslek tipine sahip olup mesleğinden doyum alanların mevcut anlam puan

ortalamları $\bar{X}=14.90$, mesleğinden doyum almayanların mevcut anlam puan ortalamaları $\bar{X}=16.07$ 'dir. Sosyal meslek tipine sahip olup mesleğinden doyum alanların mevcut anlam puan ortalamaları $\bar{X}=13.36$) mesleğinden doyum almayanların mevcut anlam puan ortalamaları $\bar{X}=14.76$ 'dır. Girişimci meslek tipine sahip olup mesleğinden doyum alanların mevcut anlam puan ortalamaları $\bar{X}=14.79$, mesleğinden doyum almayanların mevcut anlam puan ortalamaları $\bar{X}=18.16$ 'dır. Geleneksel meslek tipine sahip olup mesleğinden doyum alanların mevcut anlam puan ortalamaları $\bar{X}=13.07$ mesleğinden doyum almayanların mevcut anlam puan ortalamaları $\bar{X}=16.03$ 'tür.

Tablo 7. Meslek Tipi ve Doyuma Göre Çeşitli Meslekleri İcra Eden Bireylerin Mevcut Anlam Puanlarına İlişkin Çift Yönlü ANOVA Sonuçları

Kaynak	<i>sd</i>	K.O	<i>F</i>	<i>p</i>	Kısmi η^2
Meslek Tipi (A)	5	57.74	1.19	.315	.010
Doyum (B)	1	677.69	13.92	.001***	.022
A × B	5	24.92	.51	.768	.004
Hata	612	48.70			

Not: KO=Kareler Ortalaması, Kısmi η^2 = Etki Büyüklüğü, $p < .001$ ***.

Tablo 7'de görüldüğü gibi çift yönlü varyans analizi sonucunda meslek tipi ($F(5, 612) = 1.19, p > .05$, kısmi $\eta^2 = .010$) meslek tipine ve meslekten doyum alma durumu ($F(5, 612) = .51, p > .05$, kısmi $\eta^2 = .004$) ortak etkisi anlamlı değilken, meslekten doyum alma durumu ($F(1, 612) = 13.92, p < .001$, kısmi $\eta^2 = .022$) temel etkisi anlamlıdır. Tablo 6'de görüldüğü gibi, mesleklerinden doyum almayan bireylerin ($\bar{X}=16.17$) mevcut anlam puanları mesleklerinden doyum alan bireylerin ($\bar{X}=13.40$) mevcut anlam puanlarından anlamlı bir şekilde yüksektir.

4.4 Denence 4'e Dair Bulgular

Çeşitli meslekleri icra eden bireylerin yaşamda mevcut anlam düzeyleri Holland'ın meslek tipleri ve algılanan gelir durumuna göre anlamlı düzeyde fark göstermektedir.

Tablo 8'de mevcut anlam puanlarının meslek tipi ve algılanan gelir düzeyine göre ortalama ve standart sapma değerleri görülmektedir. Katılımcıların mevcut anlam puanlarının meslek tipi ve algılanan gelir düzeyi temel etkisine ve her iki

değişkeninin ortak etkisine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla çift yönlü ANOVA gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen çift yönlü ANOVA sonuçları Tablo 9’da görülmektedir.

Tablo 8. Meslek Tipi ve Algılanan Gelir Düzeyine Göre Çeşitli Meslekleri İcra Eden Bireylerin Mevcut Anlam Puanlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmalar

	Düşük		Orta		Yüksek	
	$\bar{X}$	S.s	$\bar{X}$	S.s	$\bar{X}$	S.s
Araştırmacı	16.00	6.35	13.75	5.70	12.86	6.24
Sanatçı	17.08	6.68	14.66	6.65	13.27	6.12
Gerçekçi	18.53	10.34	14.79	6.49	14.17	6.87
Sosyal	16.11	6.98	13.37	6.53	12.69	6.56
Girişimci	15.63	8.52	16.85	9.34	13.84	7.38
Geleneksel	12.92	6.59	14.59	7.09	14.14	6.57
Toplam	16.17 _a	7.63	14.59	7.10	13.41 _b	6.55

Not: a > b.

Tablo 8’de görüldüğü gibi araştırmacı meslek tipinde olup düşük gelir düzeyine sahip olanların puan ortalamaları ($\bar{X}$ =16.00), orta gelir düzeyine sahip olanların mevcut anlam puan ortalamalarından ($\bar{X}$ =13.75) ve yüksek gelir düzeyine sahip olanların mevcut anlam puan ortalamalarından ($\bar{X}$ =12.86) daha yüksektir. Sanatçı meslek tipinde olup düşük gelir düzeyine sahip olanların mevcut anlam puan ortalamaları ($\bar{X}$ =17.08), orta gelir düzeyine sahip olanların mevcut anlam puan ortalamalarından ($\bar{X}$ =14.66) ve yüksek gelir düzeyine sahip olanların mevcut anlam puan ortalamalarından ($\bar{X}$ =13.27) daha yüksektir. Gerçekçi meslek tipinde olup düşük gelir düzeyine sahip olanların mevcut anlam puan ortalamaları ($\bar{X}$ =18.53), orta gelir düzeyine sahip olanların mevcut anlam puan ortalamalarından ($\bar{X}$ =14.79) ve yüksek gelir düzeyine sahip olanların mevcut anlam puan ortalamalarından ($\bar{X}$ =14.17) daha yüksektir. Sosyal meslek tipinde olup düşük gelir düzeyine sahip olanların mevcut anlam puan ortalamaları ($\bar{X}$ =16.11), orta gelir düzeyine sahip olanların mevcut anlam puan ortalamalarından ($\bar{X}$ =13.37) ve yüksek gelir düzeyine sahip olanların mevcut anlam puan ortalamalarından ($\bar{X}$ =12.69) daha yüksektir. Girişimci meslek tipinde olup orta gelir düzeyine sahip olanların mevcut anlam puan

ortalamları ($\bar{X}=16.85$) düşük gelir düzeyine sahip olanların mevcut anlam puan ortalamalarından ($\bar{X}=15.63$) ve yüksek gelir düzeyine sahip olanların mevcut anlam puan ortalamalarından ($\bar{X}=13.84$) daha yüksektir. Geleneksel meslek tipinde olup orta gelir düzeyine sahip olanların mevcut anlam puan ortalamaları ($\bar{X}=14.59$) düşük gelir düzeyine sahip olanların mevcut anlam puan ortalamalarından ($\bar{X}=12.92$) ve yüksek gelir düzeyine sahip olanların mevcut anlam puan ortalamalarından ($\bar{X}=14.14$) daha yüksektir.

Tablo 9. Meslek Tipi ve Algılanan Gelir Düzeyine Göre Çeşitli Meslekleri İcra Eden Bireylerin Mevcut Anlam Puanlarına İlişkin Çift Yönlü ANOVA Sonuçları

Kaynak	<i>sd</i>	K.O	<i>F</i>	<i>p</i>	Kısmi η^2
Meslek Tipi (A)	5	50.65	1.04	.396	.008
Algılanan Gelir (B)	2	207.45	4.24	.015*	.014
A × B	10	24.43	.70	.722	.011
Hata	606	48.94			

Not: KO=Kareler Ortalaması, Kısmi η^2 = Etki Büyüklüğü, $p < .05^*$.

Tablo 9’da görüldüğü gibi çift yönlü ANOVA sonucunda meslek tipi ($F(5, 606) = 1.04, p > .05$, kısmi $\eta^2 = .008$) ve meslek tipi ve algılanan gelir düzeyi ortak etkisi ($F(10, 606) = .70, p > .05$, kısmi $\eta^2 = .011$) anlamlı değilken, algılanan gelir düzeyi ($F(5, 612) = 4.24, p < .01$, kısmi $\eta^2 = .018$) temel etkisi anlamlıdır. Farklılığın kaynağını tespit etmek amacıyla algılanan gelir düzeyine ilişkin gerçekleştirilen işlem sonrası Tukey HSD testleri sonucunda algılanan gelir düzeyi düşük olan bireylerin ($\bar{X}=16.17$) mevcut anlam puanlarının algılanan gelir düzeyi yüksek olan bireylerden ($\bar{X}= 13.4114.90$) anlamlı bir şekilde yüksek olduğu bulunmuştur. Diğer grupların mevcut anlam puanları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

4.5 Denence 5’e Dair Bulgular

Çeşitli meslekleri icra eden bireylerin yaşamda aranan anlam düzeyleri ile Holland’ın meslek tipleri ve cinsiyete göre anlamlı düzeyde fark göstermektedir.

Tablo 10’da aranan anlam puanlarının meslek tipi ve cinsiyete göre ortalama ve standart sapma değerleri görülmektedir. Katılımcıların aranan anlam puanlarının meslek tipi ve cinsiyete temel etkisine ve her iki değişkeninin ortak etkisine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla çift yönlü ANOVA

gerçekleştirilmiştir. Meslek tiplerinin ortalama ve standart sapma değerleri tüm diğer analizlerde aynı olduğundan sadece Tablo 10'da rapor edilmiştir. Gerçekleştirilen çift yönlü ANOVA sonuçları Tablo 11'de görülmektedir.

Tablo 10. Meslek Tipi ve Cinsiyete Göre Çeşitli Meslekleri İcra Eden Bireylerin Aranan Anlam Puanlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmalar

	Kadın		Erkek		Mesleki Tip	
	$\bar{x}$	S.s	$\bar{x}$	S.s	$\bar{x}$	S.s
Araştırmacı	18.12	6.96	16.48	6.66	17.50 _b	6.87
Sanatçı	16.50	7.18	17.79	6.80	17.20 _b	6.97
Gerçekçi	17.82	7.38	18.46	7.29	18.20	7.30
Sosyal	17.53	7.29	17.25	7.80	17.46 _b	7.39
Girişimci	21.06	9.81	20.93	8.12	20.98 _a	8.70
Geleneksel	14.92	7.52	19.62	7.66	17.66 _b	7.91
Toplam	17.59	7.62	18.63	7.52	18.08	7.58

Not: a > b.

Tablo 10'da görüldüğü gibi araştırmacı meslek tipine sahip kadınların aranan anlam puan ortalamaları ($\bar{x}$ =18.12), araştırmacı meslek tipine sahip erkeklerin aranan anlam puan ortalamalarından ($\bar{x}$ =16.48) daha yüksektir. Sanatçı meslek tipine sahip kadınların aranan anlam puan ortalamaları ($\bar{x}$ =16.50), sanatçı meslek tipine sahip erkeklerin aranan anlam puan ortalamalarından ($\bar{x}$ =17.79) daha düşüktür. Gerçekçi meslek tipine sahip kadınların aranan anlam puan ortalamaları ($\bar{x}$ =17.82), gerçekçi meslek tipine sahip erkeklerin aranan anlam puan ortalamalarından ($\bar{x}$ =18.46) daha düşüktür. Sosyal meslek tipine sahip kadınların aranan anlam puan ortalamaları ($\bar{x}$ =17.53), sosyal meslek tipine sahip erkeklerin aranan anlam puan ortalamalarından ($\bar{x}$ =17.25) daha yüksektir. Girişimci meslek tipine sahip kadınların aranan anlam puan ortalamaları ($\bar{x}$ =21.06), girişimci meslek tipine sahip erkeklerin aranan anlam puan ortalamalarından ($\bar{x}$ =20.93) daha yüksektir. Geleneksel meslek tipine sahip kadınların aranan anlam puan ortalamaları ($\bar{x}$ =14.92), geleneksel meslek tipine sahip erkeklerin aranan anlam puan ortalamalarından ($\bar{x}$ =19.62) daha düşüktür.

Tablo 11. Meslek Tipi ve Cinsiyete Göre Çeşitli Meslekleri İcra Eden Bireylerin Aranan Anlam Puanlarına İlişkin Çift Yönlü ANOVA Sonuçları

Kaynak	<i>sd</i>	K.O	<i>F</i>	<i>p</i>	Kısmi η^2
Meslek Tipi (A)	5	190.60	3.40	.005**	.027
Cinsiyet (B)	1	81.94	1.46	.227	.002
A $\times$ B	5	108.00	1.93	.088	.016
Hata	612				

Not: KO=Kareler Ortalaması, Kısmi η^2 = Etki Büyüklüğü, $p < .01$ **.

Tablo 11’de görüldüğü gibi çift yönlü ANOVA sonucunda meslek tipi ($F(5, 612) = 3.40, p < .01$, kısmi $\eta^2 = .027$) temel etkisi anlamlıyken, cinsiyet ($F(1, 612) = 1.46, p > .05$, kısmi $\eta^2 = .002$) temel etkisi ve meslek tipi ve cinsiyet ($F(5, 612) = 1.93, p < .05$, kısmi $\eta^2 = .016$) ortak etkisi anlamlı değildir. Farklılığın kaynağını tespit etmek amacıyla meslek tiplerine ilişkin gerçekleştirilen işlem sonrası Tukey HSD testleri sonucunda, girişimci meslek tipine sahip işlerde çalışan bireylerin aranan anlam puanlarının ($\bar{x}=20.98$), araştırmacı ($\bar{x}= 17.50$), sanatçı ($\bar{x}= 17.20$), sosyal ($\bar{x}= 17.46$) ve geleneksel ($\bar{x}=17.66$) meslek tipine sahip işlerde çalışan bireylerden anlamlı bir şekilde yüksek olduğu bulunmuştur. Diğer tipler arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

4.6 Denence 6’ya Dair Bulgular

Çeşitli meslekleri icra eden bireylerin yaşamda aranan anlam düzeyleri Holland’ın meslek tipleri ve öğrenim düzeyine göre anlamlı düzeyde fark göstermektedir.

Tablo 12’de aranan anlam puanlarının meslek tipi ve öğrenim düzeyine göre ortalama ve standart sapma değerleri görülmektedir. Katılımcıların aranan anlam puanlarının meslek tipi ve öğrenim düzeyi temel etkisine ve her iki değişkeninin ortak etkisine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla çift yönlü varyans analizi gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen çift yönlü ANOVA sonuçları Tablo 13’te görülmektedir.

Tablo 12. Meslek Tipi ve Öğrenim Düzeyine Göre Çeşitli Meslekleri İcra Eden Bireylerin Aranan Anlam Puanlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmalar

	Lise ve altı		Üniversite		Lisansüstü	
	$\bar{x}$	<i>S.s</i>	$\bar{x}$	<i>S.s</i>	$\bar{x}$	<i>S.s</i>
Araştırmacı	28.50	9.19	18.13	7.01	16.41	6.30
Sanatçı	15.75	6.86	18.10	6.64	15.59	7.61
Gerçekçi	13.17	7.05	18.12	7.08	19.90	7.67
Sosyal	16.78	6.78	17.06	7.08	19.58	8.88
Girişimci	22.67	10.43	20.22	7.95	21.87	9.49
Geleneksel	20.08	9.56	17.15	7.69	18.71	7.41
Toplam	19.31	9.28	17.96	7.27	17.97	7.78

Not: a> b.

Tablo 12’de görüldüğü gibi araştırmacı meslek tipinde olup lise ve altı öğrenim düzeyine sahip olanların aranan anlam puan ortalamaları ($\bar{x}$ =28.50) üniversite öğrenim düzeyine sahip olanların aranan anlam puan ortalamaları ($\bar{x}$ =18.13) ve lisansüstü öğrenim düzeyine sahip olanların aranan anlam puan ortalamalarından ($\bar{x}$ =16.41) daha yüksektir. Sanatçı meslek tipinde olup üniversite öğrenim düzeyine sahip olanların aranan anlam puan ortalamaları ($\bar{x}$ =18.10) lise ve altı öğrenim düzeyine sahip olanların aranan anlam puan ortalamaları ($\bar{x}$ =15.75) ve lisansüstü öğrenim düzeyine sahip olanların aranan anlam puan ortalamalarından ($\bar{x}$ =15.59) daha yüksek bulunmuştur. Gerçekçi meslek tipinde olup lise ve altı öğrenim düzeyine sahip olanların aranan anlam puan ortalamaları ($\bar{x}$ =13.17), lisansüstü öğrenim düzeyine sahip olanların aranan anlam puan ortalamaları ($\bar{x}$ =19.90) ve üniversite öğrenim düzeyine sahip olanların aranan anlam puan ortalamalarından ($\bar{x}$ =18.12) daha düşüktür. Sosyal meslek tipinde olup lise ve altı öğrenim düzeyine sahip olanların aranan anlam puan ortalamaları ($\bar{x}$ =16.78), üniversite öğrenim düzeyine sahip olanların aranan anlam puan ortalamalarından ($\bar{x}$ =17.06) ve lisansüstü öğrenim düzeyine sahip olanların aranan anlam puan ortalamalarından ($\bar{x}$ =19.58) daha düşük bulunmuştur. Girişimci meslek tipinde olup üniversite öğrenim düzeyine sahip olanların aranan anlam puan ortalamaları ($\bar{x}$ =20.22), lise ve altı öğrenim düzeyine sahip olanların aranan anlam puan ortalamalarından ($\bar{x}$ =22.67)

ve lisansüstü öğrenim düzeyine sahip olanların aranan anlam puan ortalamalarından ($\bar{x}=21.87$) daha düşük bulunmuştur. Geleneksel meslek tipinde olup lise ve altı öğrenim düzeyine sahip olanların aranan anlam puan ortalamaları ($\bar{x}=20.08$), üniversite öğrenim düzeyine sahip olanların aranan anlam puan ortalamalarından ($\bar{x}=17.15$) ve lisansüstü öğrenim düzeyine sahip olanların aranan anlam puan ortalamalarından ($\bar{x}=18.71$) daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 13. Meslek Tipi ve Öğrenim Düzeyine Göre Çeşitli Meslekleri İcra Eden Bireylerin Aranan Anlam Puanlarına İlişkin Çift Yönlü ANOVA Sonuçları

Kaynak	<i>sd</i>	K.O	<i>F</i>	<i>p</i>	Kısmi η^2
Meslek Tipi (A)	5	205.01	3.67	.003**	.029
Öğrenim düzeyi (B)	2	37.30	.67	.514	.002
A × B	10	97.03	1.74	.070	.028
Hata	606	55.91			

Not: KO=Kareler Ortalaması, Kısmi η^2 = Etki Büyüklüğü, $p < .01$ **.

Tablo 13'te görüldüğü gibi çift yönlü ANOVA sonucunda meslek tipi ($F(5, 606) = 3.67, p < .01$, kısmi $\eta^2 = .029$) temel etkisi anlamlıyken, öğrenim düzeyi ($F(5, 612) = .67, p > .05$, kısmi $\eta^2 = .002$) temel etkisi ve meslek tipi ve öğrenim düzeyi ortak etkisi ($F(10, 606) = 1.78, p > .05$, kısmi $\eta^2 = .028$) anlamlı değildir. Farklılığın kaynağını tespit etmek amacıyla meslek tipine ilişkin gerçekleştirilen işlem sonrası Tukey HSD testleri sonucunda girişimci meslek tipine sahip işlerde çalışan bireylerin aranan anlam puanlarının ($\bar{x}= 20.98$), araştırmacı ($\bar{x}=17.50$), sanatçı ($\bar{x}=17.20$), sosyal ($\bar{x}=17.46$) ve geleneksel ($\bar{x}= 17.66$) meslek tipine sahip işlerde çalışan bireylerden anlamlı bir şekilde yüksek olduğu bulunmuştur. Diğer tipler arasında anlamlı bir fark yoktur.

4.7 Denence 7'ye Dair Bulgular

Çeşitli meslekleri icra eden bireylerin yaşamda aranan anlam düzeyleri Holland'ın meslek tipleri ve meslekten alınan doyuma göre anlamlı düzeyde fark göstermektedir.

Tablo 14'te aranan anlam puanlarının meslek tipi ve meslekten alınan doyuma göre ortalama ve standart sapma değerleri görülmektedir. Katılımcıların aranan anlam

puanlarının meslek tipi ve meslekten doyum alma temel etkisine ve her iki değişkeninin ortak etkisine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla çift yönlü ANOVA gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen çift yönlü ANOVA sonuçları Tablo 15’de görülmektedir.

Tablo 14. Meslek Tipi ve Doyuma Göre Çeşitli Meslekleri İcra Eden Bireylerin Aranan Anlam Puanlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmalar

	Evet		Hayır	
	$\bar{X}$	<i>S.s</i>	$\bar{X}$	<i>S.s</i>
Araştırmacı	16.86	7.00	21.40	4.40
Sanatçı	16.97	7.31	17.84	6.00
Gerçekçi	18.64	7.07	17.11	7.86
Sosyal	17.09	7.66	18.68	6.38
Girişimci	20.79	8.49	21.48	9.39
Geleneksel	18.32	8.17	16.60	7.47
Toplam	17.93	7.67	18.52	7.35

Tablo 14’te görüldüğü gibi araştırmacı meslek tipine sahip olup mesleğinden doyum alanların aranan anlam puan ortalamaları ($\bar{X}$ =16.86), mesleğinden doyum almayanların aranan anlam puan ortalamalarından ($\bar{X}$ =21.40) düşüktür. Sanatçı meslek tipine sahip olup mesleğinden doyum alanların aranan anlam puan ortalamaları ($\bar{X}$ =16.97), mesleğinden doyum almayanların aranan anlam puan ortalamalarından ($\bar{X}$ =17.84) daha düşüktür. Gerçekçi meslek tipine sahip olup mesleğinden doyum alanların aranan anlam puan ortalamaları ($\bar{X}$ =18.64), mesleğinden doyum almayanların aranan anlam puan ortalamaları ($\bar{X}$ =17.11)’dan daha yüksektir. Sosyal meslek tipine sahip olup mesleğinden doyum alanların aranan anlam puan ortalamaları ($\bar{X}$ =17.09), mesleğinden doyum almayanların aranan anlam puan ortalamalarından ($\bar{X}$ =18.68) daha düşüktür. Girişimci meslek tipine sahip olup mesleğinden doyum alanların aranan anlam puan ortalamaları ($\bar{X}$ =20.79), mesleğinden doyum almayanların aranan anlam puan ortalamalarından ($\bar{X}$ =21.48) daha düşüktür. Geleneksel meslek tipine sahip olup mesleğinden doyum alanların aranan anlam puan ortalamaları ($\bar{X}$ =18.32) mesleğinden doyum almayanların aranan anlam puan ortalamalarından ($\bar{X}$ =18.52) daha yüksektir.

Tablo 15. Meslek Tipi ve Doyuma Göre Çeşitli Meslekleri İcra Eden Bireylerin Aranan Anlam Puanlarına İlişkin Çift Yönlü ANOVA Sonuçları

Kaynak	<i>sd</i>	K.O	<i>F</i>	<i>p</i>	Kısmi η^2
Meslek Tipi (A)	5	153.44	2.73	.019*	.022
Doyum (B)	1	60.87	1.08	.299	.002
A × B	5	86.00	1.53	.179	.012
Hata	612	56.23			

Not: KO=Kareler Ortalaması, Kısmi η^2 = Etki Büyüklüğü, $p < .05^*$.

Tablo 15'te görüldüğü gibi çift yönlü ANOVA sonucunda meslek tipi ($F(5, 612) = 2.73$, $p < .05$, kısmi $\eta^2 = .022$) temel etkisi anlamlıyken, meslekten doyum alma durumu ($F(1, 612) = 1.08$, $p > .05$, kısmi $\eta^2 = .002$) meslek tipi ve meslekten doyum alma durumu ($F(5, 612) = 1.53$, $p > .05$, kısmi $\eta^2 = .004$) ortak etkisi anlamlı değildir. Farklılığın kaynağını tespit etmek amacıyla meslek tipini ilişkin gerçekleştirilen işlem sonrası Tukey HSD testleri sonucunda girişimci meslek tipine sahip işlerde çalışan bireylerin aranan anlam puanlarının ($\bar{x} = 20.98$), araştırmacı ($\bar{x} = 17.50$), sanatçı ($\bar{x} = 17.20$), sosyal ($\bar{x} = 17.46$) ve geleneksel ($\bar{x} = 17.66$) meslek tipine sahip işlerde çalışan bireylerden anlamlı bir şekilde yüksek olduğu bulunmuştur. Diğer tipler arasında anlamlı bir fark yoktur.

4.8 Denence 8'e Dair Bulgular

Çeşitli meslekleri icra eden bireylerin yaşamda aranan anlam düzeyleri Holland'ın meslek tipleri ve algılanan gelir durumuna göre anlamlı düzeyde fark göstermektedir.

Tablo 16'da aranan anlam puanlarının meslek tipi ve algılanan gelir düzeyine göre ortalama ve standart sapma değerleri görülmektedir. Katılımcıların aranan anlam puanlarının meslek tipi ve algılanan gelir düzeyi temel etkisine ve her iki değişkeninin ortak etkisine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla çift yönlü ANOVA gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen çift yönlü ANOVA sonuçları Tablo 17'de görülmektedir.

Tablo 16. Meslek Tipi ve Algılanan Gelir Düzeyine Göre Çeşitli Meslekleri İcra Eden Bireylerin Aranan Anlam Puanlarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmalar

	Düşük		Orta		Yüksek	
	$\bar{x}$	S.s	$\bar{x}$	S.s	$\bar{x}$	S.s
Araştırmacı	18.60	6.54	17.06	6.47	17.60	7.48
Sanatçı	20.67	7.25	16.72	6.10	16.68	7.74
Gerçekçi	19.76	8.98	17.36	7.44	18.46	6.23
Sosyal	17.43	7.69	17.38	7.79	17.60	6.67
Girişimci	16.38	9.04	22.81	8.00	19.10	9.16
Geleneksel	15.92	8.75	18.63	8.31	16.79	6.80
Toplam	18.16	7.93	18.33	7.67	17.69	7.32

Tablo 16’da görüldüğü gibi araştırmacı meslek tipinde olup düşük gelir düzeyine sahip olanların aranan anlam puan ortalamaları ($\bar{x}$ =18.60), orta gelir düzeyine sahip olanların aranan anlam puan ortalamalarından ($\bar{x}$ =17.06) ve yüksek gelir düzeyine sahip olanların aranan anlam puan ortalamalarından ($\bar{x}$ =17.60) daha yüksektir. Sanatçı meslek tipinde olup düşük gelir düzeyine sahip olanların aranan anlam puan ortalamaları ($\bar{x}$ =20.67), orta gelir düzeyine sahip olanların aranan anlam puan ortalamalarından ($\bar{x}$ =16.72) ve yüksek gelir düzeyine sahip olanların aranan anlam puan ortalamalarından ($\bar{x}$ =16.68) daha yüksektir. Gerçekçi meslek tipinde olup düşük gelir düzeyine sahip olanların aranan anlam puan ortalamaları ($\bar{x}$ =19.76), orta gelir düzeyine sahip olanların aranan anlam puan ortalamalarından ($\bar{x}$ =17.36) ve yüksek gelir düzeyine sahip olanların aranan anlam puan ortalamalarından ($\bar{x}$ =18.46) daha yüksektir. Sosyal meslek tipinde olup yüksek gelir düzeyine sahip olanların aranan anlam puan ortalamaları ($\bar{x}$ =17.60) düşük gelir düzeyine sahip olanların aranan anlam puan ortalamalarından ($\bar{x}$ =17.43) ve orta gelir düzeyine sahip olanların aranan anlam puan ortalamalarından ($\bar{x}$ =17.38) ve daha yüksektir. Girişimci meslek tipinde olup orta gelir düzeyine sahip olanların aranan anlam puan ortalamaları ($\bar{x}$ =22.81) düşük gelir düzeyine sahip olanların aranan anlam puan ortalamalarından ($\bar{x}$ =16.38) ve yüksek gelir düzeyine sahip olanların aranan anlam puan ortalamalarından ($\bar{x}$ =19.10) daha yüksektir. Geleneksel meslek tipinde olup orta gelir düzeyine sahip olanların aranan anlam puan ortalamaları ($\bar{x}$ =18.63) düşük gelir

düzeyine sahip olanların aranan anlam puan ortalamalarından ($\bar{x}=15.92$) ve yüksek gelir düzeyine sahip olanların aranan anlam puan ortalamalarından ($\bar{x}=16.79$) daha yüksektir.

Tablo 17. Meslek Tipi ve Algılanan Gelir Düzeyine Göre Çeşitli Meslekleri İcra Eden Bireylerin Aranan Anlam Puanlarına İlişkin Çift Yönlü ANOVA Sonuçları

Kaynak	<i>sd</i>	K.O	<i>F</i>	<i>p</i>	Kısmi η^2
Meslek Tipi (A)	5	43.54	.78	.568	.006
Algılanan Gelir (B)	2	24.47	.44	.647	.001
A × B	10	77.96	1.34	.182	.022
Hata	606	56.18			

Not: KO=Kareler Ortalaması, Kısmi η^2 = Etki Büyüklüğü.

Tablo 17’de görüldüğü gibi çift yönlü ANOVA sonucunda meslek tipi ($F(5, 606) = .78, p > .05$, kısmi $\eta^2 = .006$), algılanan gelir düzeyi ($F(2, 612) = .44, p > .01$, kısmi $\eta^2 = .001$) temel etkisi ve meslek tipi ve algılanan gelir düzeyi ortak etkisi ($F(10, 606) = 1.34, p > .05$, kısmi $\eta^2 = .022$) anlamlı değildir.

4.9 Denence 9’a Dair Bulgular

Kişilik özellikleri (Nevrotizm, psikotizm ve dışadönüklük) Holland’ın girişimci meslek tipinde mevcut anlamın anlamlı bir yordayıcısıdır.

Nevrotizm, psikotizm ve dışadönüklük kişilik özelliklerinin farklı meslek gruplarında mevcut anlam ve aranan anlam puanlarını ne düzeyde ve yönde yordadığını belirleyebilmek amacıyla bir dizi çoklu regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Mevcut anlam puanlarına ilişkin gerçekleştirilen regresyon analizlerine ilişkin model değişim istatistikleri Tablo 18’de görülmektedir.

Tablo 18. Mevcut Anlam Puanlarına İlişkin gerçekleştirilen çoklu regresyon analizlerine ilişkin değişim istatistikleri

Model	<i>R</i>	<i>R</i> ²	Düz <i>R</i> ²	<i>TSH</i>	Değişim İstatistikleri				
					ΔR^2	ΔF	<i>sd</i> ₁	<i>sd</i> ₂	<i>p</i>
Araştırmacı									
Model 1	.49	.24	.22	5.33	.24	10.98	3	102	.001***
Sanatçı									

Model 1	.39	.15	.12	6.09	.15	5.40	3	92	.002**
Gerçekçi									
Model 1	.57	.32	.30	6.31	.32	14.18	3	90	.001***
Sosyal									
Model 1	.23	.05	.03	6.58	.05	2.63	3	142	.053
Girişimci									
Model 1	.24	.06	.03	8.56	.06	1.82	3	87	.150
Geleneksel									
Model 1	.36	.13	.10	4.26	.13	4.26	3	87	.007**

Not. TSH: Tahminin Standart Hatası, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Tablo 18’de görüldüğü gibi nevrozizm, psikotizm ve dışadönüklük puanları bir bütün olarak araştırmacı ($F(3, 102)= 10.98, p < .001, \Delta R^2= .24$), sanatçı ($F(3, 92)= 5.40, p < .01, \Delta R^2= .15$), gerçekçi ($F(3, 90)= 14.18, p < .001, \Delta R^2= .32$) ve geleneksel ($F(3, 87)= 4.26, p < .01, \Delta R^2= .13$) kişilik tiplerine sahip mesleklerde çalışan bireylerde mevcut anlam puanlarını anlamlı bir şekilde yordamaktadır. Ancak, nevrozizm, psikotizm ve dışadönüklük puanları bir bütün olarak sosyal ($F(3, 142)= 2.63, p > .05, \Delta R^2= .05$) ve girişimci ($F(3, 87)= 1.82, p > .05, \Delta R^2= .06$) kişilik tipine sahip mesleklerde çalışan bireylerde mevcut anlam puanlarının anlamlı bir yordayıcısı değildir. Araştırmacı, sanatçı ve geleneksel kişilik tipine ilişkin oluşturulan regresyon modelleri orta düzeyde bir etki büyüklüğüne sahipken, gerçekçi kişilik tipine ilişkin oluşturulan regresyon modeli yüksek düzeyde bir etki büyüklüğüne sahiptir. Nevrozizm, psikotizm ve dışadönüklük puanları bir bütün olarak araştırmacı kişilik tipine sahip mesleklerde çalışan bireylerin mevcut anlam puanlarındaki değişimin yaklaşık olarak %24’ünü açıklarken, sanatçı kişilik tipine sahip mesleklerde çalışan bireylerin mevcut anlam puanlarındaki değişimin yaklaşık olarak %15’ini, geleneksel kişilik tipine sahip mesleklerde çalışan bireylerin mevcut anlam puanlarındaki değişimin yaklaşık olarak %13’ünü, gerçekçi kişilik tipine sahip mesleklerde çalışan bireylerin mevcut anlam puanlarındaki değişimin yaklaşık olarak %32’sini açıklamaktadır. Nevrozizm, psikotizm ve dışadönüklük puanlarının regresyon denkleminde bireysel katkısı Tablo 19’da görülmektedir.

Tablo 19. Mevcut Anlam Puanlarına İlişkin Gerçekleştirilen Regresyon Analizi Sonuçları

Model		Standardize Edilmemiş		Standardize	<i>t</i>	<i>p</i>
		Katsayılar		Katsayılar		
		<i>B</i>	<i>SH</i>	β		
Araştırmacı						
Model 1	(Sabit)	10.14	1.78		5.71	.001***
	Nevrotizm	1.23	.32	.37	3.80	.001***
	Dışadönüklük	-.31	.30	-.10	-1.03	.304
	Psikotizm	.88	.46	.17	1.91	.059
Sanatçı						
Model 1	(Sabit)	9.16	2.13		4.30	.001***
	Nevrotizm	1.13	.35	.33	3.22	.002**
	Dışadönüklük	.16	.37	.04	.43	.671
	Psikotizm	.79	.53	.15	1.49	.141
Gerçekçi						
Model 1	(Sabit)	15.09	2.01		7.49	.001***
	Nevrotizm	1.19	.38	.30	3.14	.002**
	Dışadönüklük	-1.30	.31	-.38	-4.12	.001***
	Psikotizm	.59	.58	.09	1.01	.316
Geleneksel						
Model 1	(Sabit)	13.73	1.98		6.95	.001***
	Nevrotizm	.39	.35	.12	1.10	.276
	Dışadönüklük	-.73	.38	-.21	-1.92	.058
	Psikotizm	1.39	.59	.25	2.36	.020*

Not. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Tablo 19’da görüldüğü gibi araştırmacı, sanatçı ve gerçekçi kişilik tipine sahip mesleklerde nevroizm puanları mevcut anlam puanlarıyla pozitif yönde ilişkilidir. Dışadönüklük puanları gerçekçi kişilik tipine sahip mesleklerde çalışan bireylerde mevcut anlam puanlarıyla negatif yönde ilişkilidir. Son olarak, geleneksel kişilik tipine sahip bireylerde psikotizm puanları mevcut anlam puanlarıyla pozitif yönde ilişkilidir. Başka bir ifadeyle bu örnekte diğer değişkenler sabit tutulduğunda, araştırmacı ve sanatçı kişilik tipine sahip mesleklerde çalışan bireylerin nevroitik

eğilimleri yüksek olan bireylerin mevcut anlam düzeyleri yüksektir. Diğer taraftan gerçekçi kişilik tipine sahip mesleklerde çalışan bireyde ise diğer değişkenler sabit tutulduğunda, dışadönüklük düzeyleri düşük ve nevrotik eğilimleri yüksek olan bireylerin mevcut anlam düzeyleri yüksektir. Son olarak geleneksel kişilik tipine sahip mesleklerde çalışan bireylerin için bakıldığında ise, psikotik eğilimleri yüksek olan bireylerin mevcut anlam düzeyleri daha yüksektir.

4.10 Denence 10'a Dair Bulgular

Kişilik özellikleri (Nevrotizm, psikotizm ve dışadönüklük) farklı meslek tiplerinde aranan anlamın anlamlı bir yordayıcısıdır.

Nevrotizm, psikotizm ve dışadönüklük kişilik özelliklerinin farklı meslek tiplerinde aranan anlam puanlarını ne düzeyde ve yönde yordadığını belirleyebilmek amacıyla gerçekleştirilen regresyon analizlerine ilişkin model değişim istatistikleri Tablo 20'de görülmektedir.

Tablo 20. Aranan Anlam Puanlarına İlişkin Gerçekleştirilen Çoklu Regresyon Analizlerine İlişkin Değişim İstatistikleri

Model	<i>R</i>	<i>R</i> ²	Düz <i>R</i> ²	<i>TSH</i>	Değişim İstatistikleri					
					ΔR^2	ΔF	<i>sd</i> ₁	<i>sd</i> ₂	<i>p</i>	
Araştırmacı										
Model 1	.37	.13	.11	6.48	.13	5.24	3	102	.002**	
Sanatçı										
Model 1	.25	.06	.03	6.86	.06	2.07	3	92	.110	
Gerçekçi										
Model 1	.25	.06	.03	7.19	.06	1.94	3	90	.129	
Sosyal										
Model 1	.27	.07	.05	7.19	.07	3.78	3	142	.012*	
Girişimci										
Model 1	.42	.17	.14	8.05	.17	6.02	3	87	.001***	
Geleneksel										
Model 1	.30	.09	.06	7.67	.09	2.92	3	87	.039*	

Not. TSH: Tahminin Standart Hatası, *p < .05, **p < .01, ***p < .001.

Tablo 20’de görüldüğü gibi nevrotizm, psikotizm ve dışadönüklük puanları bir bütün olarak araştırmacı ($F(3, 102)= 5.24, p < .01, \Delta R^2= .13$), sosyal ($F(3, 142)= 3.78, p < .05, \Delta R^2= .07$), girişimci ($F(3, 87)= 6.02, p < .001, \Delta R^2= .17$) ve geleneksel ($F(3, 87)= 2.92, p < .05, \Delta R^2= .09$) kişilik tiplerine sahip mesleklerde çalışan bireylerde aranan anlam puanlarını anlamlı bir şekilde yordamaktadır. Ancak, nevrotizm, psikotizm ve dışadönüklük puanları bir bütün olarak sanatçı ($F(3, 92)= 2.07, p > .05, \Delta R^2= .06$) ve gerçekçi ($F(3, 90)= 1.94, p > .05, \Delta R^2= .06$) kişilik tipine sahip mesleklerde çalışan bireylerde aranan anlam puanlarının anlamlı bir yordayıcısı değildir.

Araştırmacı ve girişimci kişilik tipine ilişkin oluşturulan regresyon modelleri orta düzeyde, sosyal ve geleneksel kişilik tipine sahip regresyon modelleri düşük düzeyde bir etki büyüklüğüne sahiptir. Nevrotizm, psikotizm ve dışadönüklük puanları bir bütün olarak araştırmacı kişilik tipine sahip mesleklerde çalışan bireylerin aranan anlam puanlarındaki değişimin yaklaşık olarak %13’ünü açıklarken, girişimci kişilik tipine sahip mesleklerde çalışan bireylerin aranan anlam puanlarındaki değişimin yaklaşık olarak %17’sini, geleneksel kişilik tipine sahip mesleklerde çalışan bireylerin aranan anlam puanlarındaki değişimin yaklaşık olarak %9’unun, sosyal kişilik tipine sahip mesleklerde çalışan bireylerin aranan anlam puanlarındaki değişimin yaklaşık olarak %7’sini açıklamaktadır. Nevrotizm, psikotizm ve dışadönüklük puanlarının regresyon denkleminde bireysel katkısı Tablo 21’de görülmektedir.

Tablo 21. Aranan Anlam Puanlarına İlişkin Gerçekleştirilen Regresyon Analizi Sonuçları

Model		Standardize Edilmemiş Katsayılar		Standardize Katsayılar	<i>t</i>	<i>p</i>
		<i>B</i>	<i>SH</i>	β		
Araştırmacı						
Model 1	(Sabit)	18.76	2.16		8.68	.001***
	Nevrotizm	-1.22	.39	-.33	-3.09	.003**
	Dışadönüklük	.34	.36	.10	.94	.349

	Psikotizm	.64	.56	.11	1.13	.261
Sosyal						
Model 1	(Sabit)	22.73	1.84		12.34	.001***
	Nevrotizm	-1.01	.34	-.26	-2.95	.004**
	Dışadönüklük	-.58	.31	-.16	-1.88	.063
	Psikotizm	-.05	.61	-.01	-.08	.939
Girişimci						
Model 1	(Sabit)	23.02	2.68		8.58	.001***
	Nevrotizm	-1.88	.48	-.39	-3.88	.001***
	Dışadönüklük	.57	.46	.12	1.24	.218
	Psikotizm	.49	.85	.06	.58	.567
Geleneksel						
Model 1	(Sabit)	21.76	2.35		9.28	.001***
	Nevrotizm	-1.23	.42	-.33	-2.93	.004**
	Dışadönüklük	-.25	.45	-.06	-.55	.582
	Psikotizm	.52	.70	.08	.75	.457

Not. ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Tablo 21’de görüldüğü gibi araştırmacı, sosyal, girişimci ve geleneksel kişilik tipine sahip mesleklerde çalışan bireylerde nevrotik eğilimler yaşamda aranan anlam negatif yönde ilişkilidir. Ancak dışadönüklük ve psikotizm düzeyleri araştırmacı, sosyal, girişimci ve geleneksel kişilik tipine sahip mesleklerde çalışan bireylerde yaşamda aranan anlamın yordayıcısı değildir. Başka bir ifadeyle, bu örnekte diğer değişkenler sabit tutulduğunda araştırmacı, sosyal, girişimci ve geleneksel kişilik tipine sahip mesleklerde çalışan nevrotik eğilimleri düşük olan bireylerin yaşamda aranan anlam düzeyleri yüksektir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

V. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen bulgular literatürde yer alan araştırma bulguları doğrultusunda tartışılmış ve araştırmanın sonuçlarına dayalı olarak önerilere yer verilmiştir.

5.1 Sonuç ve Tartışma

5.1.1 Yaşamda Mevcut Anlam Düzeyleri Holland'ın Meslek Tiplerine İlişkin Bulguların Cinsiyete Göre Tartışılması ve Yorumlanması

Araştırma sonucunda Holland meslek tiplerinden gerçekçi meslek tipine sahip mesleklerde çalışan kadınların mevcut anlam puanlarının gerçekçi meslek tipolojisine sahip mesleklerde çalışan erkeklerden anlamlı bir şekilde yüksek olduğu görülmüştür.

Literatür incelediğinde çeşitli meslekleri icra eden bireylerin yaşamda mevcut anlam düzeyleri ile cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşp farklılaşmadığını inceleyen araştırmaya rastlanılmamıştır. Fakat cinsiyet ile yaşamda anlam arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar mevcuttur:

Yaşamda mevcut anlam düzeyleri ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki olmadığını (Demirbaş, 2010; Baş ve Hamarta, 2015; Yüksel, 2012; Kızılırmak, 2015; Canatan, Sarıçam ve Biçer, 2015), yaşamda mevcut anlam düzeyleri ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır (Taş, 2011; Demirbaş Çelik, 2016; Bektaş, 2012).

Bektaş (2012) Bursa ve İstanbul'da faaliyet gösteren üç farklı otomotiv firmasında çalışan toplam 97 yönetici üzerinde yaptığı çalışmasında kadın yöneticilerin erkek yöneticilerden daha yüksek mevcut anlam düzeyine sahip olduklarını bulmuştur.

Holland'ın kişilik kuramına göre gerçekçi kişilik tipi içerisinde yer alan otomotiv sektöründeki kadınların mevcut anlam düzeylerinin, erkeklerden daha yüksek olması yapılan bu çalışmanın sonuçlarını destek nitelikte olduğunu göstermektedir.

Gerçekçi kişilik tipine sahip kişilerin tercih ettiği mesleklerden bazıları otomobil tamirciliği, kadaströ mühendisliği, çiftçilik, elektrikçiliktir (Niles ve Harris-Bowlsbey, 2013). Bu yönü ile bakıldığında erkek meslekleri olarak bilenen bu mesleklerin modernleşme ile kadınların da görev almaya başlaması kadınların bu alandaki erkeklere oranla mevcut yaşamda anlam düzeylerinin erkeklerden yüksek olmasının bir sonucu olabilir.

5.1.2 Yaşamda Mevcut Anlam Düzeyleri Holland'ın Meslek Tiplerine İlişkin Bulguların Öğrenim Düzeyine Göre Tartışılması ve Yorumlanması

Lisansüstü eğitim düzeyine sahip bireylerin mevcut anlam puanlarının üniversite mezunu ve lise ve altı mezunu olan bireylerden anlamlı bir şekilde düşük olduğu bulunmuştur. Üniversite mezunu ve lise ve altı öğrenim düzeyine sahip bireylerin mevcut anlam puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Yurtiçi literatür incelediğinde çeşitli meslekleri icra eden bireylerin yaşamda mevcut anlam düzeylerinin öğrenim düzeyine göre anlamlı bir şekilde farklılaşp farklılaşmadığını inceleyen araştırmaya rastlanılmamıştır. Fakat yurtdışı literatürde Park, Park ve Peterson (2010) 731 yetişkini kapsayan çalışmalarında eğitim düzeyi arttıkça yaşamda mevcut anlam düzeyinin arttığı sonucuna ulaşmışlardır.

Bu çalışmada ise kişilerin eğitim düzeylerinin artması ile yaşamda mevcut anlam düzeylerinin anlamlı bir farklılık göstermediği sadece lisansüstü eğitim düzeyine sahip bireylerin mevcut anlam düzeylerinin üniversite ve lise ve altı eğitim düzeyine sahip bireylerden düşük olması düşündürücü bir sonuçtur.

Lisansüstü eğitim araştırma, mesleki gelişim, öğretmeyi öğrenme ve bunlara bağlı mesleki kültür, akademik kültür ve etik konularını en üst sosyal, bilişsel ve işitsel düzeylerde edinme sürecidir (İnce ve Korkusuz; 2006). Bu süreci tamamlamadıklarını düşünmeleri kendilerinin mevcut anlam düzeylerinin düşük çıkmasına neden olmuş olabilir.

5.1.3 Yaşamda Mevcut Anlam Düzeyleri Holland'ın Meslek Tiplerine İlişkin Bulguların Meslek Doyum Düzeylerine Göre Tartışılması ve Yorumlanması

Çeşitli meslekleri icra eden bireylerden mesleklerinden doyum almayan bireylerin mevcut anlam puanları mesleklerinden doyum alan bireylerin mevcut anlam puanlarından anlamlı bir şekilde yüksek olduğu bulunmuştur.

Literatüre bakıldığında meslek doyumunu ile yaşam doyumunu arasında birçok çalışma olduğu görülmüştür. Meslek doyumunu ile yaşamda anlam arasındaki araştırmaların ise sınırlı sayıda olduğu görülmüştür:

Sargent (1972) konut endüstrisi çalışanları ile Bonebright, Clay ve Ankenmann (2000) yüksek teknoloji çalışanını ile Bektaş (2012) otomotiv sektöründe çalışan yöneticiler ile Ünal (2015) ilkokul ve ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin iş doyumunu ile yaşamda anlam arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Bu çalışmadan elde edilen bulgular diğer araştırmalardan farklıdır. Bu farklılığın sebebi olarak bu çalışmanın örneklemini oluşturan bireylerin birçok meslek tipini kapsamaması ve Samsun İli'ndeki çeşitli meslekleri icra eden bireyler üzerinde yapılması düşünülmektedir.

Frankl (2014a) iş hayatına yaşamda anlam penceresinden bakarken mekanik, monoton, tekdüze işlerde çalışanların şikayetlerini göz önüne alarak, yaşama anlam vermenin sadece mesleki olarak eylemde bulunmak olmadığını, bu kişilerin arda kalan boş zamanlarında kişisel ve insani olarak yaşamın anlamını sağlayabileceklerini savunmaktadır. Araştırma sonuçları göz önüne alındığında monoton tek düze yaşama sahip olmanın mevcut anlamı düşürdüğü düşünebilir.

5.1.4 Yaşamda Mevcut Anlam Düzeyleri Holland'ın Meslek Tiplerine İlişkin Bulguların Algılanan Gelir Düzeylerine Göre Tartışılması ve Yorumlanması

Çeşitli meslekleri icra eden bireylerden algılanan gelir düzeyi düşük olan bireylerin anlam varlığı puanlarının algılanan gelir düzeyi yüksek olan bireylerden anlamlı bir şekilde yüksek olduğu bulunmuştur.

Literatür incelediğinde çeşitli meslekleri icra eden bireylerin yaşamda mevcut anlam düzeylerinin ile algılanan gelir düzeyine göre anlamlı bir şekilde farklılaşp farklılaşmadığını inceleyen araştırmaya rastlanılmamıştır. Fakat algılanan gelir düzeyi ile yaşamda mevcut anlam arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar mevcuttur:

Mevcut anlam düzeyi ile algılanan gelir düzeyi ilişkisini araştıran çalışmalar incelendiğinde araştırma sonuçları şu şekildedir: Saraç, İpek ve Çavuş (2018) üniversite öğrencilerinin yaşam anlamı düzeylerinin cinsiyet, algılanan sosyoekonomik düzey ve algılanan ebeveyn tutumuna göre anlamlı fark gösterip göstermediğini araştıran çalışması bulunmuştur. Araştırma sonucunda göre algılanan sosyoekonomik düzey ile yaşam anlamı anlamlı farklılık göstermemektedir. Soylu (2016) meme kanseri tanısı almış orta yaş dönemindeki kadınlar ile yaptığı çalışmada mevcut anlam ile algılanan gelir düzeyi ile pozitif yönde bir anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Yüksel (2013) genç yetişkinlerin mevcut yaşam düzeylerinin algılanan sosyo-ekonomik düzeye göre anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşmıştır.

Frankl (2013) yaşamında anlam bulan insanlar zorluklarla karşı karşıya geldiklerinde dayanıklılık gösterdiklerini Auschwitz toplama kampında yaşadıklarına dayandırmıştır. Bu çalışma sonucunda elde edilen bu bulgu algılanan gelir düzeyi düşük olanların anlam varlığı puanlarının yüksek olması zor koşullara dayanıklılık gösterme ile ilişkilendirmiştir.

5.1.5 Yaşamda Aranılan Anlam Düzeyleri Holland'ın Meslek Tiplerine İlişkin Bulguların Cinsiyete Göre Tartışılması ve Yorumlanması

Çeşitli meslekleri icra eden bireylerin yaşamda aranılan anlam düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı bir fark göstermediği saptanmıştır.

Literatüre bakıldığında yaşamda aranılan anlam ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark olmadığına dair bir çok araştırmanın olduğu görülmüştür: Demir ve Murat (2017) öğretmen adayların ile Baş ve Hamarta (2015) üniversite öğrencileri ile Saraç, İpek ve Çavuş (2018) üniversite öğrencileri ile Demirbaş (2010) çalışmada üniversite öğrencileri ile Kızılırmak (2015) genç yetişkinler ile Arda (2011) kanser hastaları ile Yüksel (2013) genç yetişkinlerin yaşamda aranılan anlam düzeylerinin cinsiyete göre

anamlı bir fark göstermediği sonucuna ulaşmışlardır. Bu araştırmaların bulguları bu çalışmanın bulgularını destekler niteliktedir.

Sargent (1972) konut endüstrisi çalışanları ile Bonebright, Clay ve Ankenmann (2000) yüksek teknoloji çalışanını ile Bektaş (2012) otomotiv sektöründe çalışan yöneticiler ile Ünal (2015) ilkokul ve ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin iş doyumunu ile yaşam anlamı arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

İnsanın anlam arayışı doğumdan ölüme kadar süren bir arayıştır. Frankl' a (2013) göre yaşamda anlam insanın doğuştan getirdiği temel bir güdüdür. Özakkaş (2015) anlam arayışı büyük olasılıkla biyolojik olarak beynimize işlenmiş bir kod olduğunu anlam arayışına girenin hayvanlar değil, insanlar olduğunu belirtir.

Anlamın kişinin kendisi tarafından bulunabilir olması kadın erkek ayrımı olmadan tüm cinsiyetler için ortak bir özelliktir. Cinsiyet ayrımı gözetmeksizin tüm insanların için temel bir güdüdür. Bu çalışmada elde edilen sonuçta yaşamda anlamın cinsiyete göre değişmediğini destekler nitelikte olduğunu göstermektedir.

5.1.6 Yaşamda Aranan Anlam Düzeyleri Holland'ın Meslek Tiplerine İlişkin Bulguların Öğrenim Düzeyine Göre Tartışılması Ve Yorumlanması

Çeşitli meslekleri icra eden bireylerin yaşamda aranan anlam düzeylerinin öğrenim düzeyine göre anlamlı bir fark göstermediği saptanmıştır.

Literatüre bakıldığında yaşamda anlam üzerine yapılan araştırmalarda örneklem olarak sıklıkla üniversite öğrencileri üzerinde yapıldığı görölmüştür (Girgin, 2018; Saraç, İpek ve avuş, 2018; Demirbaş elik, 2016; Savi akar, Karataş ve Tagay, 2016; Baş ve Hamarta 2015; Baş ,2014; Otrar ve Parlak, 2014; Demirbaş, 2010). Çalışma örneklemlerinin üniversite yoğunluklu olmasından dolayı çeşitli meslekleri icra eden bireylerin yaşamda anlam düzeylerinin öğrenim düzeyine göre değişip değişmediğine yönelik çalışma bulgularının sınırlı sayıda olduğu görölmüştür.

Yaşamda anlam ilişkin çalışmalar incelendiğinde, Ünal'ın (2015) farklı öğretmen grupları ile yaptığı öğretmenlerin mesleki bağlılıkları üzerinde iş doyumunu, yaşam

doyumunu ve yaşam anlamı değişkenlerinin etkisini saptamak amacı taşıyan çalışmada yaşam anlamı düzeylerinin, öğretmenlerin lisans veya lisansüstü mezunu olma durumlarına göre anlamlı olarak farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Ünal'ın (2015) farklı öğretmen grupları ile yapmış olduğu çalışmasını destekler niteliktedir.

İnsanın anlam arayışı doğumdan ölüme kadar süren bir arayıştır. Frankl' a (2013) göre yaşamda anlam insanın doğuştan getirdiği temel bir güdü olduğundan öğrenim düzeyine göre anlamlı bir fark göstermediği söylenebilir.

5.1.7 Yaşamda Aranan Anlam Düzeyleri Holland'ın Meslek Tiplerine İlişkin Bulguların Mesleki Doyum Düzeylerine Göre Tartışılması ve Yorumlanması

Çeşitli meslekleri icra eden bireylerin yaşamda aranan anlam düzeylerinin mesleki doyum düzeylerine göre anlamlı bir fark göstermediği bulunmuştur.

Sargent (1972) konut endüstrisi çalışanları ile Bonebright, Clay ve Ankenmann (2000) yüksek teknoloji çalışanını ile Bektaş (2012) otomotiv sektöründe çalışan yöneticiler ile Ünal (2015) ilkokul ve ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin iş doyumunu ile aranan yaşam anlamı arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu farklılığın nedeni olarak örneklem grubu özellikleri ile kullanılan ölçeklerin farklılığından kaynaklanabileceğini düşünülmektedir.

İnsanın anlam arayışı temel bir güdü olması yönüyle bakıldığında aranan anlamın mesleki doyum alıp almama durumuna göre değişmemesi olağan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Meslek doyumunu yüksek ya da düşük olsa da insan yaşamı boyunca anlam arayışını devam ettiren bir varlıktır.

5.1.8 Yaşamda Aranan Anlam Düzeyleri Holland'ın Meslek Tiplerine İlişkin Bulguların Algılanan Gelir Düzeylerine Göre Tartışılması ve Yorumlanması

Yaşamda aranan anlam düzeylerinin algılanan gelir düzeylerine göre anlamlı bir fark göstermediği bulunmuştur.

Soylu (2016) meme kanseri tanısı almış orta yaş dönemindeki kadınlar ile Yüksel (2013) genç yetişkinler ile Saraç, İpek ve Çavuş (2018) üniversite öğrencileri ile yaptıkları çalışmada aranan anlam ile algılanan gelir düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Bu çalışmada elde edilen bulgular literatürdeki araştırmaları destekler nitelikte olduğunu göstermektedir.

5.1.9 Kişilik Özellikleri (Nevrotizm, Psicotizm ve Dışadönüklük)

Holland'ın Meslek Tiplerinden Mevcut Anlamın Anlamlı Bir Yordayıcısı Olup Olmadığının Tartışılması ve Yorumlanması

Çeşitli meslekleri icra eden bireylerin kişilik özellikleri (nevrotizm, psicotizm ve dışadönüklük) araştırmacı, sanatçı, gerçekçi ve geleneksel kişilik tiplerine sahip mesleklerde çalışan bireylerde mevcut anlam puanlarını anlamlı bir şekilde yordarken, sosyal ve girişimci kişilik tipine sahip mesleklerde çalışan bireylerde mevcut anlam puanlarının anlamlı bir yordayıcısı olmadığı görülmüştür.

Araştırmacı ve sanatçı kişilik tipine sahip mesleklerde çalışan bireylerden nevrotik eğilimleri yüksek olan bireylerin mevcut anlam düzeyleri yüksektir. Diğer taraftan gerçekçi kişilik tipine sahip mesleklerde dışadönüklük düzeyleri düşük ve nevrotik eğilimleri yüksek olan bireylerin anlam varlığı düzeyleri yüksektir. Son olarak geleneksel kişilik tipine sahip mesleklerde çalışan bireylerin için ise, psicotik eğilimleri yüksek olan bireylerin anlam varlığı düzeyleri yüksektir.

Araştırmacı, sanatçı ve gerçekçi kişilik tipine sahip mesleklerde nevrotizm puanları mevcut anlam puanlarıyla pozitif yönde ilişkilidir.

Gerçekçi kişilik tipi, eğitsel, terapötik etkinliklerden hoşlanmaz. Sosyal yetenek noktasında eksiklik olabilir. (Niles ve Harris-Bowlsbey, 2013). Soyut ve teorik tanımlara pek tahammülleri yoktur. (Bacanlı, 2014). Araştırmacı kişilik tipi, bazı olayları anlamak ve kontrol etmek için biyolojik, fiziki, kültürel olaylar üzerinde gözlemsel, sembolik, sistematik ve yaratıcı araştırmalar gerektiren etkinlikleri tercih ederler. Analitik, bağımsız, mütevazı, kontrollü, zeki, kötümser, karmaşık, içe dönük, titiz, eleştirel, sistemli, rasyonel, meraklı, çekingen kimseler olarak tanımlanırlar (Niles ve Harris-Bowlsbey, 2013). Artistik (sanatçı) kişilik tipi, anlaşılmaz, hayal gücü yüksek, iç gözlem yapan, düzensiz, sezgisel, duygusal, fevri, bağımsız, idealist, özgün bireyler olarak tanımlanmaktadır (Niles ve Harris-Bowlsbey, 2013).

Araştırmacı, sanatçı, gerçekei kişilik tipilerindeki bireylerin genel anlamda içedönük oldukları belirtilmektedir. Nevrotizm duygusal dengesizliktir. Nevrotizm düzeyi yüksek olan insanlar, kaygılı, kırılğan, hep kendilerine odaklanmış bireylerdir (Pişkin, 2014). Bu sebeple içedönük kabul edebilecek meslek tiplerinde nevtotizm puanları mevcut anlam puanlarıyla pozitif yönde ilişkili olması olasıdır.

Freud'a göre hayatın anlamını sorgulayan kişi hastadır çünkü hayatta objektif bir biçimde böyle bir şey yoktur (aktaran Frankl, 2014a). Nevrotizm düzeyi yüksek olan bireyler duygusal açıdan kararlı olan bireylere göre yeni, rahatsız edici uyarıcılara daha çabuk tepki verirler (Yazgan- İnanç ve Yerlikaya, 2014).

Dışadönüklük puanları gerçekei kişilik tipine sahip mesleklerde çalışan bireylerde anlam varlığı puanlarıyla negatif yönde ilişkilidir.

Gerçekei kişilik tipi, nesnelere, aletleri, makineleri ve hayvanları düzenli ve sistemli bir biçimde biçimlendirebileceği etkinlikleri tercih eder. Mekanik yeteneği varken, sosyal yetenek noktasında eksiklik olabilir (Niles ve Harris-Bowlsbey, 2013). Dışadönüklük, kişiliğin sosyal yönünü belirtir. Dışa dönüklük düzeyi yüksek olan bireyler, konuşkan, kendini kolayca ifade edebilen insanlarken; dışa dönüklük düzeyi düşük olanlar ise konuşmayı fazla sevmeyen, ketum, pasiftirler. (Pişkin, 2014). Sosyal yetenek noktasında eksiklerin yaşandığı gerçekei meslek tipinde dışadönüklük puanları ile anlam varlığı puanlarının negatif yönlü olması anlamlıdır. Bireyin sosyal yönü arttıkça diğer insanlar ile daha fazla iletişimde olduğunda yaşamında bulduğu anlam azalır. Çünkü gerçekei kişilik tipine sahip meslekteki bireyler sosyal etkinliklerden ziyade mekanik etkinliklerde anlam bulan tipi oluşturmaktadır.

Geleneksel kişilik tipine sahip bireylerde psikotizm puanları mevcut anlam puanlarıyla pozitif yönde ilişkilidir.

Geleneksel kişilik tipi, sistematik olmayan etkinliklerden hoşlanmazlar. Duygularını dışa vurmayan, ısrarcı, işine bağlı, itaatkâr, pratik, hayal gücü zayıf şeklinde tanımlanmaktadırlar (Niles ve Harris-Bowlsbey, 2013). Psikotizmden yüksek puan alan bireyler bencil, saldırgan, mesafeli, soğuk olan başkalarının haklarına karşi ilgisizdir (Eysenck, 1982). Eysenck'e göre psikotizm boyutu yüksek olan insanlar,

psikoza veya psikopatolojiye genetik olarak eğilimlidir. (Yazgan- İnanç ve Yerlikaya, 2014). Freud'a göre hayatın anlamını sorgulayan kişi hastadır çünkü hayatta objektif bir biçimde böyle bir şey yoktur (aktaran Frankl, 2014a). Psicotizm boyutunun yüksek olması da kişinin psikoza veya psikopatolojiye eğilimli olduğundan yani hasta olduğundan Freud'u destekler niteliktedir.

Literatür taraması yapıldığında nevrotizm, psicotizm ve dışadönüklük Holland'ın meslek tiplerinden mevcut anlamın anlamlı bir yordayıcısı olup olmadığının araştırıldığı bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu araştırmanın bulgularının literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

5.1.10 Nevrotizm, Psicotizm ve Dışadönüklük Holland'ın Meslek Tiplerinden Aranan Anlamın Anlamlı Bir Yordayıcısı Olup Olmadığının Tartışılması Ve Yorumlanması

Nevrotizm, psicotizm ve dışadönüklük puanları bir bütün olarak araştırmacı, sosyal, girişimci ve geleneksel kişilik tiplerine sahip mesleklerde çalışan bireylerde anlam arayışı puanlarını anlamlı bir şekilde yordamaktadır. Ancak, nevrotizm, psicotizm ve dışadönüklük puanları bir bütün olarak sanatçı ve gerçekçi kişilik tipine sahip mesleklerde çalışan bireylerde anlamlı arayışı puanlarının anlamlı bir yordayıcısı değildir.

Yaşam anlamını keşfedebileceğimiz üç alandan biri eser yaratmaktır (Frankl, 2013). Sanatçı kişilik tipine sahip mesleklerde çalışanların bir eser yarattıklarından dolayı yaşamında anlam arayışına girmedikleri söylenebilir. Gerçekçi meslek tipine sahip mesleklerde çalışanların ise soyut ve teorik tanımlara pek tahammül edemeyen, mekanik etkinliklerden hoşlanan kişiler olduğundan dolayı soyut bir kavram olan yaşamın anlamı arayışı içerisine girmedikleri ifade edilebilir.

Araştırmacı, sosyal, girişimci ve geleneksel kişilik tipine sahip mesleklerde çalışan bireylerde nevroitik eğilimler yaşamda anlam arayışla negatif yönde ilişkilidir. Ancak dışadönüklük ve psicotizm düzeyleri araştırmacı, sosyal, girişimci ve geleneksel kişilik tipine sahip mesleklerde çalışan bireylerde yaşamda anlam arayışının yordayıcısı değildir.

Nevrotiklik kronik duygusal hareketlenme, reaktivite ve istikrarsızlığın belirleyicisidir. Nevrotik bireyler; kaygılı, ruh durumu değişken, çoğu kez ise çökkün kimselerdir (Charles vd., 2008). Nevrotizm düzeyi artan kişi yaşamında anlam arayışı içerisinde olmaktan ziyade nevrotizmin sebep olduğu çökkünlük, kaygı ve istikrarsızlığın içinde sürüklenir. Bu yönü ile nevroitik eğilimler yaşamda anlam arayışı ile negatif yönde ilişkilidir.

5.2 Öneriler

5.2.1 Uygulayıcılara Yönelik Öneriler

Bu çalışma sonucunda şu öneriler sunulmaktadır:

1. Araştırma sonucunda Holland meslek tipolojisinin gerçekçi meslek tipolojisine sahip mesleklerde çalışan kadınların anlam varlığı puanlarının gerçekçi meslek tipolojisine sahip mesleklerde çalışan erkeklerden anlamlı bir şekilde yüksek olduğu görüldüğü için gerçekçi meslek tiplerinde bulunan kadınların sayısını artırmaya yönelik olarak kariyer danışmanlığı programlarına ağırlık verilmelidir. Ayrıca meslek seçerken öğrencilere kariyer danışmanlığı programları uygulanabilir.
2. Araştırma sonucuna göre lisansüstü eğitim düzeyine sahip bireylerin anlam varlığı puanlarının üniversite mezunu ve lise ve altı mezunu olan bireylerden anlamlı bir şekilde düşük olduğu bulunduğundan lisansüstü eğitim düzeyine sahip bireylerin anlam varlığı düzeylerinin diğer eğitim düzeylerine sahip bireylerden neden daha az anlam varlığı puanlarına sahip olduğu araştırılarak, yaşamda anlam düzeylerini arttırmaya yönelik faaliyetler yürütülebilir.
3. Meslek doyumu yüksek olanların mevcut anlam düzeyleri meslek doyumu düşük olan bireylerden daha yüksek bulunduğundan araştırmacılar tarafından bireylerin meslek dışında kalan anlam kaynakları araştırılabilir.
4. Çeşitli meslekleri icra eden bireylerden algılanan gelir düzeyi düşük olan bireylerin anlam varlığı puanlarının algılanan gelir düzeyi yüksek olan bireylerden anlamlı bir şekilde yüksek olması sosyoekonomik düzeyin artması insanların mevcut anlam düzeyini arttırmadığından kariyer danışmanlığı kapsamında uzmanların çalışanlara yaşamın anlamını arttıran psikoeğitim programları düzenlenebilir.

İşverenler tarafından çalışanların yaşam anlamlarına arttırmaya yönelik olarak eğitimler yapılabilir, etkinlikler sunulabilir. Örneğin, Sanat etkinlikleri gibi.

5. Yaşam anlamının cinsiyet değişkenine göre değişmemesi sonucunda cinsiyet fark etmeksizin bireyin yaşamında anlam bulabileceği, sorunlarını aşma noktasında kendi için destek sağlayabileceği söylenebilir.

6. Yaşamda aranan anlam düzeylerinin öğrenim düzeyine göre anlamlı bir fark göstermediği sonucuna göre eğitim düzeyine bakılmaksızın tüm bireyler için yaşamda anlam arayışını söz konusu olduğundan, yaşamda anlam bulma noktasında bireyi güdüleyeceği eğitimler oluşturulması önerilebilir.

7. Birey ne tür sosyoekonomik koşulda bulunursa bulunsun yaşamında anlam bulabilir, dolayısıyla bu durum birçok problemini aşmada kendisine yardımcı olabilir. Bu sebeple bireysel destekte yaşamın anlamı kavramının gücünden yararlanılabilir.

5.2.2 Araştırmacılara Yönelik Öneriler

1. Çalışma örnekleme Samsun'u kapsadığından çeşitli örneklem grupları ile araştırma yapılması literatüre katkı sağlayacaktır.

2. Araştırma sonucuna göre lisansüstü eğitim düzeyine sahip bireylerin mevcut anlam puanlarının üniversite mezunu ve lise ve altı mezunu olan bireylerden anlamlı bir şekilde düşük olduğu, aranan anlam puanlarının öğrenim düzeyine göre farklılık göstermediği bulunduğundan araştırmacılar tarafından yaşamda anlam düzeyleri alt boyutları ile birlikte eğitim düzeylerine göre araştırılmalıdır.

3. Meslek doyumu yüksek olanların mevcut anlam düzeyleri meslek doyumu düşük olan bireylerden daha yüksek bulunduğundan araştırmacılar tarafından bireylerin meslek dışında kalan anlam kaynakları araştırılabilir.

4. Araştırmalarda daha çok üniversite öğrencileri ile çalışıldığı görülmüştür. Çeşitli meslek tiplerini içerecek çalışmaların kısıtlı olduğu görülmekte olup, daha çok aynı meslek tiplerinin incelendiği görülmüştür. Çeşitli meslek tiplerini içeren çalışmalar yapılmalıdır.

5. Yaşamda anlama etkisi olan diğer değişkenlerin ortaya çıkarılması amacını taşıyan çalışmalar yapılabilir.
6. Bu çalışmada Eysenck'in kişilik tiplerine göre yapılan sınıflama kullanılmıştır. Başka kişilik tipleri sınıflamalarına göre nevrotizizm, psikotizm ve dışadönüklük kavramları ile yaşam anlamı arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalar yapılabilir.
7. Kişilik özellikleri (nevrotizizm, psikotizm ve dışadönüklük) ile meslek tipleri arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalar yapılması önerilmektedir.
8. Çeşitli meslekleri icra eden bireylerin kişilik özellikleri (nevrotizizm, psikotizm ve dışadönüklük) araştırmacı, sanatçı, gerçekçi ve geleneksel kişilik tiplerine sosyal ve girişimci kişilik tipine sahip mesleklerde çalışan bireylerde yaşam anlam puanlarının (mevcut anlam ve aranan anlam) anlamlı bir yordayıcısı olup olmadığı farklı örneklerle araştırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Adler, A. (2010). *Yaşamın anlamı*. Ankara: Alter Yayıncılık.
- Akın, A. ve Taş, İ. (2010). Yaşam anlamı ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 10(3); 27 Doi: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7860> ISSN: 1308-2140, Ankara
- Aksüt Çiçek, S. (2008). *Dindarlık ile saldırganlık arasındaki etkileşimin terör yönetimi kuramı çerçevesinde incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Alan, H., and Baykal, U. (2018). Personality characteristics of nurse managers: The personal and professional factors that affect their performance. *Journal of Psychiatric Nursing*, 9(2), 119-128. doi:10.14744/phd.2017.08870
- Arda, Ş. (2011). *Kanser hastalarında yaşamda anlamın incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Arkonaç, S. (1993). *Psikoloji zihin süreçleri bilimi*, İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Aronson E., Wilson T. ve Akert R. (2012). *Sosyal psikoloji* (Çev. O. Gündüz). İstanbul: Kaktüs Yayınları.
- Ayan, A. (2017). Makyavelist kişilik eğilimi algılarının yaşamın anlamı ve yaşam doyumu üzerine etkisi. *Yönetim ve Ekonomi*, 24(1), 53-72. doi: 10.18657/yonveek.307496
- Aytaç, S. (1997). Bilgi yaşamında kariyer yönetimi, planlaması, geliştirilmesi, sorunları. (1. Basım). İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Aytaç, S. (2000). *Meslek seçimi ve uygun işe yönelme*. Bursa: Alfa Yayınları.
- Bacanlı, F. (2014). Özellik- Faktör uyumu. Kuramlar. İçinde B. Yeşilyaprak (Ed.), *Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı kuramdan uygulamaya* (ss:44-78). (Beşinci baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Bahadır, A. (1999). *Hayatın anlam kazanmasında psiko-sosyal faktörler ve din*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Bahadır, A. (2011). *Hayatın anlamı ve anlam kazanma çabası*. (2. Basım). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Baran, A.G. (2003). Yaşlılığın ve yaşamın anlamı üzerine niteliksel bir araştırma. *II. Ulusal Yaşlılık Kongresi Bildiriler Kitabı*. 9-12 Nisan, Denizli.
- Baş, V. (2014). *Üniversite öğrencilerinde değerler ve yaşamın anlamı arasındaki ilişki*. (Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Baş, V. ve Hamarta E. (2015). Üniversite öğrencilerinde değerler ve yaşamın anlamı arasındaki ilişki. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 13(29), 369-391.
- Baysal, C. ve Tekarslan, E. (1987). *Davranış bilimleri I-II*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayını.
- Bektaş, A. (2012). *Yöneticilerin iş tatmini ve motivasyon düzeylerinin yaşam anlam düzeyi üzerindeki etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Berry, L. (1998). *Psychology at work: An introduction to organizational psychology*, New York: McGraw Hill Co.
- Bonebright, C. A., Clay, D. L., ve Ankenmann, R. D. (2000). The relationship of workaholism with work-life conflict, life satisfaction, and purpose in life.

- Journal of Counseling Psychology*, 47(4), 469-477. doi: 10.1037/0022-0167.47.4.469
- Brassai, L., Piko, F. B. & Steger, M. F. (2011). Meaning in life: Is it a protective factor for adolescents' psychological health? *International Journal of Behavioral Medicine*, 18(1), 44-51. doi: 10.1007/s12529-010-9089-6
- Budak, S. (2009). *Psikoloji sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Bulut, M.B. (2015). Terör Yönetimi Kuramı (Dehşet Yönetimi Kuramı). *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 5(1), 161-174.
- Burger, J.M. (2006) *Kişilik*. (İ.Deniz ve E.Sarioğlu, çev.) İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Canatan, Sarıçam ve Biçer (2015). Affediciliğin yaşamda anlam üzerindeki etkisi. *Felsefe, Eğitim Bilim Tarihi Sempozyumu*. 872.
- Chamberlain, K., and Zika, S. (1988). Religiosity, life meaning and wellbeing: Some relationships in a sample of women. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 27(3), 411-420. doi: 10.2307/1387379
- Charles, S. T., Gatz, M., Kato, K. & Pedersen, N. (2008). Physical health 25 years later: the predictive ability of neuroticism, *Health Psychology*, 27(3): 369-378. doi: 10.1037/0278-6133.27.3.369
- Cırık, D. (2014). Eğitim araştırma hastanelerinde çalışan hemşirelerin liderlik davranışları ve kişilik özelliklerinin değerlendirilmesi,(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Corey, G. (2008). *Psikolojik danışma, psikoterapi kuram ve uygulamaları* (T.Ergene çev.). Ankara: Mentis Yayıncılık.
- Cüceloğlu, D. (2009). İnsan ve davranışı: Psikolojinin temel kavramları (18. Baskı).
- Çoban, A. E. (2016). *Mesleki rehberlik*, M. Güven (Ed.), Psikolojik Danışma ve Rehberlik İçinde (ss 136-143). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Dal, V. (2019). Farklı kişilik özelliklerine sahip bireylerin risk algılarının tüketici davranışı açısından incelenmesi: üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Demir, C. (2012). *Kişilik özellikleri ve iş tatmini arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik bir uygulama*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Demir, R. ve Murat, M. (2017). Öğretmen adaylarının mutluluk, iyimserlik, yaşam anlamı ve yaşam doyumlarının incelenmesi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi - International Journal of Society Researches*. 7(13),347-378. doi: 10.26466/opus.347656
- Demirbaş Çelik, N. (2016). Üniversite öğrencilerinin yaşamda anlam ve yaşam amaçları arasındaki ilişki. *Mediterranean Journal of Humanities*. 6(1):133-141. doi: 10.13114.
- Demirbaş Çelik, N. ve Tezcan, F. (2017). Ergenlerde öz-belirleyicilik ve yaşamda anlam ilişkisinde temel psikolojik gereksinimlerin aracı rolü. *Journal of Human Sciences*, 14(2), 1558-1570. doi:10.14687
- Demirbaş N. (2010). *Yaşamda anlam ve yılmazlık*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Demirbaş, N. (2014). Üst-düzye kişilik ve yaşamda anlam: Temel psikolojik ihtiyaçların rolünün yapısal eşitlik modellemesi ile incelenmesi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Dinçel E. (2006). *Ergenlik dönemi gelişimsel ödevleri ve psikolojik problemler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Dogra, A. K., Basu, S., & Das, S. (2011). Impact of meaning in life and reasons for living to hope and suicidal ideation: A study among college students. *Journal of Projective Psychology & Mental Health*, 18(1), 89-102.
- Doğulu, C. ve Uğurlu, N. S. (2015). Dehşet yönetimi kuramı üzerine bir derleme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 18(35), 33-47.
- Düz, A. G. (2015). *Sağlık çalışanlarında tükenmişlik sendromunun kişilik özellikleri ile olan ilişkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Edwards M. J., & Holden R. R. (2001). Coping, meaning in life, and suicidal manifestations: Examining gender differences. *Journal of Clinical Psychology*, 59(10), 1133-1150.
- Emmons, D.A. (2007). *Teşekkür ederim!* İstanbul: Doğan Kitap.
- Erdoğan, İ. (1991). *İşletmelerde davranış*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Küre Ajans.
- Eroğlu F. (1998). *Davranış bilimleri*, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Ersanlı, K. (2012). *Davranışlarımız*, Samsun: Birleşik Dağıtım Kitabevi.
- Eryılmaz, A. (2014). Yaşama anlam yükleme-yaşam amaçları belirleme: madde bağımlısı olan ve olmayan gençlerin karşılaştırılması. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 5(42), 235-243.
- Eryılmaz, A. ve Mutlu, T. (2017). Yaşam boyu gelişim yaklaşımı perspektifinden kariyer gelişimi ve ruh sağlığı. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 9(2), 227-249. doi:10.18863/pgy.281802
- Eysenck, H. J. (1982). *Development of a theory*. In C.D. Spielberger (Ed.), *Personality, Genetic and Behavior: Selected papers* (pp.244-276). New York: Praeger.
- Eyüboğlu, N. (1993). *Meslekler, kişilik özellikleri ve avukatlar ile muhasebecilerin kişilik özelliklerine ilişkin bir araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Feist, J. (1990). *Theories of personality*. (2. Edt.) Holt, Rinehart and Winston Inc: USA.
- Field, A. (2013). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics* (4. bs.). Los Angeles: Sage.
- Francis, L. J., Brown, L. B., & Philipchalk, R. (1992). The development of an abbreviated form of the Revised Eysenck Personality Questionnaire (EPQR-A): Its use among students in England, Canada, the USA and Australia. *Personality and individual differences*, 13(4), 443-449.
- Frankl, V. (2013). *İnsanın anlam arayışı*. (S. Budak, çev.). (10. Baskı). İstanbul: Okuyanus Yayınları
- Frankl, V. (2014a) *Hayatın anlamı ve psikoterapi* (V. Ataman, çev.) İstanbul: Say Yayınları
- Frankl, V. (2014b) *Psikoterapi ve din bilinçdışındaki tanrı* (Z. Taşkın, çev.). İstanbul : Say Yayınları
- Fromm, E. (2006). *Sağlıklı toplum*. İstanbul: Payel yayınları
- Geçtan, E. (1988). *Psikanaliz ve sonrası*, İstanbul: Remzi Kitabevi
- Geçtan, E. (2003). *Psikodinamik psikiyatri ve normal dışı davranışlar*. İstanbul: Metis Yayınları

- Geçtan, E. (2004). *Varoluş ve psikiyatri*. İstanbul: Metis Yayınları
- George, D. ve Mallery, P. (2016). IBM SPSS statistics 23 step by step: A simple guide and reference. New York: Routledge.
- Ginzberg E. Ginsburg SW, Axelrad S, Herma JL (1951). *Occupational choice*. New York, Columbia University Press
- Girgin, Y. (2018). *Üniversite öğrencilerini yaşam anlamı ve psikolojik iyi oluşları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Glasser, W. (2002). *Kişisel özgürlüğün psikolojisi: seçim teorisi* (M. İzmirli, çev.). İstanbul: Hayat Yayıncılık
- Göka, E. (2008). *Hayata ve aşka*. Ankara: Aşına Kitaplar
- Göka, E. (2014). *Hayatın anlamı var mı?* İstanbul: Timaş Yayınları.
- Gökçen, B. (1984). *Ortaöğretim gençliğinin beklenti ve sorunları*. Ankara: Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları.
- Gürses, İ. ve Kılavuz, M. A. (2011). Erikson'un psiko-sosyal gelişim dönemleri teorisi açısından kuşaklararası din eğitimi ve iletişiminin önemi. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 20(2): 153-166
- Halama, P., & Dedová, M. (2007). Meaning in life and hope as predictors of positive mental health: do they explain residual variance not predicted by personality traits?. *Studia psychologica*, 49(3), 191.
- Hallaç, S., ve Öz, F. (2011). Genital kanser tanı sürecinde varoluşsal kaygı. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(4):595-610. Doi: 10.5455/cap.20110326
- Hazar, Ç.M. (2006). Kişilik ve iletişim tipleri. *Selçuk Üniversitesi Akademik İletişim Dergisi*, 4(2), 133.
- Hicks, J. A., & King, L. A. (2007). Meaning in life and seeing the big picture: Positive affect and global focus. *Cognition and Emotion*, 21(7), 1577-1584. doi: 10.1080/02699930701347304
- Hietalahti, M., Tolvanen, A., Pulkkinen, L., & Kokko, K. (2018). Relationships between personality traits and values in middle aged men and women. *Journal of Happiness and Well-Being*, 6.
- Holland, J.L. (1973). *Making vocational choices: A theory of careers*. New Jersey: Prentice-Hall Inc.
- Holland, J.L. (1982). *The self-directed search: Professional manual*. CA: Counseling Psychologist Pres.
- Howell, D. C. (2012). *Statistical methods for psychology*. Cengage Learning.
- Işık, Ş. & Üzbe, N. (2015). Personality traits and positive/negative affects: An analysis of meaning in life among adults. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 15(3), 587-595.
- İnce, M. L. ve Korkusuz, F. (2006). Lisansüstü eğitim hedeflerini geliştirmede öğrenci öğretim üyesi etkileşimi: Bir disiplinin farklı üniversitelerde ve farklı disiplinlerin bir üniversitedeki durumu proje raporu. [Student and faculty member interaction in developing postgraduate study objectives: A project report of a discipline at different universities and of different fields at the same university]. TUBITAK Proje No: 104K093.
- İyigün, U. H. (2014). *Kişilik özelliklerinin iş performansına etkisi: çalışanlar üzerinde bir uygulama*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Jaarsma, T. A., Pool, G., Ranchor, A. V. & Sanderman, R. (2007). The concept and measurement of meaning in life in dutch cancer patients. *Psycho-Oncology*, 16, 241-248.
- Jia-Yan, P., Wong, D. F. K., Jobert L., & Chan, C. L. W. (2008). The protective function of meaning of life on life satisfaction among chinese students in Australia and Hong Kong: A cross-cultural comparative study. *Journal of American College Health*, 57(2), 221-232.
- Karahan, T.F. ve Sardoğan, M.E. (2004). *Psikolojik danışma ve psikoterapide kuramlar*. (3. baskı). Ankara: Nobel
- Karancı, A. N., Dirik, G. ve Yorulmaz, O. (2007). Eysenck kişilik anketi gözden geçirilmiş kısaltılmış formunun (EKA-GGK) Türkiye’de geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 18(3), 254-261.
- Kaya, M. ve Küçük, N. İbadetler ile hayatın anlamı ve psikolojik iyi olma arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (42), 17-43.
- Kepçeoğlu, M. (2010). *Psikolojik danışma ve rehberlik*. (Geliştirilmiş baskı). Ankara: Alkım Kitabevi.
- Kızılırmak, Ö. (2015). *Genç yetişkinlerde yaşamda anlamın maneviyat ve kişilik özellikleri açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kovacs, G. (1982). Ultimate reality and meaning in Viktor E. Frankl. *Ultimate Reality and Meaning*, 5(2), 118-139.
- Kreitler, S. (2018). Personality traits as patterns of meaning assignment tendencies. *Journal of personality*, 86(1), 55-68.
- Kutunis, Ö. R. (2003). *Örgütlerde davranış bilimleri*. İstanbul: Sakarya Kitabevi.
- Kuzgun, Y. (1982). *Mesleki rehberliğin bireylerin yetenek ve ilgilerini tanımlarına etkisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- Kuzgun, Y. (2000). *Meslek danışmanlığı*. Ankara: Nobel Dağıtım.
- Kuzgun, Y. (2003). *Meslek rehberliği ve danışmanlığına giriş*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Levent, B. (2011). *Sınıf öğretmenlerinin kişilik özelliklerinin iletişim becerilerine etkisi*. (Yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Luthans, F. (1992). *Organizational behavior*, New York: McGraw-Hill, Inc.
- Marcia, J. E. (1966). Development and validation of ego-identity status. *Journal of personality and social psychology*, 3(5), 551-589.
- Marrero-Quevedo, R. J., Blanco-Hernández, P. J., & Hernández-Cabrera, J. A. (2018). Adult attachment and psychological well-being: The mediating role of personality. *Journal of Adult Development*, 1-16.
- McGregor, H. A., Lieberman, J. D., Greenberg, J., Solomon, S., Arndt, J., Simon, L. and Pyszczynski, T. (1998). Terror management and aggression: evidence that mortality salience motivates aggression against worldview-threatening others. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(3), 590–605
- Mert, İ. S. (2010). Terör yönetimi kuramı ve cesaret: Kavramsal bir tartışma. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 12(12), Sayfa-57.
- Mills J. (2003). Existentialism and psychoanalysis: From antiquity to postmodernism, *The Psychoanalytic Review*, 90 (3): 269-279.
- Niles, S. G., and Harris-Bowlsbey, J. (2013). *21. yüzyılda kariyer gelişimi müdahaleleri*. (Korkut- Owen, çev. ed.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Oishi, S., & Diener, E. (2014). Residents of poor nations have a greater sense of meaning in life than residents of wealthy nations. *Psychological Science*, 25(2), 422-430.
- Otrar M. ve Parlak S. (2014). Yüksek öğrenim Kredi Yurtlar Kurumu'nda barınan kız öğrencilerin yaşam anlam düzeyleri ile psikolojik dayanıklılıkları arasındaki ilişki. *Chairs of the Organization Committee*, 193.
- Özakkaş, T. (2015) *Hayatın anlamı nedir? Varoluşçuluk*. Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları: İstanbul.
- Özkan, A., ve Hacıhasanoğlu, T. (2012). Muhasebe meslek mensuplarının kişilik özellikleri ve etik karar verme davranışları arasındaki ilişkiler. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(2), 37.
- Özmete, E. (2008). Yaşlılıkta yaşamın anlamının refah göstergeleri ile yordanması. *Aile ve Toplum*, 4(15), 7-20.
- Pallant, J. (2013). *SPSS survival manual (5th Edn.)*. Berkshire: Mcgraw-Hill Education..Pallant
- Park, N., Park, M., & Peterson, C. (2010). When is the search for meaning related to life satisfaction. *Applied psychology: Health and Well-being*, 2(1), 1-13.
- Pişkin, M. (2014). Kariyer gelişim sürecini etkileyen faktörler. İçinde B. Yeşilyaprak (Ed.), *Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı kuramdan uygulamaya* (s.44-78). (Beşinci baskı). Ankara: Pegem Akademi
- Pituch, K. A. ve Stevens, J. (2016). *Applied multivariate statistics for the social sciences: Analyses with SAS and IBM's SPSS*. New York: Routledge.
- Reker, G.T., & Fry P.S. (2003). Factor structure and Invariance of personal meaning measures in cohorts of younger and older adults. *Personality and Individual Differences*, 35, 977-993.
- Roe, A. (1986). *Early determinants of vocational choice*, Peters, J.H. ve Hansen J.C. (Ed): Vocational guidance and career development. New York: The MacMillan Company.
- Saraç H, İpek A.N. ve Çavuş F. Z. (2018). Üniversite öğrencilerinin yaşam anlamı düzeylerinin farklı değişkenler bağlamında incelenmesi. *Academic Review of Humanities and Social Sciences*, 1:50-61.
- Sargent, G. A. (1973). Motivation and meaning: Frankl's logotherapy in the work situation. *Dissertation Abstracts International*, 34.
- Sartre, J. P. (2005). *Varoluşçuluk*. (A. Bezirci, çev). İstanbul: Say.
- Savi -Çakar, F., Karataş, Z. ve Tagay, Ö. (2016). Başa çıkma stilleri, depresyon ve yaşamda anlamın umutsuzluğu yordama düzeyi. *Journal of Human Sciences*, 13(3), 4565-4578. doi:10.14687
- Schnell, T., & Becker, P. (2006). Personality and meaning in life. *Personality and individual differences*, 41(1), 117-129.
- Sedaghat M and Abbasian Fard M. (2018). Compare personal characteristics, job satisfaction and mental health of the personnel of a car making company who experienced and didn't experience a disaster . *Journal of Ergonomics*, 5(13), 58-65. doi: 10.30699/jergon.5.3.58
- Sedikides, C., Cheung, W. Y., Wildschut, T., Hepper, E. G., Baldursson, E., & Pedersen, B. (2018). Nostalgia motivates pursuit of important goals by increasing meaning in life. *European Journal of Social Psychology*, 48(2), 209-216.
- Sezer, S. (2012). Yaşamın anlamı konusuna kuramsal ve psikometrik çalışmalar açısından bir bakış. *Journal of Faculty of Educational Sciences*, 45(1).

- Siyez, D. M. (2014). Kariyer gelişim sürecini etkileyen faktörler. İçinde B. Yeşilyaprak (Ed.), *Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı kuramdan uygulamaya* (ss:173). (Beşinci baskı). Ankara: Pegem Akademi
- Snyder, C.R. (1997). Control and the application of Occam's Razor to terror management theory. *Psychological Inquiry*, 8, 48-49.
- Soylu, C. (2016). Orta yetişkinlikte benlik saygısı, hayatın anlamı ve psikososyal uyum arasındaki ilişkiler: meme kanseri hasta örneklemi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara.
- Söylemez, A. (2016). *Manevi zekanın yaşamın anlamı ve yaşam doyumunun yordayıcısı olarak incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Sakarya.
- Steger M. F., & Kashdan T. B. (2007). Stability & specificity of meaning in life and life satisfaction over one year. *Journal of Happiness Studies*, 8(2), 161–179.
- Steger, M. F., Frazier, P., Oishi, S., & Kaler, M. (2006). The meaning in life questionnaire: Assessing the presence of and search for meaning in life. *Journal of Counseling Psychology*, 53(1), 80–93. doi: 10.1037/0022-0167.53.1.80
- Steger, M. F., Mann, J. R., Michels, P. & Cooper, T. C. (2009). Meaning in life, anxiety, depression, and general health among smoking cessation patients. *Journal of Psychosomatic Research*, 67(4), 353–358. doi: 10.1016/j.jpsychores.2009.02.006
- Steger, M. F., Oishi, S., & Kesebir, S. (2011). Is a life without meaning satisfying? The moderating role of the search for meaning in satisfaction with life judgments. *The Journal of Positive Psychology*, 6(3), 173-180.
- Steger, M.F., Kashdan, T.B., Sullivan, B.A. & Lorentz, D. (2008). Understanding the search for meaning in life: Personality, cognitive style, and the dynamic between seeking and experiencing meaning. *Journal of Personality*, 76(2), 199-225. doi: 10.1111/j.1467-6494.2007.00484.x
- Sullivan, H. S. (1953). *The interpersonal theory of psychiatry*. New York: Wiley.
- Super, D. E. (1980). A life-span, life-space approach to career development. *Journal of vocational behavior*, 16(3), 282-298.
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2012). *Using multivariate statistics* (6. bs.). Boston: Pearson.
- Tagay, Ö., Voltan-Acar, N. Ve Nalbant, A. (2016). Logoterapide kullanılan kavramların ve tekniklerin Türk Kültürü'nde uygulanabilirliği. *Ege Eğitim Dergisi*, 17(1), 105-126.
- Tan, H. (1992), *Psikolojik danışma ve rehberlik*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Tan, H. ve Baloğlu, M. (2013), *Psikolojik danışma ve rehberlik teori ve uygulama*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Taptık, E. (2019). *Ortaokul öğretmenlerinde yaşamın anlamı ile sınıf yönetimi davranışları arasındaki ilişki*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Taş, İ. (2011). Öğretmenlerde yaşamın anlamı yaşam doyumu sosyal karşılaştırma ve iç-dış kontrol odağının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

- Tek, M. (2014). Kent hakkı üzerine bir çözümlenme: “Toplama kampı deneyimleri” ve “Kentlileşme deneyimleri” arasında paralel bir okuma denemesi. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 4 (8-9-10).
- Tekin-Çatal, M. (2014). *Üniversite öğrencilerinin kişilik özelliklerine göre psikolojik yardım alma tutumları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Telman, C. (2000), *Başarıya giden yolda meslek seçimi*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık
- Turan, Ü. (2018). *Okulun ve ailenin öğrencilerin meslek seçimindeki rolü*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- Uğurlu, B. (2012). Resmi liselerde çalışan öğretmenlerin kişilik özellikleri ile kullandıkları disiplin stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Uysal, Y. (2015). *Öğretmenlerin kişilik özelliklerinin iş değerleri üzerine etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Türk Hava Üniversitesi, Ankara.
- Ünal, A. (2015). İş doyumu, yaşam doyumu ve yaşam anlamı değişkenlerinin ilköğretim ve ortaokul öğretmenlerinin mesleki bağlılıkları üzerine etkisi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Üre, Ö. (2011) *Mesleki Rehberlik*, M. Deniz (Ed.), Psikolojik Danışma ve Rehberlik İçinde (ss 191-206). Ankara: Maya Akademi
- Van Deurzen, E. & Adams, M. (2011). *Skills in existential counselling & psychotherapy*. (Ed. İçöz). Aletheia Kitap
- Van Deurzen, E. & Arnold-Baker, C. (2017). Existential perspectives on human issues- a handbook for therapeutic practice. (Ed. İçöz). Aletheia Kitap
- Vespa, A., Spatuzzi, R., Merico, F., Ottaviani, M., Fabbietti, P., Meloni, C., Raucchi, L., Ricciuti, M., Bilancia, D., Pelliccioni, G. & Giulietti, M. V. (2018). Spiritual well-being associated with personality traits and quality of life in family caregivers of cancer patients. *Supportive Care in Cancer*, 1-8.
- Volkert, J., Schulz, H., Brütt, A. L., & Andreas, S. (2014). Meaning in life: Relationship to clinical diagnosis and psychotherapy outcome. *Journal of Clinical Psychology*, 70(6), 528-535.
- Whaite, E. O., Shensa, A., Sidani, J. E., Colditz, J. B., & Primack, B. A. (2018). Social media use, personality characteristics, and social isolation among young adults in the United States. *Personality and Individual Differences*, 124, 45-50.
- Yalom, I. (2013). *Varoluşçu psikoterapi* (Z. İyidoğan Babayiğit, çev.). İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- Yam, F. C. (2014). *Psikolojik danışma öz yeterliği: kişilik özellikleri, durumluk-süreklilik kaygı düzeyleri ve geçmiş eğitim yaşantıları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.
- Yanbastı, G. (1990). *Kişilik kuramları*. İzmir: Ege Üniversite Yayınları
- Yazgan İnanç, B. ve Yerlikaya, E. E. (2014). *Kişilik kuramları*. Ankara: Pegem
- Yazıcı, H. (1997). Karadeniz Teknik Üniversitesi öğrencilerinin kişilik özelliklerinin Eysenck'in kişilik kuramına dayalı olarak belirlenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Yeşilyaprak, B. (2008). *Eğitimde rehberlik hizmetleri*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Yüksel, R. (2012). Genç yetişkinlerde yaşamın anlamı. *Sakarya University Journal of Education*, 2(2),69-83.

- Yüksel, R. (2013). *Genç yetişkinlerde aşk tutumları ve yaşamın anlamı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sakarya.
- Zel, U. (2001). *Kişilik ve liderlik*. Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Zika, S., & Chamberlain K. (1992). On the relation between meaning in life and psychological well-being. *British Journal of Psychology*, 83(1), 133-145.

EKLER

EK-1: Etik Kurul Kararı

T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURUL KARARLARI

KARAR TARİHİ	TOPLANTI SAYISI	KARAR SAYISI
29.11.2017	11	2017/ 226-271

KARAR NO: 2017 – 248
Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi Cansu TERZİOĞULLARI'nın "Çeşitli Meslekleri İcra Eden Bireylerin Yaşamda Anlam Düzeyleri ile Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" konulu yüksek lisans tezine ilişkin anket çalışması okunarak görüşüldü.

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi Cansu TERZİOĞULLARI'nın "Çeşitli Meslekleri İcra Eden Bireylerin Yaşamda Anlam Düzeyleri ile Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" konulu yüksek lisans tezine ilişkin anket çalışmasının kabulüne oybirliği ile karar verilmiştir.

ASLI GİBİDİR.

EK-2: Kişisel Bilgi Formu

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Değerli Katılımcı,

Bu araştırmadan elde edilecek veriler “Çeşitli Meslekleri İcra Eden Bireylerin Yaşamda Anlam Düzeyleri ile Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” isimli Yüksek Lisans Tezimi için kullanılacaktır Soruların boş bırakılmaması ve vereceğiniz yanıtların içtenliği araştırma için büyük önem taşımaktadır. Cevaplarınız gizli tutulacaktır ve araştırma dışında da kullanılmayacaktır. Katılarınız için Teşekkür Ederim...

Psikolojik Danışman Cansu TERZİOĞULLARI

1. Cinsiyet:

Kadın ( ) Erkek ( )

2. Yaşınız .....

3. Öğrenim Düzeyiniz :

Okur yazar değil ( ) Eğitimsiz okur yazar ( ) İlkokul ( )

Ortaokul ( ) Lise ( ) Üniversite ( ) Lisansüstü ( )

4. Mesleğiniz:

1. Grup Akademisyen ( ) Fizikçi ( ) Doktor ( ) Matematikçi ( )

2. Grup Mimar ( ) Müzisyen ( ) Tiyatrocu ( ) Yazar ( )

3. Grup Beden Eğitimi Öğretmeni ( ) Mühendis ( ) Tamirci ( ) Veteriner ( )

4. Grup Hemşire ( ) Öğretmen ( ) Psikolojik Danışman ( ) Sosyal Hizmet Uzmanı ( )

5. Grup Avukat ( ) Esnaf ( ) Sigortacı ( ) Yönetici ( )

6. Grup Memur ( ) Muhasebeci ( ) Polis ( ) Sekreter ( )

5. Meslekte çalışma süreniz: .....

6. Yaptığınız meslekte doyum alıyor musunuz? Evet ( ) Hayır ( )

7. Aylık gelirinizi nasıl algılıyorsunuz?

Çok iyi ( ) İyi ( ) Orta ( ) Kötü ( ) Çok Kötü ( )

EK-3: EPQR-A

EPQR-A

Yönerge: Lütfen aşağıdaki her bir soruyu 'Evet' yada 'Hayır'ı yuvarlak içine alarak cevaplayınız. Doğru veya yanlış cevap ve çeldirici soru yoktur. Hızlı cevaplayınız ve soruların tam anlamları ile ilgili çok uzun düşünmeyiniz.

1. Duygu durumunuz sıklıkla mutlulukla mutsuzluk arasında değişir mi?	Evet	Hayır
2. Konuşkan bir kişi misiniz?	Evet	Hayır
3. Borçlu olmak sizi endişelendirir mi?	Evet	Hayır
4. Oldukça canlı bir kişi misiniz?	Evet	Hayır
5. Hiç sizin payınıza düşenden fazlasını alarak açgözlülük yaptığımız oldu mu?	Evet	Hayır
6. Garip yada tehlikeli etkileri olabilecek ilaçları kullanır mısınız?	Evet	Hayır
7. Aslında kendi hatanız olduğunu bildiğiniz birşeyi yapmakla hiç başka birini suçladınız mı?	Evet	Hayır
8. Kurallara uymak yerine kendi bildiğiniz yolda gitmeyi mi tercih edersiniz?	Evet	Hayır
9. Sıklıkla kendinizi her şeyden bıkmış hisseder misiniz?	Evet	Hayır
10. Hiç başkasına ait olan bir şeyi (toplu iğne veya düğme bile olsa) aldınız mı?	Evet	Hayır
11. Kendinizi sınırlı bir kişi olarak tanımlar mısınız?	Evet	Hayır
12. Evliliğin modası geçmiş ve kaldırılması gereken bir şey olduğunu		

düşünüyor musunuz?	Evet	Hayır
13. Oldukça sıkıcı bir partiye kolaylıkla canlılık getirebilir misiniz?	Evet	Hayır
14. Kaygılı bir kişi misiniz?	Evet	Hayır
15. Sosyal ortamlarda geri planda kalma eğiliminiz var mıdır?	Evet	Hayır
16. Yaptığınız bir işte hatalar olduğunu bilmeniz sizi endişelendirir mi?	Evet	Hayır
17. Herhangi bir oyunda hiç hile yaptınız mı?	Evet	Hayır
18. Sinirlerinizden şikayetçi misiniz?	Evet	Hayır
19. Hiç başka birini kendi yararınıza kullandınız mı?	Evet	Hayır
20. Başkalarıyla birlikte iken çoğunlukla sessiz misinizdir?	Evet	Hayır
21. Sık sık kendinizi yalnız hissedersiniz mi?	Evet	Hayır
22. Toplum kurallarına uymak, kendi bildiğinizi yapmaktan daha mı iyidir?	Evet	Hayır
23. Diğer insanlar sizi çok canlı biri olarak düşünürler mi?	Evet	Hayır
24. Başkasına önerdiğiniz şeyleri kendiniz her zaman uygular mısınız?	Evet	Hayır

EK-4: Yaşamın Anlamı Ölçeği

Her sorunun karşısında bulunan; (1) Benim için tamamen doğru (2) Benim için doğru (3) Benim için biraz doğru (4) Kararsızım ve (5) Benim için biraz doğru değil (6) Benim için doğru değil (7) Benim için hiç doğru değil anlamına gelmektedir.								
1	Yaşamımın anlamını biliyorum.	1	2	3	4	5	6	7
2	Yaşamımı anlamlı hissetmemi sağlayacak bir şeyler arıyorum.	1	2	3	4	5	6	7
3	Her zaman yaşamımın amacını bulmaya çalışıyorum.	1	2	3	4	5	6	7
4	Yaşamımın net bir amacı var.	1	2	3	4	5	6	7
5	Yaşamımı neyin anlamlı hale getireceğine ilişkin bir öngörüye sahibim.	1	2	3	4	5	6	7
6	Tatmin edici bir yaşam amacı keşfettim.	1	2	3	4	5	6	7
7	Her zaman yaşamımı anlamlı hissettirecek bir şeyler araştırıyorum.	1	2	3	4	5	6	7
8	Yaşamım için bir amaç ve misyon arıyorum.	1	2	3	4	5	6	7
9	Yaşamımın net bir amacı yok.	1	2	3	4	5	6	7
10	Yaşamımda anlam arıyorum.	1	2	3	4	5	6	7